

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE MUHAFAZAKÂRLIĞIN TOPLUMSAL ALGILANIŞI:
TUNCELİ-ELÂZİĞ KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA**

Kenan KARAMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Sabit MENTEŞE

TUNCELİ – 2023

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE MUHAFAZAKÂRLIĞIN TOPLUMSAL ALGILANIŞI:
TUNCELİ-ELÂZİĞ KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA**

Kenan KARAMAN
(19120710)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Sabit MENTEŞE

TUNCELİ-2023

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE MUHAFAZÂKARLIĞIN TOPLUMSAL ALGILANIŞI:
TUNCELİ-ELÂZİĞ KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA**

Kenan KARAMAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Bu tez 21/06/2023 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından **oybirliği** ile kabul edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Hasan AYDIN

BAŞKAN

(Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

İmza

Prof. Dr. Sabit MENTEŞE

DANIŞMAN

(Munzur Üniversitesi)

İmza

Doç. Dr. Ali Sırrı

YILMAZ

ÜYE

(Fırat Üniversitesi)

İmza:

Dr. Öğr. Üyesi Cihan PALANCI

ÜYE

(Munzur Üniversitesi)

İmza:

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÇAĞLAYAN

ÜYE

(Munzur Üniversitesi)

Bu tez, Enstitümüz Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda hazırlanmıştır.

Doç. Dr. Murat KORUNUR
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu”ndaki hükümlere tabidir.

21/06/2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İmza
Kenan KARAMAN

Danışman
Prof. Dr. Sabit MENTEŞE

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimime başlamamdan itibaren hem akademik bilgilerini bizlere aktarmakta gösterdiği cömertlik ve samimiyetten ötürü hem de tez aşamasında danışmanlığımı üstlenerek bana her zaman bilgi ve tecrübelerini aktaran, bu süreçte her zaman bana yardımcı olan Prof. Dr. Sabit MENTEŞE ve Doç. Dr. Ali Sırrı Yılmaz hocalarıma ve emeği geçen tüm hocalarıma en derin saygılarımı ve en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca bu süreçte bana her zaman yakınlıklarını ve sevgilerini hissettiren aileme teşekkür ederim.

Kenan KARAMAN
TUNCELİ-2023

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	I
TEŞEKKÜR.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLolar LİSTESİ	IV
KISALTMALAR LİSTESİ	V
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.5. Sayıtlar	3
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	4
2.1. Muhafazakârlık Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	4
2.1.1. Fransız muhafazakârlığı	6
2.1.2. Alman muhafazakârlığı	7
2.1.3. İngiliz muhafazakârlığı.....	8
2.1.4. Amerikan muhafazakârlığı	10
2.2. Muhafazakârlıkta Otorite Anlayışı	11
2.3. Muhafazakâr Anlayışta Paternalizm.....	12
2.4. Yeni Sağ ve Yeni Muhafazakârlık.....	13
2.5. Türkiye’de Muhafazakârlığın Gelişimi	15
2.5.1. Osmanlı’da muhafazakârlık düşüncesinin gelişimi	15
2.5.2. Cumhuriyet dönemi muhafazakârlık düşüncesinin gelişimi	18
2.5.3. Cumhuriyet dönemi siyasi hayatta muhafazakâr yaklaşım	21
2.5.4. Türk ve Batı muhafazakârlığı	29
2.6. İlgili Araştırmalar	32
2.6.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar	32
2.6.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar	34
3. YÖNTEM	35
3.1. Araştırma Yöntemi	35
3.2. Çalışma Grubu.....	35
3.3. Verilerin Toplanması.....	38
3.3.1. Veri toplama aracı	38
3.3.2. Veri toplama süreci.....	39
3.3.3. Verilerin analizi	39
4. BULGULAR ve YORUM	41
4.1. Araştırmanın Birinci Temasına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	41
4.2. Araştırmanın İkinci Temasına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	44
4.3. Araştırmanın Üçüncü Temasına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	48
4.4. Araştırmanın dördüncü temasına ilişkin bulgular ve yorumlar	51
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	55
6.1. Sonuç	55
6.2. Öneriler.....	58
7. KAYNAKLAR.....	59

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Araştırmaya dahil edilen bireylerin demografik bilgileri.....	36
Tablo 3.2. Temalar.....	40
Tablo 4.1. Muhafazakârlık temasına ilişkin katılımcıların yapmış olduğu değerlendirmeler den öne çıkanlar.....	42
Tablo 4.2. Değişim temasına ilişkin katılımcıların yapmış olduğu değerlendirmelerden öne çıkanlar.....	46
Tablo 4.4. Gelenek ve Din temasına ilişkin katılımcıların yapmış olduğu değerlendirmeler den öne çıkanlar.....	49
Tablo 4.5. Laiklik temasına ilişkin katılımcıların yapmış olduğu değerlendirmelerden öne çıkanlar.....	52

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
FP	: Fazilet Partisi
MGH	: Milli Görüş Hareketi
MSP	: Milli Selamet Partisi
RP	: Refah Partisi
SP	: Saadet Partisi
TPMCF	: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

ÖZET

Muhafazakârlık algısının toplumsal algılanışına yönelik yapılan araştırmayla; Tunceli ve Elâzığ illeri özelinde muhafazakârlığın ne şekilde algılandığı ve bu algının altında yatan değişkenlerin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Nitel araştırma kapsamında durum tespiti şeklinde desenlenen araştırmanın çalışma grubunu, Tunceli ve Elâzığ illerinde ikamet eden ve aynı zamanda bu illerin yerel halkından olan en az lisans düzeyinde eğitim almış 42 birey oluşturmuştur. Bunların 16'sı Tunceli, 26'sı Elâzığ yerel halkındandır. Araştırma verileri, çalışma grubuna uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiş ve içerik analizi ile çözümlenmiştir. Verilerin analizi sonucunda; Tunceli ilinin kısmen “geleneksel” ve “mezhepsel” anlamda muhafazakârlık eğilimi göstermesine karşılık, politik muhafazakârlıktan uzak bir toplumlum yapısına sahip olduğu görülmektedir. Elâzığ ilinin ise “milliyetçi-muhafazakâr” ve değişime karşı direnç gösteren bir toplumsal yapıya sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Yine araştırma bulgularına göre; Elâzığ ilinden çalışma grubuna katılanlar kendilerini ideolojik anlamda “politik muhafazakâr” olarak görürlerken, Tunceli ilini politik anlamda milliyetçi, muhafazakâr ve değişime karşı direnç gösteren değil, tam aksine değişime açık bir toplumsal yapıya sahip olarak görmüşlerdir. Araştırmayla, Elâzığ muhafazakârlığının altında değişkenler olarak dinsel (İslami) inanç ve değerler yatarken, Tunceli muhafazakârlığının altında yatan değişkenlerin daha yerel ve geleneksel değerler olduğu, ulaşılan diğer bir bulgudur.

Muhafazakârlığın ülke genelinde birlikteliğin sağlanmasına yardımcı olması, siyasal ve sosyal kutuplaştırmadan uzaklaştırılması, toplumun tüm kesimlerinin önemli derecede sorumluluğundadır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakârlık, milliyetçilik, Tunceli, Elâzığ, değişim.

ABSTRACT

Social Perception of Conservatism in Turkey: A Comparative Study in Tunceli – Elazığ

With the research on the social perception of conservatism; It has been tried to determine how conservatism is perceived in Tunceli and Elazığ provinces and what are the variables underlying this perception. The study group of the research, which was designed as due diligence within the scope of qualitative research, consisted of 42 individuals residing in the provinces of Tunceli and Elazığ and also from the local people of these provinces, who received at least undergraduate education. 16 of them are from Tunceli and 26 of them are from Elazığ local people. The research data were obtained with a semi-structured interview form applied to the study group and analyzed by content analysis. As a result of the analysis of the data; Although the province of Tunceli partially tends to be conservatism in the "traditional" and "sectarian" sense, it is seen that it has a social structure far from political conservatism. It has been found that the province of Elazığ has a "nationalist-conservative" social structure that is resistant to change. Again, according to the research findings; While those who participated in the study group from Elazığ see themselves as "political conservatives" in the ideological sense, they see Tunceli as a politically nationalist, conservative and not resistant to change, but on the contrary, a social structure open to change. Another finding, reached by the research, is that while religious (Islamic) beliefs and values lie as variables under Elazığ conservatism, the variables underlying Tunceli conservatism are more local and traditional values.

It is the responsibility of all segments of the society to help conservatism to ensure unity throughout the country and to remove it from political and social polarization.

Key Words: Conservatism, nationalism, Tunceli, Elazığ, change.

1. GİRİŞ

Muhafazakârlık kavramına yüklenen farklı anlamlar, kavram üzerinde yapılmaya çalışılan tanımlamayı, oldukça zorlaştırmaktadır. Bir davranış biçimi olarak, insanlık tarihi ile eş zamanlı ortaya çıktığı ileri sürülen muhafazakârlığın, dünya siyasi tarihinde olduğu gibi, Türk siyasi hayatında da, modernleşme karşılığı ile anlamlandırılmaya çalışılmış, yaygın olarak değişime karşı ya da ihtiyatlı olan bir tutum veya ideoloji olarak görülmüştür (Safi, 2005:1).

Muhafazakârlık, tıpkı diğer düşünce geleneklerinde olduğu gibi, ortaya çıktığı toplumların ekonomik ve siyasal güç ilişkilerinden etkilenmektedir. Tarihin her döneminde içinde bulunulan şartlar, toplumun değer yargılarını, fikirlerini ve siyasal tutumlarını etkilemiştir. Bundan dolayı muhafazakârlığın farklı zaman, mekân ve şartlarda göstermiş olduğu reaksiyonlar nedeniyle farklı biçimlerde algılandığı görülmektedir (Safi, 2005, s. 2). Bu nedenle toplumun tamamını aynı veya benzer bir muhafazakârlık algısına sahip olduğunu kabul etmek yerine, bizzat o toplumun bireyleri üzerine yapılacak araştırma ile muhafazakârlık algısının tespiti, çok daha önemli görülmüştür. Bu bağlamda ortaya konan çalışma ile muhafazakârlığın, Tunceli ve Elâzığ yerelinde nasıl algılandığına dair karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesi yapılarak, inanç, mezhep, kültür ve sosyolojik anlamda bazı farklılıklar gösteren toplum kesimlerinin nezdinde, durumun daha objektif bir biçimde ortaya konulmasına çalışılmıştır.

1.1. Problem Durumu

Muhafazakârlık “davranış” biçimi olarak ele alındığında, insanlık tarihinin ilk zamanlarına kadar gerilere götürmek mümkün ise de ideolojik ve siyasal yaklaşım bakımından değerlendirilmesi ancak 18. yüzyılda meydana 1789 Fransız İhtilaline kaynaklık eden siyasal gelişmelerin etkisi sonucunda, ortaya çıktığı görülmektedir (Safi, 2005, s. 1). Kavram olarak muhafazakârlık, hem ülkemizde hem de dünyada çeşitli alanlarda farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Nitekim kimi zaman “methetmek”, kimi zaman ise “yermek” anlamında kullanılmasıyla beraber, farklı düşünce geleneklerinde “tutuculuk”, “gericilik” ve “geri kalmamıza neden olan” bir düşünce tarzı olarak da anlamlandırılmaktadır.

Oldukça karmaşık bir süreci de ifade eden muhafazakârlığın algılanışındaki değişkenlik nedeniyle, üzerine çok sayıda araştırmanın yapılmasına neden olduğunu

görmekteyiz. Farklı toplum ve dönemlerde yaş, cinsiyet, meslek, gelir düzeyi ve inanç gibi değişkenlere göre algılayış farklılıkları gösteren muhafazakârlığın, özellikle toplumlarda meydana gelen değişim süreçlerinde, karşılıklı çekişmelere yol açtığı görülmektedir. Muhafazakârlık algısında yatan değişkenlerin tespiti, önemli bir problem olarak varlığını sürdürmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Muhafazakârlık ifadesinden, anlaşılması gerekenin ne olduğuna yönelik tartışmalar basit bir köken tartışması olmaktan öte, kavramsal olarak çok farklı biçimlerde inşa edilen yaklaşımları barındırmaktadır (Vural, 2007, s. 7). Bu bağlamda muhafazakârlık düşüncesi ortaya çıkışından günümüze kadar dünyanın farklı bölgelerinde farklı anlam ve türler kazanmıştır. Bu farklı anlam ve türlerin ortaya çıkmasında, bölgeler arası siyasi geleneğin, kültürün ve inancın etkisi görülmektedir. Diğer bir ifadeyle muhafazakâr düşünce kendisini, mevcut gelenek ve ulusal kültürlerle intibak ettirdikçe dikkate değer bir şekilde çeşitlenmiştir. Birçok toplumda olduğu gibi Türkiye’de farklı etnisite, kültür ve inanca ev sahipliği yaptığından, muhafazakârlığın algılanışında farklılıkların olması normal karşılanmalıdır.

Bu amaçla Elâzığ ve Tunceli illeri yerel halkınca, muhafazakârlığın ne şekilde algılandığının tespiti amaçlanmış ve aşağıdaki soruların yanıtları bulunmaya çalışılmıştır.

1. Muhafazakârlık kavramı nasıl algılanmakta?
2. Muhafazakârların toplumsal değişimlere karşı tutumları, hakkındaki görüşleri nelerdir?
3. Muhafazakârların laikliğe karşı tutumları, hakkındaki görüşleri nelerdir?
4. Elâzığ ve Tunceli toplumunun muhafazakârlık algısına dair görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de muhafazakâr düşüncenin hem sosyal hem siyasal hayatta, çeşitli parti, dernek ve vakıfların söylem ve eylemlerinden dolayı, çok uzun zamandır gündemi meşgul etmekte olduğunu görüyoruz. Buradan hareketle yapılan araştırma, ülkemizde önemli bir noktada olan bu kavramın, ne şekilde algılandığına dair bir veri ortaya koyma gereği

düşünümlere hazırlanmıştır. Araştırmada Türkiye’de iki komşu il olan sosyoekonomik ve kültürel yakınlığı bulunan Elâzığ ve Tunceli illeri genelinde lisans düzeyinde eğitim almış olan bireylerin görüşlerine başvurulmuştur. Böylelikle alanda yapılan çalışmalara katkı sunması, var olan durumu olduğu gibi tespitle, muhafazakârlığın farklı sosyolojik kesimlerde nasıl algılandığı ve iki komşu ilin, muhafazakârlık kavramının algılanışı altında yatan değişkenlerin tespit edilmesi önemli görülmüştür.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma, araştırmacının imkân ve olanakları göz önünde bulundurularak tespit edildiğinden; araştırmada kullanılan veriler, 2022 yılında Elâzığ ve Tunceli illeri kapsamında en az lisans düzeyinde eğitim almış olan bireyler arasından seçilen çalışma grubuyla sınırlıdır.

1.5. Sayıtlar

Bu araştırmanın sayıtları aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

1. Seçilen araştırma grubu araştırmanın amacına uygun sayı ve niteliktedir.
2. Çalışma grubuna katılanlar, görüşme formunda yer alan sorulara içten ve samimi bir şekilde yanıt vermişlerdir.
3. Görüşme formu geçerli ve güvenilirlerdir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde muhafazakârlığa ilişkin kavramsal çerçeveye ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Muhafazakârlık Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Köken olarak Aydınlanma düşüncesi ve Fransız Devrimi'ne dayandırılan muhafazakârlığın düşünce alt yapısı, Burke'un 1790'da yayımlanan "Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler" adlı eserinde şekillendiği görülmektedir. Fransız devrimi sürecinde ele aldığı bu eserde, devrim sırasında yaşanan toplumsal değişimlerin etkisiyle geleneksel toplum örgütlenmesi olan aile, din ve devlet olgusunun altüst olduğu gösterilmektedir (URL 1). Çünkü Burke'e göre üç temel unsur olan aile, din ve devlet bütünselliğinin, Fransız devrimiyle beraber yaşanan değişimler karşısında çözülme göstermekte ve bu durumun önüne geçilmemesi durumunda toplum içerisinde büyük olumsuzlukların yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle yaşanan bu değişimlere karşı toplumu ayakta tutmak için bir şeyler yapmak gerektiği, bunun ise söz konusu değerleri muhafaza etmekten geçtiğidir. Diğer bir ifadeyle Avrupa'da yaşanan modernleşme ile yeni gelişim ve değişimlere karşı geleneksel değerleri muhafaza etmenin gerekliliği, bir anlamda muhafazakârlığın düşünce olarak ortaya çıkmasına temel teşkil etmiştir. Fransız devriminden sonraki süreç içerisinde sağ ideolojilerle anılan muhafazakârlığın, siyasi bir ideoloji olarak literatürdeki yerini aldığı görülmektedir.

Muhafazakârlık aynı zamanda "tutum" olarak da değerlendirilmektedir. Bu takdirde muhafazakârlık, insanlık tarihinin ilk yıllarına kadar gerilere götürülebilmekte, genellikle değişim ve dönüşümlere karşı gelen veya şüpheli yaklaşan olumsuz bir düşünce olarak gösterilmektedir. Bununla birlikte, yaşamın hiç de azımsanmayacak bir bölümünün alışkanlıklardan oluştuğu ve bu nedenle muhafazakârlığın tutum olarak her insanda görülebilmektedir. Bu bağlamda Lord Hugh Cecil, muhafazakâr düşüncüyü "insan zihninin doğal mizacı" olarak görürken (Heywood, 2011, s. 85), Yayla (2006:58) "insanda muhafazakâr tutumun yaşamı boyunca edindiği deneyim ve tecrübe ile kendiliğinden gelişmekte" olduğunu belirtmiştir.

Siyasal bir ideoloji olarak muhafazakârlık, Fransız devriminden sonra siyasi, sosyal ve ekonomik hayatta yaşanan değişimlere karşı göstermiş olduğu tepki sonucu gelişim

göstermiştir (Heywood, 2011, s. 83). Nitekim siyasi olarak muhafazakârlığın ani ve hızlı değişim eğiliminde olan sözcüleri devrimci hareketlere ve bu hareketlerin getireceği radikal değişimlere karşı bir yaklaşım sergilemesi de bu durumu doğrular niteliktedir. Bu bağlamda muhafazakâr düşünce toplumsal ve siyasi hayatın, salt akla dayalı bir şekilde yapılmak istenen yenilikler ile dönüştürülmesine karşılık, siyasi ve sosyal düzenin tarihten gelen toplumsal değerleri temel alarak ve bu doğrultuda tedricen ilerleyerek varlığını sürdürmesinin daha doğru ve yerinde olacağı taraftarıdır (Özipek: 2004). Şayet toplumsal değişim bir zorunluluk halini almış ve mutlaka bir değişimin yaşanması gerekiyorsa, bu değişimin radikal ve hızlı bir şekilde yapılması yerine, ağır ve kademeli olarak yapılmasını savunarak, değişime mutlak karşı olmadığını da ortaya koymaktadır.

Politik anlamda muhafazakârlığın, yerleşik düzeni korumak, yapılmak istenen yenilikleri tedbirli ve tedrici bir şekilde kabul edebildiği görülmektedir. Muhafazakârlığın değişime karşı tutucu yaklaşımı farklı ülkelerde çeşitli şekillerde görülmektedir. Zira muhafazakârlık yapılmak istenen değişimin mahiyetine göre konumlanmıştır. Birçok ülkede muhafazakâr olarak adlandırılan partiler bulunmaktadır. Ancak bu partilerin davranışları, kendi ülkelerindeki toplumlara bağlı olarak farklılık gösterir. Örnek verecek olursak; İngiltere’de politik muhafazakâr düşünce, monarşinin ve aristokrasinin değişimi ile ilgili olurken, Amerika’da aristokrasi olmadığından dolayı, iktisadi gelişmeleri temel alan bir muhafazakâr yaklaşım görülmektedir (Akkaş, 2003, s. 242). Toplumsal ve siyasi hayatta yapılan değişimlerin uygulanmasında görülen farklılıklar, muhafazakârlığın bu değişimlere karşı göstermiş olduğu reaksiyonları da etkilemektedir. Burke’ün İngiliz ve Fransız devrimi karşılaştırmalarında ortaya koyduğu eleştirilerde bu durum net bir şekilde görülmektedir. Burke’e göre, İngiliz devrimi temkinli ve zorunlu bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu devrim ile gelenek çizgisinden ayrılmadan reformlara gidilmiştir. Bu şekilde aristokrasi ve burjuvazi arasındaki ilişkinin daha ılımlı olduğu ve toplumsal değişimin radikal bir şekilde gerçekleşmediğini belirtmiştir (Mollaer, 2004, s. 161-162). Ancak Fransız devrimi ile yaşanan toplumsal değişim gelenek ve inançlardan büyük bir kopuşla gerçekleştiği için aristokrasi ve burjuvazi arasında keskin bir ayrışma yaşanmıştır. Bu bağlamda siyasi hayatta görülen muhafazakârlık, evrensel bir sınırdan yoksundur. Ancak hemen her ülkede politik hayatta görülen muhafazakârlığın gelenek, din ve aile gibi olguların korunmasına yönelik eğilim içerisinde olduğu ve bu olgular çerçevesinde siyaseti sınırlandıran bir düşünce geleneği olarak değerlendirilmektedir (Yayla, 2004, s. 163). Bu açıdan muhafazakârlığı, siyasi ve sosyal hatta yapılmak isten radikal değişimlere karşı, gelenek, din ve aile gibi

toplumsal değerlerin korunmasını amaçlayan, tarihten gelen deneyim ve tecrübelerle dayanarak yapılmak istenen değişimlere karşı ihtiyatlı yaklaşan politik bir düşünce geleneği olarak ifade edebiliriz.

2.1.1. Fransız muhafazakârlığı

Klasik muhafazakârlık kavramı, ilk olarak Avrupa kıtasında gelişmiş olmasına rağmen, kıtanın sahip olduğu özellikleri tam anlamıyla göstermez; zira Avrupa’da hem Fransız (frankofon) hem de Alman (germenofon) olarak iki muhafazakârlık oluşmuştur (Vural, 2007, s. 102). Fransa’da bulunan muhafazakâr kesim, devrimin yapılış biçimine ve sonuçlarına karşı durdular; çünkü Fransız devrimi mevcut yapının yıkılmasını ve köklü bir değişimin gerçekleşmesini amaçlamaktaydı (Akıncı, 2009, s. 136). Fransız devrimini gerçekleştirenler ve destek verenler şuna inanıyordu; yapılan devrimle, bireyler geleneklerden ve cemaatlerden kurtulacaklardı. İnsanlar peşin hükümden ve batıl inançlardan sıyrılıp, akli esas alacaktı. Dini kurumlar ve cemaatler kanun eliyle son bulacaktı. Bireyler bundan sonra yurttaş olarak, dini kimliği ile değil politik kimliği ile var olacaklardı. Vatandaşlar, kendi güvenlikleri için cemaatlerden değil; tüm yetkinin bir merkezde toplandığı devletten yardım isteyeceklerdi (Güngörmez, 2003, s. 149-150). Bu nedenle Fransız muhafazakârlığı, daha köktenci, sert ve geçmişten bugüne gelen sosyal ve kültürel birikimlerin kaybedilmesini istemeyen ve korunmasının gerekli olduğunu düşünen bir siyasi görüşe sahiptir.

Fransız muhafazakârlığının önemli isimlerinden olan Maistre, ilahi bir düzenin varlığına inanır. Hâkimiyetin mutlak sahibi Tanrı’dır. Yönetimde bulunan yönetici, yetkisini Tanrı adına kullanır. İnsanın kendisini yönetmeye gücü yoktur. Demokrasi, insanın hak etmediği bir gücü kazanmasına neden olur. Bu nedenle Maistre, Fransız devrimine karşı durmuştur. Aynı zamanda halk egemenliği fikrine de karşıdır. Kaynağını ilahi iradedden almayan bir yasanın, saygınlığını ve ayrıcalığını kaybedeceğini düşünür. Onun için eşitlik, bir yanılgının ürünüdür ve dağılmaya sebebiyet verir (Beneton, 2011, s. 38-39). Louis de Bonald ise, esasen soylu sınıfındandır, Fransız devriminin arzularından biri olan bireycilik düşüncesine karşı çıkmıştır. Gerçek manada otoritenin Tanrıdan geldiğine inanır. Ona göre; otorite yoksa toplum da yoktur. Tüm otoriteler, nihayetinde dini bir kaynağa sahiptir. Bundan dolayıdır ki, din mecburi olarak bütün toplumsal durumlarda esas olan kanunu teşkil eder. O, Montesquieu’nun öne sürdüğü “iktidarın bölünmesi” düşüncesine katılmaz.

Bonald’a göre bu düşünce toplumdaki sulh ve birliğı tehdit eder. Düzenin sağlanması için otoritenin monarşiyeye dayalı bir yönetime ait olması gerekir (Beneton, 2011, s. 46).

Burke, Fransız devrimini gerçekleştiren kişilerin kültürü yok ettiklerini belirtir. Aydınlanma düşüncesini takip etmek, toplumu yeniden inşa etmez, tam tersine yıkıma neden olur (Mollaer, 2009, s. 38). Bu düşüncesini Burke, şu ifadeler ile dile getirir;

“Uygarlıktan hiç nasibini almamış gibi davranmayı ve sanki her şeye yeniden başlamak durumundaymışsınız gibi hareket etmeyi tercih ettiniz. Kötü başladınız, çünkü baştan belli size ait olan her şeyi küçümsediniz. Ticaretinize sermayesiz başladınız. (...) Kazançlarınızın hesabını çıkartın, şereflerinize kendilerinden önceki her şeyi, çağdaşlarını ve sonunda gerçekten küçümsenecek duruma gelene kadar kendilerini küçümsemeyi öğreten o saçma sapan ve kibirli spekülasyonlardan ne kazandığınızı görmeye çalışın. Bu aldatıcı ışıkların peşinden kesin avantajlar sağlamak varken apaçık belalara doğru gitmek, Fransa’ya öteki bütün ülkelerden pahalıya patladı. Fransa cürüm yoluyla yoksulluğı satın aldı! Fransa çıkarlarını erdeme feda etmedi; erdemi kötü yolda kullanabilmek için çıkarlarından vazgeçti”(Beneton, 2011, s. 18).

Fransız muhafazakârlarının verdikleri tepkiye ve yapılan yorumlara bakıldığında, doğal düzenin varlığına inandıkları anlaşılmaktadır. Onlar değişimlerin radikal bir biçimde oluşmasına karşıdırlar. Bu karşı duruşun, temel nedenlerinden biri din olmuştur. Çünkü doğallığın insan eliyle tekrar biçimlendirilmesinin, Tanrı’nın belirlemiş olduğu kurallara karşı gelmek olduğuna inanılıyordu. Açıkçası onlara göre; bir bireyin veya bir grubun, geçmişten günümüze ulaşan tüm geleneksel ve dinsel birikimlerin kökten kaldırıp, beşeri akla dayalı devrimci reformları, doğruyu yansıtmıyordu.

2.1.2. Alman muhafazakârlığı

Alman muhafazakârlığını anlamak için öncelikle Aydınlanma ve Fransız devriminin etkilerine bakmamız gerekecektir. Zira Alman muhafazakârlığının gelişimi Aydınlanma ve Fransız devriminin siyasi ve sosyal olarak bıraktığı etkiler üzerinden biçimlenmektedir. Almanya’da Katolik ve Protestan mezhebine bağlı olanlar, Aydınlanma düşüncesinin tanrı tanımazlığa götüreceğini ifade ederek, kilise ve devletin birleşip, ortak düşman olan Aydınlanma düşüncesine karşı beraber hareket etmesi gerektiğine dair söylemlerde bulunmuşlardır (Sarıtış, 2012, s. 94-95).

Alman muhafazakârlığının önemli isimlerinden biri olan Justus Möser; Fransız devriminin hemen ardından devrime karşı eleştirilerini dile getirmeye başlamıştır. Möser, 1790 ve 1794 yılları arasında devrimi konu alan yazılarını Berliner Monatsschrift dergisi aracılığı ile yayımlamıştır. Bu dergide yayımlanan birçok makalesinde gerçekleşen devrimin, geleneklere ve tarihi kurumlara gösterdiği tutumu eleştirmiştir. Möser, Jakobenlerin devrim ile beraber aristokrat sınıfın özel mülkiyet haklarına karşı gösterdikleri eyleme karşı durmuştur. Aynı zamanda dergide yayımlanan diğer yazılarına bakıldığında eşitlik ilkesini tasvip etmeyen bir tutum gösterdiği anlaşılmaktadır (Sarıtaş, 2012, s. 130-131).

Devlet ve otorite kavramlarına ayrı bir ilgi gösteren önemli Alman muhafazakârlarından biri de Hegel'dir. Devleti sosyal yaşamın bütün alanlarında merkezi bir konuma yerleştirerek, sosyal hayatı kuşatan hiyerarşik ve otoriter bir muhafazakârlık felsefesinin gelişimine, neden olmuştur. Fransa ve Almanya'nın muhafazakârlık düşüncesinin gelişiminde rol oynayan kaynaklara ve bu gelişimde hangi önemli kişilerden esinlenildiğine bakacak olursak; Fransız muhafazakârlığı, Aziz Augustinus ile beraber dinin referans alındığı görülür. Bundan dolayı muhafazakârlık anlayışının gelişmesinde din, Tanrı ve kilise önemli rol oynar. Ancak Alman muhafazakârlığında daha çok, devleti toplumsal hayatın merkezi olarak konumlandıran Antik yunan medeniyetinden esinlenildiğini söylemek daha doğru olur. Bu nedenle Alman muhafazakârlığı devlet, hiyerarşi ve otorite gibi kavramlara oldukça değer verir (Çağa, 2004, s.18).

2.1.3. İngiliz muhafazakârlığı

Muhafazakâr düşünce geleneğine bakıldığında ortak bir konuda uzlaştıkları görülür. Bu konuda, toplumun birlikteliğini sağlayan değerlerin vazgeçilmez derecede önemli olmasıdır. Bütün toplumlarda kendilerine ait ve korunması gereken semboller mevcuttur. İngiltere toplumu için önemli sembol olan kral ve kraliçe'nin bulunduğu mevkidir. Burke, şahıslardan bağımsız bir şekilde o makamın önemli olduğuna inanıyordu. Bu konuda Kirk'in "The Conservative Mind" eserinde şu pasaja bakmak gerekiyor:

"Burke Kral ve onun bakanlarının çoğu ile otuz yıl boyunca kavga etti. Amerikan siyaseti üzerindeki münakaşa süresince [Kral] George'a karşı büyük bir şiddetle muhalefet etti. Bununla birlikte taç müessesine hep sadık kaldı; ve radikaller Fransız usulü 'kralları

kovmaktan'tan söz etmeye başladıklarında –cephe değiştirerek ana zeminini de muhafaza ederek- [karşı çıktı]” (Özipek, 2005, s. 79).

İngiliz muhafazakârlığı genel anlamda Burke’ün düşüncesi etrafında biçimlenmiştir. Burke, değişime karşı keskin bir tavır almayarak ihtiyatlı bir tutum sergilemiş bazen “değişimi” muhafaza etmenin bir başka yolu olduğunu ifade etmiştir (Heywood, 2007, s. 86). İngiliz muhafazakâr gelenek, geçmiş zamanın biçimlendirdiği ahlak ve toplum kurallarına bağlı olan aynı zamanda tarihi kurumlara sadakat gösteren doğal veya miras yoluyla elde edilen aristokrasinin yanında durarak, demokrasi anlayışına karşı veya mesafelidir. İngiliz muhafazakâr gelenek, Fransız muhafazakârlığından bazı konularda daha yumuşak bir tutum göstermiştir. Çünkü Fransız muhafazakârlığı köktenci, uzlaşmaz ve dogmaları olan bir davranış sergilerken, İngiliz muhafazakârlığında bu durum çok daha az görülür (Beneton, 2011, s. 68). İngiltere’de liberal ve reformcu bir muhafazakârlık anlayışa sahip olan Disraeli, sosyal bütünlüğün korunmasına önem vermiş ve sanayi devriminin bu bütünlüğü bozabilecek etkenlerine karşı, her zaman duyarlı olmuştur. Toplumda sosyal refahın artması, kültürel mirasın korunması ve barışın sağlanması için aristokrat sınıf ile halkın birlikte hareket etmesi gerektiğini dile getirmiştir. Disraeli, 1845 yılında “sybil” isimli romanında İngiliz toplumunun tehlikeli bir durumda olduğunu belirterek, insanların zenginler ve fakirler olarak iki ulusa ayrıldığını söylüyordu. O faydacılık anlayışına karşı kültürel değerleri, tarihsel kurumları ve sosyal reformu savunuyordu. Faydacılık ve rasyonalizm düşüncesinin, halkı ve monarşiyi nasıl etkilediğini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Hiziplerin bencil düşüncesinde iki büyük bütünlük İngiltere tarihinden silindi: Monark ve Halk yığınları. Tacın gücü azaldığı gibi halkın ayrıcalıkları da yok oldu. Öyle ki, sonunda krallık esaslı çocuk oyuncağı oldu ve teba köle durumuna düştü” (Beneton, 2011, s. 70).

İngiltere’de daha sonraları muhafazakâr reformcu anlayış etkisini yitirdi. Krallık makamının sembolik bir duruma dönüşmesi ve lordlar kamarasının yetkilerinin kaldırılması sonucu demokratik sistemin önü açıldı. Muhafazakâr anlayış, bu değişimin önüne geçemeyerek kendi değerlerini az çok savunmaya çalışıyor. Lakin muhafazakâr düşünce İngiltere’de hala önemli bir noktada bulunmaktadır. Bunun sebeplerin den biri ise; daha önce kabul ettiği normlar çerçevesinden bakıldığında gerçek bir muhafazakâr görünümünde olmamasıdır (Beneton, 2011, s. 73-74).

2.1.4. Amerikan muhafazakârlığı

Aydınlanma düşüncesine karşı yapılan en derin eleştirilerin arkasında, çoğu kez Anglo-Amerikan muhafazakârlık fikrini temsil eden düşünürlerin, olduğu görülmektedir. Churchill ve Oakeshott'un ön planda olduğu bu düşünce ampirist muhafazakâr olarak da vurgulanmaktadır. Liberalizm, Amerika'nın kuruluşundan buyana her zaman egemen bir anlayış olmuştur. Fakat 1929 yılında ekonomik hayatta yaşanan Büyük Buhran ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Amerikan muhafazakârlığı kendini iyice göstermiştir (Vural, 2007, s. 49-50).

Amerikan muhafazakârlığında aslık ve üstlük düzeni çok önemlidir. Otorite yanlısı bir tutum sergilemektedir. Sosyolojik anlamda organik toplum yapısını vurgulamaktadır. Toplumu ve onda mevcut olan sınıfları, bireyden üstün tutmaktadır. Bu üstünlüğün zorunlu ve doğal bir gelişim olduğunu belirtir. Toplumda oluşan her sınıfın kendi rolü ve sorumluluğu olduğundan, zorunlu olarak hiyerarşi ortaya çıkacak ve bu doğal gelişim günlük hayata yansiyacaktır. Örnek verecek olursak; anne ve babanın çocuklar üzerindeki otorite ilişkisi, Patron ve işçi arasında bulunan hiyerarşi, doğal ve zorunlu bir gelişme olarak görülür. Bu işleyişin sosyal yaşamda bir çatışmaya veya kargaşaya yol açmayacağı ön görülmektedir. Mülkiyetin, bireyleri güvence altına alacağını düşünerek bu hakkı savunmuşlar ve kesinlikle korunması gerektiğini kabul etmişlerdir. Bu muhafazakâr gelenek insanları sahip oldukları mülk üzerinden konumlandırarak, onlara çeşitli sorumluluklar yükler ve bazı haklar tanır. Bundan dolayı Amerikan sosyal yaşantısında inşalar genellikle “benim arabam”, “benim telefonum”, “benim senatörüm” gibi sahiplik belirten cümleler kullanırlar (Anaz, 2017, s. 38-39).

Dini konular ve ahlak dersleri, Amerikan muhafazakârlığında belirleyici bir yere sahiptir. Bu kapsamda güncelliğini koruyan tartışmalar olarak okullarda bağlılık yemini ve İncil okutulması gibi konular örnek gösterilebilir. Amerika'da ateist ve agnostik bireyler bu tartışmalar çerçevesinde bağlılık yemini metninde bulunan “Tanrı'nın Gölgesinde Tek Bir Millet” sözünün anayasada bulunan “dinin siyasi bir kurum haline getirilemeyeceği” prensibine muhalif bir tutum olduğunu belirtirken, muhafazakâr kesim ise, ülkenin kültürüne uygun olduğunu ve ayrıca komünizm düşüncesine karşı koruma sağladığını dile getirmektedirler. Bu muhafazakâr kesim aynı amaçla, uzun bir süre okullarda eğitim programında yer aldıktan sonra yasaklanmış olan İncil'in okutulması ve ortak dua uygulamalarının tekrardan hayata geçirilmesini istemektedir. Amerikan muhafazakârlarına

göre; öğrencilere eğitim programında, tanrı olmadan da insanın uygun ve ahlaklı davranabileceği (seküler hümanizm) ve seks eğitiminin verilmesi, öğrencileri, kilise ve evde öğretilen değerlerden uzaklaştırmaya neden olduğunu düşünmektedirler (Köni ve Torun, 2013, s. 202-203).

Amerikan muhafazakârlığında komünizm karşıtlığı, bu kesimin büyüme ve gelişmesine katkı sağlamıştır. Amerika’da Whittaker Chambers, James Burnham, Frank E. Meyer daha önce Marksist düşünceye sahip olmalarına rağmen sonradan muhafazakâr kesimde yer almışlardır. Bu durum, adı geçen düşünürlerin bilgi, birikim ve tecrübelerini muhafazakâr felsefe içerisinde kullanmalarını sağlamıştır. Amerikan muhafazakârlık düşüncesinde başka bir gelişme ise 19. yüzyılda kendini iyice hissettiren yeni muhafazakârlık düşüncesi, belirgin bir şekilde ön planda olmasıdır. Rossiter, yeni muhafazakârları annesine karşı saygılı insanlar olarak nitelendirirken, saf akla dayalı olmayı güvensizlik olarak görürler ve kendilerine karşı tutarsızlık eleştirilerine ise, ilgisiz kaldıklarını söyler (Vural, 2007, s. 51-52).

2.2. Muhafazakârlıkta Otorite Anlayışı

Muhafazakâr düşünce otoriteye oldukça önem verirken, başına buyruk davranış ve eylemlere karşı eleştirel yaklaşır. Bu hem birey düzeyinde hem de devlet düzeyinde geçerlidir. Her iki yapının düzen içinde olmasını ister. Bu düzenin gerçekleşmesi için otorite oldukça önem arz etmektedir. Muhafazakârlara göre, otorite kendiliğinden var olmuş ve otoritenin ortaya koyduğu kurallara uyulmadığı takdirde toplumda düzenin sağlanması pek olası değildir (Duman, 2017, s. 148). Bununla birlikte muhafazakâr düşüncede, birey düzeyinde yaşanan bir eksiklik topluma zarar verebilir, ancak düzeni sağlayan otorite zarar görürse, toplumda yıkım oluşturur. Otorite güçlü olmazsa toplumda düzen oluşmayacaktır. Bu nedenle bireyler, şahsi bir menfaat beklemeden otoriteye ve kanunlara saygı göstererek itaat etmelidir (Çaha, 2001, s. 109).

Batı’da otoriter yönetimi savunan muhafazakâr bir gelenek mevcuttur. Bu geleneğin önemli temsilcilerinden biri De Maistre’dir. De Maistre’in politik düşüncesi; yönetimin başında bulunan “efendi”ye her anlamda itaat etmeyi temel alıyordu. İnsanlar için güven sağlayacak olan şey düzendi. Maistre, inkılap hareketlerinin karışıklığa yol açacağını, baskıya neden olacağını ve insanların birbirlerine olan bağlılığını zayıf düşüreceğini belirterek, mevcut olan hiyerarşi sorgulanmaya başlandığında problemler ebediyen devam

edecektir. Bundan dolayı düzenin korunması ve insanların birbirlerine olan bağıllığının zayıflamaması için, kötü de olsa yöneticiye boyun eğilmelidir (Heywood, 2011, s. 95).

Muhafazakârlar için devletteki otoriter yapıya duyulan saygı, büyük önem taşır. Otorite olmazsa toplumda kararlılık olmaz ve ahlak mefhumu zarara uğrar. İnsan doğası gereği kusurlu olduğundan, otorite boşluğunda kargaşaya eğilecek ve bunun neticesinde yıkım olacaktır (Safi, 2007, s. 87-88). Muhafazakâr düşünce otoritenin, toplumsal sözleşme sonucunda ortaya çıktığını kabul etmemektedir. Liberaller, otoritenin bu toplumsal sözleşme sonucu ortaya çıktığını düşünür. Ancak muhafazakârlar, otoritenin doğal bir şekilde geliştiğini söyler ve otoritenin gerekli ve yararlı olduğuna inanırlar (Heywood, 2011, s. 93). Önemli Fransız muhafazakârlarından biri olarak bilinen Louis de Bonald, otoritenin hayatın gayesi olduğu, refaha ulaşmak için aile, cemaat ve kilise gibi kurumların buyruğu altına girilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bonald'a göre, otorite toplumu birbirine bağlar, bundan dolayı eşitliği istemek serseriliktir ve günahdır. Devlet otoritesinin, toplumsal sözleşme sonucu ortaya çıktığını söylemek dayanaksızdır (Nisbet, 2006, s. 148).

2.3. Muhafazakâr Anlayışta Paternalizm

Muhafazakârlık anlayışındaki paternalist eğilim, organizmacılık, sosyal yükümlülük ve hiyerarşi ile uyumlu, aynı zamanda geleneksel muhafazakârlık da olduğu gibi müdahaleci siyasa düşüncesini öngören ve uygulayan bir düşünce biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Paternalist muhafazakârlık, siyasi hayatta Benjamin Disraeli'nin İngiltere'de başbakanlık yaptığı dönemde ortaya koymuş olduğu politik anlayışta gelişen bir düşünce geleneğidir (Duman, 2017, s. 27).

Paternalist muhafazakârlık da bulunan iki gelenekten biri tek-millet muhafazakârlığıdır. Bu geleneğin temelini İngiltere'de başbakanlık görevinde bulunan (1874-1880) Disraeli'nin fikirleri oluşturuyor. Disraeli, hiyerarşinin doğal olduğunu varsayar, ancak bir kaygı taşır. Bu kaygı; adaletsizliğin ve eşitsizliğin artmasıyla toplumda otorite karşıtlığı başlayabilir ve maddi zenginlikten yoksun ve bastırılan işçi sınıfı eşitsizliği ve adaletsizliği kolay bir şekilde kabullenmeyecektir. Bundan dolayı servet sahibi kişilerin toplumda sosyal sorumluluğun yerine getirilebilmesi için destek vermeleri gerektiğini belirtmiştir. Başbakanlık görevini sürdürürken işçi sınıfının, refahını arttırmaya yönelik iyileştirmeler yapmıştır. Bu durum Disraeli'nin muhafazakârlar üzerinde ciddi bir etki

oluşturmuştur. Böylece tek millet muhafazakârlığı yoksul kesime yardım ederek, bu kesim tarafından statükoya bir tehlike oluşturmamasını amaçlamıştır (Heywood, 2011, s. 98-99).

Tarihsel süreç içerisinde benzer politik adımlar İkinci Dünya Savaşı sonrasında Kıta Avrupa'sında bulunan devletlerde (Almanya ve İtalya) "Hristiyan Demokrat" partiler tarafından savunulmuştur. Toplumda bulunan işçi sınıfının sosyalim düşüncesine eğilim göstererek düzene tehdit oluşturmamasını engellemek adına; otoriter muhafazakâr düşüncelerinden vazgeçmeye başlayarak yeniliği ve anayasal düzeni desteklemişlerdir. İktisat alanında liberal piyasa düşüncenin aksine Keynesçi refah ilkelerini faaliyete geçirmeyi arzulamıştır (Heywood, 2011, s. 100).

2.4. Yeni Sağ ve Yeni Muhafazakârlık

Yeni sağ, birbirinden farklı ve karşıt görüşlere sahip iki ideolojinin bütünleşmesi sonucunda meydana gelmiştir. Bu ideolojik düşüncelerden birincisi, klasik liberal ekonomidir. İkincisi ise, bilhassa Disraeli'den önce geleneksel muhafazakârlık düşüncesinin içerisinde bulunan düzen, hiyerarşi ve disiplin anlayışlarının savunulmasıdır (Heywood, 2011).

Ronald Regan'ın iktidarında Amerika Birleşik Devletinde ve Margaret Thatcher'ın 1979-1990 yılları arasında başbakanlık yaptığı İngiltere'de, Yeni sağın politik uygulamaları hayata geçirildi. Bu politik uygulama, yeni sağın oluşmasında etkili olan klasik liberal ekonomiden esinlenerek, yönetimin ekonomiye müdahalesi azaltılmış ve Amerika ve Batı toplumlarında, aile yapısının çözülmesi, suç oranlarının artması, madde bağımlılığın yaygınlaşması ve gençlerin apolitik bir yaşam tarzı olan hippie hareketine yönelmesine karşın, geleneksel muhafazakârlık düşüncesine yakınlık göstererek din, aile ve milli değerlere vurgu yapılmıştır (Kurun, 2017, s. 359).

Yeni sağ düşüncesi genel anlamda devletin kısıtlanması ve bireyciliği savunarak, yaşanan ekonomik ve yönetim problemlerin nedenini, devletin kurumsal faaliyetlerinin büyümesi olarak görmektedir. Yeni sağ düşünce geleneğinde devletin kurumsal olarak büyümesinin, kaynak israfına yol açtığını ve ekonomiye müdahalede bulunmak veya düzenleyici pozisyonda olmanın ise, haksız rekabete neden olduğunu belirtmiştir. Devlet ve sivil toplum ilişkisinin sınırlarını şekillendirmeye çalışmış ve bu şekillendirmede sivil toplumdan yana olmuştur (Demirel, 2005, s. 110). Yeni sağ düşüncesi, okullarda ve devlet kurumlarında dini merasim, dua hakkı ve öğretim hayatında dini kıstasların uygulanması

gibi konuları dile getirir. Bu düşünceye sahip ebeveynler evlatlarının, Hristiyan ilkelerine göre eğitilmelerini, devlet kontrolünde ve vergi konusunda imtiyazlı olan Hristiyan okullarına gitmelerini istemektedirler. Ayrıca ailenin korunmasına yönelik eylemleri desteklemektedir (Safi, 2005, s. 32).

Yeni muhafazakâr anlayış 1960'lı yıllarda ABD'de sosyal refah devletinin daha çok belirginleşmesi ile kendini göstermeye başlamıştır. Bu felsefenin önemli isimlerinden olan Irvin Kristol ve Daniel Bell, "The Public Interest" dergisini yayınlayarak yeni muhafazakâr düşüncenin görüşlerini ifade etmeye başlamışlardır (Vural, 2007). ABD ve İngiltere'de toplumsal ve yönetsel politikalarla faaliyete geçirilen yeni muhafazakârlık, George W. Bush iktidarında konumunu iyice güçlendirmiştir (Erler, 2007, s. 128).

Yeni muhafazakâr düşünce, müdahaleci refah devleti uygulamalarını tenkit etmiş ve müdahaleye dayalı büyümeyi, aslında büyüme olarak görmemekte ve toplumun gözünde devletin itibarını zedeleyeceğine inanmaktadır. Yeni muhafazakârlara göre, müdahaleci uygulamalar farklı sorunlara neden olma olasılığını taşır, politik ve sosyal nizamın sağlıklı işlemesine de risk teşkil eder. Yalnız yeni muhafazakârlar düzenin sağlanması, istikrar ve dengenin korunması için devletin güçlü olması gerektiğini düşünür (Duman, 2017, s. 29). Bu konuda yeni muhafazakâr görüşün etkili ve önde gelen isimlerinden olan Irvin Kristol'un şu ifadesine bakmak gerekir:

"Refah devletine destek, fakat bürokratik zorlama ve paternalizme muhalefet; serbest piyasa ekonomisine uymak; karşı kültüre ve onun düzene karşıt görüşlerine karşı geleneksel değerlere ve dine destek, 'herkes her şeyden eşit pay almalı!' diyen eşitlikçiliğe karşıtlık ve güçlü bir anti-komünist dış siyasete destek" (Kristol, 1983:87).

Yeni muhafazakârlar bireysel çabaya çok önem verirler. Ancak bireyler sarf ettikleri çabalar için devletten yardım istememeliler ve toplumdaki fertlerin yerleşik ahlak kurallarını kendilerine rehber edinmelerini bekler. Yeni muhafazakârlar için mühim olan sorunlar ekonomik şartlar değil, seçkin idarecilerin ve onları takip edenlerin değer yargıları ve inançlarından oluşan problemlerdir. Bu problemin çözümü ise değer ve inançların yeniden düzenlenmesi ile olacağını düşünmektedir (Vural, 2007).

2.5. Türkiye’de Muhafazakârlığın Gelişimi

2.5.1. Osmanlı’da muhafazakârlık düşüncesinin gelişimi

Türkçede muhafazakârlık kavramı, kelime kökeni açısından “saklamak, korumak, bellekte tutmak” gibi anlamları barındırır. Muhafazakârlık kavramı ile kültürel mirasın korunmasına yönelik bir temayül kastedilirken, tepkisel anlamda ise, geçmişten günümüze ulaşan değerlere tehdit oluşturan fikir ve oluşumlara karşı gelmeyi vurgular (Safi, 2007, s. 16-17).

Muhafazakârlık kavramı, Türkiye’de Ziya Gökalp’in “Yeni Gün” gazetesinde “İnkılapçılık ve Muhafazakârlık” başlığı altında yayımlamış olduğu makale ile belirgin bir şekilde kendini göstermiştir. Gökalp şöyle der:

“İnkılapçılar an’aneleri yıkıp onların yerine mefkûreleri ikameye çalışırken, muhafazakârlar meydana çıkıp onlara karşı diyorlar ki; yalnız cansız an’aneleri yıkmakla iktifa edecekseniz, biz sizinle beraberiz. Yoksa eğer canlı an’aneleri yıkmaya kalkışacak olursanız, biz bu hususta size mukavemet göstereceğiz” (Mollaer, 2017, s. 54).

Gökalp, bu ifadesinden sonra, şöyle bir sonuca vararak; Osmanlı medeniyetinin geleneklerini tümüyle cansız olarak tanımlarken, Türk kültüründe var olan gelenekleri ise, tümüyle canlı görür. Bundan dolayı meselenin açık bir şekilde ortada olduğunu belirterek; Türkçülük anlayışının, kültürel anlamda muhafazakâr olması gelişmeye, ilerlemeye ve yeniliğe engel oluşturmadığını belirtmiştir (Mollaer, 2017, s. 55).

Türk muhafazakârlığında, önemli bir isim olarak gösterilen İsmail Hakkı Baltacıoğlu ise, gelenek ve muhafazakârlık kavramlarını farklı şekillerde yorumlayarak, geleneği anlayamamış yazarlara tepki gösterir. Ona göre gelenek, “kolektif vicdanın değişmeyen parçaları” ve “bütün zamanlarda canlı ve kuvvetli kalan örfleri tanımak” demektir. Ancak muhafazakârlık ise, değişime uğraması zaruri olan “ölü örflere bağlılık” anlamına gelmektedir. (Mollaer, 2017, s. 55). Bunun yanında 1956 yılında yayımlanan “Liberallik ve Şuurlu Muhafazakârlık” adlı makalede Mustafa Şekip Tunç, muhafazakârlığın şuurlu olmasından dem vurarak; memleketlerin çöküşünü liyakatsizlikten kaynaklandığını belirtmektedir (Tunç, 2010, s. 103).

Toplumda meydana gelen politik ilişkilere açıklık getirmek için öne sürülen iktisadi, idari ve sosyal teoriler, iki şekilde açıklanabilir. İlkinde toplum yanlısı tanımlama ile toplumda var olan değerler üzerinden çeşitli zıtlıklar meydana getirerek, var olmanın

sürdürülebilmesi için siyasi, sosyal ve ekonomik yeni modeller oluşturulmaktadır. Yani toplumun açıklanması için modern-anti modern, kapitalist-sosyalist veya laik-anti laik gibi tezler kullanılmaktadır. İkinci olarak ise, toplumun açıklanmasında kullanılan tezlerin hepsini birer veri şeklinde kullanarak, bu veriler ile toplumdaki problemlerin çözümlenmesi için yararlanılmaktadır. Böylece toplumdaki problemlerin çözülmesi için ortaya konulan tezler arasındaki çatışma ortadan kalkmakta ve tarihin sunmuş olduğu veriler ile oluşturulan değerler üzerinden toplum açıklanmaktadır (Akkaş, 2001, s. 2). Buradan hareketle Türk muhafazakârlığının gelişimi üzerinde Türk modernleşmesinin öneminin büyük olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü toplumda modernleşmeyi öngören ve bu fikir doğrultusunda söylemde bulunan toplum kesimleri ile modernleşmeye pek de sıcak bakmayan veya tereddüt eden kimse arasında bir ikilemin oluşması, bir anlamda muhafazakâr düşüncenin yerini belirlemiştir.

Türk muhafazakârlığının gelişimine baktığımızda, Osmanlıda 17. Yüzyıldan başlayarak “işlerin eskisi gibi gitmediği” söylemlerinin başladığını görürüz. İlk yazılı rapor özelliğini taşıyan Koçi Bey Risalesi 17. Yüzyılda sunulmuştur. Bu rapor IV. Murat ve Sultan İbrahim’e takdim edilen eleştirel bir rapordur. Tarhuncu Ahmed tarafından maliye düzeltilmeye çalışılmış, Naima ve Kâtip Çelebi ise geçmişe duyulan özlemi dile getirmişlerdir. Bu devir, işlerin bozulduğuna dair söylemlerin artmasından dolayı “Duraklama Devri” olarak isimlendirilir. Bundan dolayı Osmanlıda devlet adamları bir “değişim”in mecburi olduğunu anlamışlardı. Ancak değişimin hangi alanda ve ne derece olacağı, önemini korumaktaydı (Belge, 2006, s. 93).

Batıda çıkan fikir akımları, Osmanlı münevverleri arasında yönetim aleyhinde tepkiye yol açmış ve farklı cemiyetlerin kurulmasına neden olmuştur. Oluşan cemiyetler arasında “Osmanlı Milliyetçiliği”ni savunan Yeni Osmanlılar Padişah II. Abdülhamid zamanında dağıtılmıştır. Ancak bu cemiyet eylemlerini, Avrupa’da ve gizli olarak ülke içinde sürdürmüştür. Namık Kemal ve Ziya Paşanın eserleri ile Ali Şefkati’nin çıkarmış olduğu “İstikbal Gazetesi” öğrenciler arasında, II. Abdülhamid’e karşı bir tutum, sergilemelerine neden olur (Mardin, 1983, s. 32). 19. yüzyılda modernleşme ve seküler anlayışa karşı “ön-muhafazakârlık” ve ön- İslamcılık” fikri doğmuştur. Ahmed Cevdet’in başkanlığında bulunduğu bir komisyon aracılığı ile İslami “medeni hukuk” kurallarını içeren “Mecelle” adındaki kitap, ön-muhafazakârlığa örnek gösterilebilir. Aynı şekilde Osmanlı milliyetçiliğini benimseyen Yeni Osmanlılar cemiyeti tarafından “seküler” düşünceye karşı tepki göstermeleri ön-İslamcılık şeklinde yorumlanmıştır (Gencer, 2014, s. 10).

Bununla birlikte bu dönemin ayırt edici bir başka özelliği; “Türkçülük”, “Batıcılık” “İslamcılık”, ve “Osmanlıcılık” gibi düşünsel tartışmaların açık bir şekilde yaşanmasıdır. Ayrıca muhafazakârlık düşüncesi, Batı’daki anlamı ile kullanılmasa da Osmanlı devletindeki siyasi görüşler içerisinde varlığını ortaya koymaya başladığını ve varlığını sürdürebilecek bir alan arayışı içerisinde olduğunu görülür.

19. asrın ilk çeyreğine gelindiğinde Osmanlı Devleti, köklü yeniliklere olan ihtiyacın zaruri olduğunu görür. Ancak II. Mahmut’un “batıya benzemek üzere değişeceğiz” olan söylemine rağmen, değişim için ne yapılması gerektiği konusu soru işareti olmaya ve bu değişim sürecini yönetecek bilgi ve birikime sahip kişilerin yeterli olmadığı görülmektedir (Belge, 2006, s. 97).

1839 yılında Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile politik anlamda bir değişim söz konusudur. Bu ferman eski ile yeni arasındaki çatışmayı gösterir. Fermanla birlikte padişahın yetkileri kısıtlanmıştır. Padişah yetkisinin sınırlandırılması, eski şahsilik yönetiminin dönüşmeye başlaması, toplumda sosyal ve kültürel değişimin de habercisi olmuştur. Bu nedenle Ferman Türk modernleşmesi ve batılılaşması açısından önemli bir kırılma noktası olarak görülür. Bu dönemin diğer bir önemli özelliği ise, gazeteciliğin gelişmesi ile haberciliğin ilerleme kaydedilmesidir. Bu şekilde toplumun dış dünya açılması, bilginin toplumsallaştırılması ve yaşanan siyasi ve sosyal problemlere karşı duyarlılığın artırılması, Türk modernleşmesi adına önem teşkil etmektedir. Fakat bu süreçte kaynağını batıdan alan yeniliklerin, doğrudan hayata geçirilmeye çalışılması, arzulanan hızla dönüşümü sağlayamamıştır. Getirilmek istenen yenilikler ön çalışma yapılmadan hayata geçirilmeye çalışıldığından, eski ve yeni arasında ikilik yaşanmasına yol açmıştır (Dönmez, 2019, s. 90-91). Tanpınar konuya ilişkin olarak şu yorumda bulunmaktadır:

“Hakikatte bu Abdülmecid devri Avrupalılığı, bazı sahalarda millî ve mahallî hayata vurulmuş küçük bir Frenk cilâsı olarak ve tıpkı eski camilerde kadim ve asil süslerin üzerine yine aynı devrin geçirmekten çekindiği rokoko nakışlar gibi, dışta kalır ve sadece eskinin yekpâreliğini bozar. En hazine tarafı, bir çöküşün ortasına geldiği için hamlenin hiçbir büyük şeyi besleyememesidir” (Tanpınar, 2003: 134).

Osmanlı Devleti gelişmişlik açısından batının gerisinde olduğundan dolayı, yeniliklere hız vermiştir. Ancak bu hızlı değişim arzusu, telaşlı bir hal almış ve atılan adımlardan beklenen sonuç alınamayınca, devletin çöküş süreci hızlanmıştır. Gelişen bu olaylardan sonra Yeni Osmanlı düşüncesi, daha muhafazakâr bir yenileşme önerisini

sunmuştur. Bu durum Türk modernleşmesinde “batının ilmini alalım, ahlaksızlığını değil” şeklinde bir slogana dönüşür (Aksakal, 2017, s. 78).

Aslında Tanzimat döneminden önce görülmeye başlayan “Osmanlıcılık” fikri, bu dönemden sonra Yeni Osmanlılar tarafından devletin varlığını devam ettirebilmesi için savunulmuştur. Yeni Osmanlı düşüncesi, devletin çöküş sürecinden kurtulması için çareyi anayasa ve parlamenter sistemin kurulmasında arar. Kendi düşüncelerinin halk nezdinde kabul görmesi için İslami bir ifade olan “meşveret” kelimesini dile getirerek “anayasa ve parlamento” sisteminin kaynağı olarak İslam’ı göstermeye çalışır. Böylelikle Yeni Osmanlı düşüncesi, demokrasinin tam anlamıyla batıya ait bir model olmadığını, bu nedenle de geleneksel kavramları yenilikçi bir şekilde anlamlandırıp sunarak, bir “terakki” arzulamakta olduğu söylenebilir (Meşe, 2006, s. 136-137). Bu bağlamda Şinasi ve Yeni Osmanlı düşüncesi farklı şekilde fikirlerini belirtmişlerdir. Şinasi, toplumun sanayi, teknoloji, hukuk ve ekonomi gibi bütünüyle batılılaşmasından taraftır. Yeni Osmanlılar ise, batılılaşmayı İslami ve geleneksel değerler ışığında gerçekleştirmekten yanadır. Bir bakıma batının ahlakını almaya karşı dururlar. Buradan görüldüğü üzere, radikal bir "dönüşüm" ile din ve kültür değerlerine entegre olmuş bir "dönüşüm" düşüncesi arasında süregelen fikir ayrılığının başlaması 1860 yıllarına dayandığı görülmektedir (Özyurt, 2016: 73).

Osmanlıda XIX. Yüzyılda gelişen modernleşme sürecinde yaşanan ikilikler, endişe yaratan bir hale bürünürken, bu duruma tepki gösteren eski kurumların ise, güç kazanmasına sebep olur. Avrupa’nın kendi imkân ve çabaları ile elde ettiği modernleşme deneyimi, Osmanlı yaşamına askeri/teknik eksiklikler alanında yayıldığı için, en başından beri batılılaşma süreci yenileşmek ile korumak arasında kararsızlık olarak 19.yüzyıla yansımıştır. Osmanlıda modernleşme, yaşanan olaylara göre teklif ve düşüncelerin birbirine eklenmesi bu durumun gerekçesi olarak gösterilebilir (Koçak, 2014, s. 74).

2.5.2. Cumhuriyet dönemi muhafazakârlık düşüncesinin gelişimi

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yönetici elit tarafından modernleşme “çağdaş medeniyet” düzeyine ulaşmak şeklinde tanımlanmıştır. Bahse konu bu modernleşmenin özellikleri ise; etkin ve modern bir ekonomi, vatandaşların bağlılıklarını sunduğu ulusal bir devlet, çağın işleyişini ve gerekliliklerini anlamak için akıl ve bilimi kılavuz edinmek ve dini özel bir maneviyat alanı olarak kabul etmektir. Bu yöntemle, Osmanlıdan miras alınan “saltanat devleti” yerine toplum da bütünlük sağlayacağına inanılan “milletin devleti” olarak

yeniden oluşturmak istenmiştir. Kemalist rejimin modern olma arzusunun getirmiş olduğu esaslar, Türk siyasi hayatında yaşanan tartışmaların en önemli konusunu oluşturmaktadır (İrem, 2008, s. 14). Kemalizm yalnızca siyasi, ekonomi ve sosyal alanda radikal değişikliklere gitmemiş, bunun yanında getirmiş olduğu yeniliklerin muhafaza edilmesini sağlayan yeni bir siyaset anlayışına hayat vermiştir (İrem, 2006, s. 105).

Cumhuriyetin kurucu kadrosu, yeni bir “milli kimlik” oluşturma tek çaresi olarak, İmparatorluktan kalan devlet geleneği yerine, yeni bir siyasal ve sosyal yapının kurulması gerektiğini düşünüyordu. Bu maksatla İmparatorluktan kalan medrese, hilafet ve temel kurumlar tasfiye edilmiştir (Ayvazoğlu, 2006, s. 509). Cumhuriyet döneminde “Laiklik” ilkesine yapılan vurguda milliyetçilik düşüncesinin etkisi görülmektedir. Çünkü İslami düşünce tarzı, insanları “Milli ve Türklük” değerlerinden, başka değerlere bağlayan bir yapıya sahiptir. Bunun dışında, 6 asır boyunca din ve devlet işlerinin bir arada yürütüldüğü imparatorluktan sonra, ilerlemek adına hilafeti kaldıran yeni yönetim ve temsilcileri, bu anlamda İslamcı muhafazakârlara, kendilerini kabul ettirmede sorun yaşamaktadır (Belge, 2006, s. 99).

Kemalist modernleşme anlayışında gelenek ve din, toplumun geri kalmasında önemli iki temel unsur olarak görülmüştür. Buna karşılık Türkiye’de İslamcı muhafazakâr kesim, bu aydınlanma aklına dayanan plan ve programlara karşı durmuşlardır. Böyle bir modernleşme uygulaması ile Türkiye toplumunun, varlığının son bulacağını düşünerek endişelerini dile getirmişlerdir (Akıncı, 2008 s. 126).

Köker’e göre, Türkiye Cumhuriyeti’nde Kemalizm/Atatürkçülük düşüncesine karşı muhalif bir ifade de bulunmak ancak, anayasa kapsamında ve Kemalist/Atatürkçü sınırları içerisinde izne bağlı bir şekilde yapılabileceği yorumunda bulunmaktadır. Belirlenen sınırları ihlal etmeye çalışanlar, “bölücülük” veya “gericilik” gibi nitelendirmeler yapılarak ya da “vatana ihanet” , “devlet düşmanlığı” tarzında suçlamalarda bulunularak, yeri geldiğinde en şiddetli baskıyı hak etmiş demektir (Köker, 2006, s. 98). Buradan hareketle Kemalizm’in yapılan eleştirilere karşı göstermiş olduğu sert tutumla, bir bakıma kendi değişim ve dönüşüm hareketlerinin muhafaza etmekte olduğunu görmekteyiz. Buna karşılık kendilerini “modern muhafazakâr” olarak tanıtan kesim, örnek verecek olursak Ali Fuat Başgil, kendisini “memleketçi, milliyetçi, maneviyatçı ve terrakici-muhafazakâr” şekilde tanımlar. Bu “muhafazakâr modernlik” yaklaşımının vurguladığı düşünceye göre, teknik ve bilimsel gelişim, insanların manevi ihtiyaçlarını karşılamadığı gibi, aksine ortaya çıkardığı yeni bunalımlarla, huzursuzluğu daha çok arttırmıştır. Fakat buna rağmen bilim ve tekniği

tümünden reddetmek bir çözüm değildir. Çözüm, maneviyatı ve bilimi aynı anda ilerletmektir (Safi, 2005, s. 78). Bu konuda Peyami Safa ise, batının bilim ve tekniğe fazlaca bulaştığını, doğu medeniyetinin ise yalnızca maneviyata dayanarak yerinde saydığını belirtmiştir. Ona göre, kurtuluş yolunun her ikisinin birleşimini sağlayacak olan “Doğu-Batı Sentezi” fikridir. Bu birleşimi en iyi şekilde yapabilecek olan ise, her iki medeniyete coğrafi köprü olan Türkiye’dir (Aktaşlı, 2011, s. 156). Esasen bu iki düşünceye bakacak olursak iki tarafta modernliğin ya da ilerlemek için bilimsel gelişimin gerekli olduğunu savunmuşlardır. Ancak yöntem olarak ayrılmışlardır. Kemalizm daha radikal bir şekilde ve tasfiyeci bir tutum sergileyerek, modernleşme yoluna gitmeyi savunmuştur. Bunun nedeni olarak da Osmanlı döneminin sonlarına doğru yaşanan yönetsel ve ekonomik bozuklukların gölgesinde “din ve gelenek” kurumlarının yozlaşmış olduğunu düşünmektedirler. Kendilerini modern muhafazakâr olarak tanıtan kesim ise, daha tedbirli ve maneviyattan uzaklaşmaması gerektiğini düşünmüştür.

Cumhuriyet döneminde siyasi elitler, toplumu dönüştürülmesi zorunlu bir bütünlük olarak görmesi, onların benimsemiş oldukları modernleştirme programının hayata geçirilmesi, yüklendikleri misyonun başlangıç noktasını oluşturuyordu. İktidardakilerin politik ve ekonomik imtiyazlarını meşrulaştırmak için, ona engel teşkil edecek bütün geleneksel kurum ve yapıların mecburi olarak ortadan kaldırması gerekiyordu. Fakat geleneksel yapı hedeflenerek baştan aşağıya bir değişim amaçlanarak yapılan çalışmaların bunca yıl sonra ortaya çıkarmış olduğu sonuç “İnkılapçı” kadronun arzuladığını alamamış olmasıydı. Tamda bu konuyu kendi romanına taşıyan Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun “ANKARA” adlı romanında devrimcilerin özlem duyduğu dünya ile varılan sonuç arasındaki dramatik farkı gösteriyordu. Eski döneme ait yapıların çoğu ortadan kaldırılmıştı, ama yerine getirilenler, çoğunlukla getirilmek istenenler olmamıştı (Özipek, 2006, s. 80). Bu bağlamda Türköne:

“Hayatı düşünceye uydurmak için, tepeden inme çabalara girişiliyor. Ancak hayat, zihinlerde yaşatılan düşüncelerden çok daha güçlü ve dinamik olduğu için direnir. [...] düşüncelerin zorlaması ile hayat değişiyor, ama yine de düşüncelerin öngördüğü tarzda değil, kendi tabiatı ve bütünlüğü içinde. Ortaya iki arada bir derede kalmış insanlar ve kitleler çıkıyor” (1993, s. 35).

Cumhuriyet dönemi getirilmeye çalışılan reformların, eski olanı tamamıyla reddederek yeni bir düzen oluşturulmaya çalışılması, klasik bir muhafazakârın katiyen onaylamayacağı bir durumdur. Ancak o dönemde cumhuriyet reformlarının uygulanmasının

ne şekilde karşılandığını saptamak “dönemin kendine has koşulları” düşünüldüğünde çok zordur. Bundan dolayı o döneme ait muhafazakâr eleştirileri örnek gösterebilmek için satır aralarına bakmak gereklidir (Özipek, 2006, s. 81).

2.5.3. Cumhuriyet dönemi siyasi hayatta muhafazakâr yaklaşım

1924 yılında kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TPCF), iktidarda bulunan ve Mustafa Kemal’in genel başkanlığını yaptığı Halk Fırkasına karşı, ilk muhalif parti olmuştur. Partinin genel başkanı Kazım Karabekir’dir. Muhalefette kalma süresi çokta uzun olamayan bu parti, 1925 yılında gerçekleşen Şeyh Sait Ayaklanmasıyla ilişkisi gerekçe gösterilerek kapatılmıştır (Alpkaya, 2006, s. 44-49).

Muhafazakâr olarak tanımlanan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası o yıllarda üç ayrı şekilde suçlanmıştır. Bu suçlamaların ilki, partinin gerçekten de bir programa sahip olmadığıdır. İkincisi, saltanat yanlısı bir parti olduğu yönündeki iddiadır. Mustafa Kemal “The Times dan Maxwell Macartney” ile yaptığı röportajda açıkça muhafazakâr bir parti olduklarını belirtecek bir programla gelmiş olsalardı onlara saygı göstereceğini, ancak programlarına bakıldığında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının, kendi mensubu olduğu ve genel başkanlığını yaptığı Cumhuriyet Halk Fırkası programıyla çok yakın olduğunu, bundan dolayı samimi bir muhalefetin gerçekleşmeyeceği ileri sürmüştür. Üçüncü olarak ise, partinin göstermiş olduğu tutumun dini reaksiyon ve irticayı cesaretlendirmiş olmasıdır. Tüm bu ve benzeri durumlar sonrası Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 3 Haziran 1925 yılında kapatılmıştır (Zürcher, 2006, s. 42-47). TPCF'nin kapatılması ile boş kalan muhalefete yönelik talep sonrası, Fethi Okyar liderliğinde Serbest Cumhuriyet Fırkası 1930 yılında kurulur. Ancak İzmir mitingi son sonrası çıkan olaylarda 14 yaşındaki bir çocuğun hayatını kaybetmesi bu partinin de kapatılmasını gündeme getirir ve böylece SCF’de kapatılarak 1946 yılına kadar tek parti dönemi devam eder (Güler, 2007, s. 43).

Tek parti döneminde siyasi hayatta önemli değişiklikler görülmektedir. Türkiye 2. Dünya Savaşı’na girmediği halde seferberlik ilanı ve askeri alımlar, işgücünün azalması ve buna bağlı olarak üretimde yaşanan problemler, ekonominin bozulmasına yol açmıştır. Bu dönemde ABD, Türkiye Cumhuriyeti’yle ilgili görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: “...Türk liderler, Amerika’dan tam olarak yararlanmak için, Amerika’nın çok önem verdiği siyasal alanda demokrasi ve ekonomik alanda serbest girişim ilkelerine daha dikkatli şekilde uymanın, Türkiye için yararlı olacağını anlamışlardır”. Atılan bu adımlar ekonomik açıdan

Türkiye'nin Amerika ile ilişkilerini olumlu hale getirmiş ve yapılacak olan mali desteklere yol gösterici olmuştur (Güler, 2007, s. 43).

İkinci Dünya Savaşından sonra ekonomik anlamda gelişim mücadelesi içerisinde olan Türkiye, çok partili hayata Demokrat Partinin kurulması ile geçmiştir. Partinin kuruluşu Cumhuriyet Halk Partisi bünyesinde bulunan Demokrat Parti liderlerinin toprak reformu yasasının görüşüldüğü zamanda, muhalif bir tutum sergilemeleriyle başladığı söylenilebilir. Bu tutum bütçe görüşmelerinde de devam etmiştir. Bu şekilde Celal Bayar, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü yaşanan tartışmalar ile birlikte Demokrat partinin temelini atmış olurlar (Kongar, 2005, s. 145). Cumhuriyet Halk Partisinde oluşan bu muhalif kişiler, hükümetin ekonomik alanda attığı adımlar ve diğer alanlardaki uyguladığı politikalara karşı eleştiride bulunurken, bilhassa “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu” ile yapılacak toprak dağıtımına, kendisinin de büyük oranda toprak sahibi olduğu Adnan Menderes, karşı durmuştur (Zürcher, 2000, s. 36).

Bunun ardından 1945 yılında Cumhuriyet Halk Partisine mensup olan Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü bir zaman sonra “dörtlü karar” ismi ile adlandırılacak olan önergeyi sunmuşlardır. Bu önerge reddedilmiş, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'nün parti tarafından ilişkisi kesilmiştir. Daha sonra Refik Koraltan'da bu isimlerle aynı kaderi paylaşmış bunun üzerine Celal Bayar mebusluktan ve partiden istifa etmiştir (Kongar, 2005, s. 145-246). Yaşanan bu gelişmelerden sonra 7 Ocak 1946 yılında Demokrat Parti kurulmuştur. Demokrat Parti kuruluşu ile aynı yılda yapılan seçimlere katılmıştır. 1950 yılına kadar muhalefette kalan Demokrat Parti, bu dönemde yapılan seçimlerde ise başarı elde ederek iktidar olmuşlardır (Sunar, 1983, s. 2076). Adil İter Turan, Demokrat Parti iktidara geldikten sonra ilk önce Türkçe ezan ve radyoda dini yayınlara getirilen yasağın kaldırıldığını söyler. Yasağın kaldırılması akabinde gelen Ramazan Ayı'nın başlaması ile ilk gün sabah ve akşam olmak üzere on dakika radyo yayınlarında Kur-anı Kerim dinletisi yapılmıştır (Güler, 2007, s. 45). Bu şekilde Demokrat Parti'nin İslami değerlere karşı olumlu bir bakışının olduğu ve bu durumun siyasal İslamcılar arasında takdir edildiği görülmektedir.

Demokrat Parti döneminde din olgusuna karşı alınan tavır önceki zamana göre daha ılımlı bir hal almıştır (Kongar, 2005, s. 150-151). Bununla birlikte dini eğitimin gözden geçirilmesi yönünde bir girişimin başladığı görülmektedir. Nitekim Adnan Menderes'in okumuş olduğu hükümet programının içerisinde geçen din eğitimi ile ilgili;

“İrticai tahrike asla müsaade etmemekle beraber din ve vicdan hürriyetinin icablarına riayet edeceğiz. Hakiki laikliğin manasını biz böyle anlamaktayız.

Programımızda da sarahatten ifade edildiği gibi hakiki lâikliği dinin devlet siyasetiyle hiçbir ilgisi bulunmaması ve hiçbir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikinde müessir olmaması şeklinde anıyoruz. Bu itibarla gerek din dersleri meselesinde gerekse din adamlarını yetiştirecek yüksek müesseselerin faaliyete geçmesi hususunda icabeden tedbirleri süratle ittihaz etmek kararındayız ” (Abay, 2010, s. 50) şeklindeki ifadeleri önemlidir.

Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra İslamcı muhafazakâr cenah, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası aracılığı ile dile getirmeye çalışmışlardır. Fakat Demokrat Parti ile beraber, demokrasiye mesafeli bir düşünceye sahip olan ya da böyle bir yaklaşımda bulunan kesim, tekrardan devlete yakınlık duymaya başlamışlardır (Tekin ve Akgül, 2005, s. 655).

1960 darbesi sürecinde muhafazakâr görüş temsilcisi DP’nin kapatılmasını takiben, bu tabanı kaybetmeme adına kurulan parti Adalet Partisi’dir. Bu partiyi ve kurucularını masaya yatıran Adil İlder Turan, partinin üç farklı kesimden oluştuğunu, bunların ilki; Demokrat Parti’nin kapatılmasından sonra bu partiye mensup kişiler oluştururken, ikinci gurubu, eski Genelkurmay Başkanı olan Ragıp Gümüşpala’nın da içerisinde bulunduğu, kurmuş oldukları dernek ile bir araya gelmiş emekli subaylar oluşturmuştur. Üçüncü ve son gurup ise, bazılarının “Pan-Türkizm” geçmişi olan radikal sağcılardan oluşmaktadır (Turan, 1977, s. 53-54). Adalet Partisi’nin muhafazakâr düşünce yapısını genel anlamda özetlemek gerekirse, dini değerlere ve geleneksel yapıya karşı saygılı davranmayı vurgularken, milliyetçilik anlamında ise ülkeyi komünizm tehlikesi karşısında korumayı hedeflediği söylenebilir (Demirel, 2005, s. 548).

1961 yılında yapılan seçimlere katılan Adalet Partisi %34,79 oy alarak, %36,74 oyla seçimi kazanan Cumhuriyet Halk Partisi ile aralarında çok az bir farkla, seçimi ikinci parti olarak tamamlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi’nin ise 1961 yılında gerçekleşen seçimlerin ardından “din” konusunda daha duyarlı olmaya başladığı görülmektedir. Fakat gösterilen bu duyarlılık aşırılıkla mücadele etme ve bilgilendirme amacıyla olan bir özelliği barındırdığı:

“... cami inşasında, türbelerin onarımına ve okullarda din eğitime artan bir özen göstermek suretiyle İslâmi akımların başarı olanağını yok etmek için gayret sarfedilmekteydi. İkinci cumhuriyetin ilk hükümetleri dinsel yobazlıkla mücadele etmek için, İslâmın sıradan köylünün uyguladığından çok farklı olan, modern ve akılcı bir yorumunu yaymaya çalıştılar. Yüksek İslâm Enstitülerinin ders programları toplumbilim, ekonomi ve hukuk derslerini içerecek şekilde değiştirildi. Diyanet İşleri Başkanlığı “aydınlatıcı” dinsel

vaazlar yayınlamaya başladı ve Kur'ân'ın Türkçe tercümesi yayınlandı” (Zürcher, 2005, s.360) şeklindeki açıklamasından anlaşılmaktadır.

1965 seçimlerine gelindiğinde ise, partiler şu sloganlarını dile getirmişlerdi; Cumhuriyet Halk Partisi'nin vurgusu “ortanın solundayız” şeklinde olurken, Adalet Partisi'nin vurgusu da “ortanın sağındayız, Allah'ın yolundayız” olmuştur. Gümüş Pala'nın vefatından ardından Adalet partisinde bir kongre gerçekleşmiş, yapılan kongrede Süleyman Demirel genel başkanlığa seçilmiş ve yeni bir lider ile seçimlere katılmıştır. Bu seçimde Adalet Partisi oylarını artırarak %53'e ulaşmış, hemen ardından gelen Cumhuriyet Halk Partisi ise %29 oy almıştır. Bu sonuç üzerine yapılan yorumlardan biri de Adalet Partisi'nin kapatılan Demokrat Parti'nin oylarını da almış olduğu yönündeydi. Demirel'in köylü bir geçmişi olması, kırsal alandaki seçmenlerin oylarını almasını ağılamıştır. Demokrat Parti için ortaya konulan seçmen profili, belirli bir zaman geçmesine rağmen Adalet Partisi'nin seçmen profiline benzemektedir (Güler, 2007, s. 50). Partilerin seçim için yapmış oldukları vurgulara bakılırsa, İslamcı ve milliyetçi eğilimin karşılık bulduğu bir tabanın varlığından haberdar oldukları anlaşılıyor. Bu şekilde onların oylarının alınması için kendilerinin ortaya yakın olduklarını belirten söylemlerde bulunmuşlardır.

1969 seçimlerini de kazanan Adalet partisi uygulamış olduğu politikalar ve yaptığı söylemler nedeniyle Demokrat Parti'nin devamı olduğu şeklinde yakıştırmalara maruz kalmıştır. Bilhassa Cumhuriyet Halk Partisi ve sol kesim ile yaşamış olduğu kutuplaşma bu yakıştırmaları destekler niteliktedir (Akşin, 2011, s. 66-67). Tüm bu yaşanan olayların seyrine baktığımızda ilk başta Demokrat Parti içinde, siyasi anlamda ortaya çıkmış farklı kimlikler, 1960 yılı ile başlayarak dini ve milli bir siyasi temsilin özerk parti oluşumlarında kendini göstermeye başlamıştır. Demokrat partiden ayrılarak kurulan partiler, zaman içerisinde sağ seçmen arasında ayrılığa neden olmuştur. 1957'de yapılan seçimde DP %47,3 oy oranına sahipken, 1961'de AP %34,8 oranında kalmıştır. Bu kadar kısa süre içerisinde yapılan seçimler arasındaki oy farkının başka bir nedeni ise, Alparslan Türkeş'in başına geçtiği CKMPL (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) ile AP arasında bölünmesidir. Bu durum muhafazakar seçmenin konjonktür karşısındaki kafa karışıklığı yaşanmasına neden olmuştur (Göka, Göral, Güney, 2006, s. 308).

1970 yılının sonundan başlayarak 1980'e kadar geçen süre içerisinde “73-74 ve 79-80” olmak üzere dünyada petrol bunalımı yaşanmıştır. Petrole bağlı bir ülke olan Türkiye ise doğal olarak bu durumdan kötü etkilenmiştir. Bu dönem, ideolojik çatışmalar, gelişen

sanayi ile belirginleşen sınıf farklılıkları, ekonomik problemler, 1971 muhtırasından sonra 1980 yılında gerçekleşen askeri darbe ile son bulmuştur (Sebzeci, 2005, s. 9-10).

1980’de yaşanan askeri müdahalenin ardından, 2 yıl sonra yeni anayasanın kabul edilmesi ve Kenan Evren’in Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmasıyla yeni seçimlere gidilme kararı alındı. Bunun ardından 1983 yılında yapılan seçimleri Turgut Özal başkanlığında kurulan Anavatan Partisi kullanılan oyların %45,1’ini alarak iktidara gelmiştir (Kongar, 2005, s. 218-219).

Anavatan Partisi, programında “milliyetçi, muhafazakâr, sosyal adaletçi ve serbest pazar ekonomisini esas alan” bir anlayışa sahip olduğunu belirtmiştir. Bu anlayışın ise İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra batıda daha fazla rastlanan “catc all party” (Tüm partiyi yakala) anlayışına benzeyen bir siyasi yapıda olduğu söylenebilir. Askeri müdahaleden sonra siyasi bir boşluk oluşmuş ve bu da askeri bürokratlar eliyle tekrardan tasarlanmaya çalışılmıştır. Yapılan müdahale ile 1980’den önce kurulan tüm partilerin devamı niteliğinde olan partilerin, seçimlere katılması engellenmiştir. Bu durumun, Anavatan Partisi’nin seçimleri kazanması konusunda olumlu bir etkisi olmuştur. Anavatan Partisi’nin dört farklı siyasi (milliyetçi, muhafazakâr, sosyal adaletçi ve serbest pazar ekonomisi) söylemde bulunması ve askeri müdahaleden sonra kurulması, yönetime el koyan askeri yapıdan kısmen onay almıştır (Akın, 2018, s. 128).

Anavatan Partisi (ANAP) iktidara geldikten sonra ilk başta yapısal bir dönüşümü barındıran “24 Ocak Kararları” ile ithal ikame ve korumacı bir ekonomi modelinden, ihracata dayalı kalkınmayı hedefleyen bir modele geçmiştir. Bununla birlikte ekonomi alanında neo-liberal bir politika izlemiş, , diğer bir ifade ile devleti iktisadi alandan çekme ve bunun için ise Kamu İktisadi Teşebbüslerini (KİT’leri) özelleştirerek bu alanda dengeyi sağlamaya çalışmıştır. Siyasi olarak da kendi programında belirttiği gibi, muhafazakâr düşünceye sahip bir parti olarak konumlanmıştır (Akarçay, 2008, s. 17). Göle’nin Anavatan Partisinin muhafazakârlık anlayışı ile ilgili yaptığı değerlendirmede, ANAP’ın uzlaşmacı bir dil kullandığını belirtir. ANAP’ın "akılcı-rasyonalist" değerler ile İslami değerleri muhafaza eden bir görüntü vermekte olduğunu ifade eder (Göle, 2002, s. 45-46).

1987 yılına gelindiğinde “12 Eylül” darbesi ile yasaklanan parti ve liderlerin cezaları sona ermiş, yasaklar kalkmıştır. Bunun akabinde erken seçim kararı alınmış ve yapılan bu erken seçimde Anavatan Partisi oyların %36,3’ünü alarak tek başına iktidar olmuştur. Necmettin Erbakan ve Süleyman Demirel’in bulunduğu bir ortamda Özal’ın ve Partisi’nin zorlu bir sürece girdiği görülmektedir. Zira bu liderlerin hitap ettiği kesim, genellikle

1983’de yapılan seçimde Anavatan Partisi’nin oy aldığı kesimdir. 1989 yılında yapılan yerel seçimlerde aldığı oy oranı %21,8 olarak bir önceki oranlara göre bayağı gerilemiştir. Partinin oy oranı 1,5 yıl gibi kısa bir süre içerisinde %15 düşmüştür. 1991 yılında olağan kongre ile partinin başına Mesut Yılmaz getirilmiştir. Hemen ardından aynı yıl içerisinde yapılan genel seçimlerde ise, %24 oy oranı ile ikinci parti konumuna düşmüştür. Fakat “28 Şubat” süreci ile partinin çökmesi hızlanmıştır (Akin, 2018, s. 129-136). Buradan da anlaşılacağı üzere Anavatan Partisi’nin “cate all” (hepsini yakala) anlayışı ile hareket etmesi, onun net bir sosyolojik taban elde etmesinden yoksun bırakmıştır. Zira seçimlerde aldığı oy oranlarına bakılırsa “başarısızlıkta istikrar” durumu görülmektedir.

Cumhuriyet döneminde çok partili siyasi hayata geçildiğinden buyana, bir başka muhafazakâr yaklaşım ise; İslami kimliği ön plana çıkartan ve bu söylemde bulunan, ancak başarılı olamayıp iktidar mücadelesinden hızlı bir şekilde silinip kaybolan "Milli Kalkınma Partisi, İslam Koruma Partisi ve Türk Muhafazakâr Partisi"dir. Bu parti tecrübelerinin ardından 1970 yılında "Milli Görüş Hareketi" Türk siyasal yaşamında varlık kazanmış, hedefleri doğrultusunda yaptığı mücadele ile günümüze kadar ulaşmış ve toplumda yer edinmiştir. Bu görüşün "hareket" şeklinde nitelendirilmesinin sebebi, sıklıkla kapanma olaylarından sonra yine aynı ekip üzerinden varlığını ortaya koyabilmesi ve iktidar mücadelesine girişebilmesidir. Bu hareketin en ilgi çekici yanı ise, liderliğini yaptığı Necmettin Erbakan ile özdeşleşmiş olmasıdır. Bundan ötürü "Erbakan Hareketi" olarak da adlandırılır ve takipçileri ise "Erbakancı" olarak tanınmıştır (Çakır, 2014, s. 568).

Sıklıkla yaşadığı kapanmalardan dolayı hareketin içerisinde " Milli Nizam Partisi (MNP), Milli Selamet Partisi (MSP), Refah Partisi (RP), Fazilet Partisi (FP) ve Saadet Partisi (SP)" kurulmuştur. MNP, İslamcı bir siyasi anlayışa sahip olduğundan arzulandığı gibi kendisini ifade edememiştir. Parti mahkeme tarafından "laikliğe aykırı" bulunduğu için 1971 yılında kapatılmıştır. MNP, Kemalist düşünceye karşıdır. Fakat doğrudan bu düşünceye cephe almamıştır. Daha çok sanayileşme, üretim ve batıya olan bağımlılığın kopmasını arzulayan bir perspektife sahipti. Buna rağmen MNP 1980 darbesi sonrası kapatılmıştır. 1987 yılında yasakların yeniden kalkmasının akabinde Refah Partisi ile siyasete yeniden dönen Necmettin Erbakan, Doğruiyol Partisi (DYP) ile koalisyon kurup, hükümetin güvenoyu almasını başardı. Ancak “28 Şubat” sürecinde partiye kapatma davası açılır. Bunun ardından 1998 yılında Doğruiyol partisinin kapanması ile birlikte Fazilet Partisi (FP) adı ile tekrardan kurulmuştur. Bu dönemde 5 yıl süre ile ceza aldığından dolayı Necmettin Erbakan’ın yerine, başkanlığa Recai Kutan getirilmiştir. Fazilet Partisi milli görüş

hareketinin önceki kurulan partileri gibi “laikliğe aykırı” bulunarak kapatılmıştır. Bu kapatılmadan sonra milli görüş hareketinde büyük bir ayrılık yaşanmış “yenilikçi” kadro olarak adlandırılan grup Ak Partiyi kurmak amacı Fazilet Partisinden ayrılmıştır. Geriye kalan diğer grup ise, Saadet Partisi (SP) olarak İslami muhafazakârlık açısından daha radikal bir yapıda kendi mücadelelerini devam ettirmektedirler (Baykal, 2021, s. 44-46).

“Batı’dan farklı olarak Türkiye’de Soğuk Savaş döneminin, 28 Şubat 1997 sonrasında bittiği söylenilebilir. Bu tarih aynı zamanda, sola ve komünizme karşı mücadelede, sistem tarafından İslam’a biçilen rolün de sonu demektir. İslamcı harekette doğan amaç boşluğu ve yaşanan ayrışma nedeniyle, bu hareketin ‘ılımlısı’ ve ‘radikaliyle’ kendisini yeniden tanımlaması kaçınılmazdır. Bu bakımdan, AKP Genel Başkanı Erdoğan’ın, ‘İyi ki 28 Şubatı yaşamışsınız ve iyi ki Fazilet Partisi’nden ayrıldık’ demesi önemlidir” (Yanardağ, 2004, s. 122-123).

Yukarıda belirtildiği gibi Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), bir kısmı Milli Görüş Hareketi içinden çıkan “yenilikçiler” olarak adlandırılan grup ile bir kısmı da diğer partiler içerisinde yeni bir arayış içinde bulunan kişilerin katılımıyla Recep Tayyip Erdoğan öncülüğünde 14 Ağustos 2001 tarihinde resmi olarak kurulmuştur (Güler, 2007, s. 141). Yeni kurulmasına rağmen 2002 yılında yapılan genel seçimleri tek başına kazanarak iktidar olmuştur. Bu seçimde kullanılan oyların %34,28’ini alarak 550 milletvekili içerisinden 363 tanesini kazanmış, ikinci parti olan Cumhuriyet Halk Partisi ise, %19,39 oy oranı ile 178 milletvekili çıkarmıştır (Özer, 2019, s. 50). Daha önce kurulmuş ve kendisini bir ölçüde muhafazakâr olarak tanıtan partilerin siyasi kimlikleri, yayınlamış oldukları parti programlarına yansımıştır. Siyasi kimlik açısından Ak Parti için belirleyici unsurlardan biri de, kendi liderinin kullanmış olduğu söylemdir. Nitekim 16 Mayıs 2003 yılında Antalya’da düzenlenen Ak Parti istişare toplantısında parti başkanı sıfatıyla konuşma yapan Erdoğan, milli görüşçü olmadıklarını ancak bununla birlikte gayri milli de olmadıklarını belirtmiştir. Aynı şekilde Demokrat Parti’nin devamı olarak geldikleri aşamada çağdaş “muhafazakâr demokrat” bir parti olduklarını ifade etmiş, bu şekilde Türk siyasi geleneğinde Özal’a yakın bir muhafazakârlık anlayışını geliştirdikleri görülmüştür (Turan, 1977, s. 246-247).

Adalet ve Kalkınma Partisi 2002 yılında yapılan seçimlerin ardından, sırası ile “22 Temmuz 2007 milletvekili genel seçimleri %46,58 oy, 12 Haziran 2011 milletvekili genel seçimleri %49,83 oy ve 1 Kasım 2015 milletvekili genel seçimleri %49,50 oy” alarak hükümetini devam ettirmiştir. Ancak 2017 yılına gelindiğinde Ak Parti’nin ortaya çıkardığı fikir sonucunda “Cumhur Başkanlığı Hükümet Sistemi” ile yönetim şeklinin değişimi için

Referanduma gidilmiştir. Referandum “16 Nisan 2017” yılında yapılmıştır. Bunun sonucunda kullanılan oyların %51,41’in tercihi “evet” olması ile değişiklik kabul edilmiştir. Bu değişiklikten sonra 2018’de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimini %52,59 oy oranı ile tekrardan Ak Parti kazanmıştır (Duran ve Miş, 2019, s. 365-367). Fakat “31 Mart 2019” yerel seçimlerine gelindiğinde Ak Parti %44, 33 oy ile birinci parti olmasına rağmen, başta İstanbul ve Ankara olmak üzere birçok önemli belediyeyi ittifakların da yardımı ile en yakın rakibi olan Cumhuriyet Halk Partisine kaptırmıştır (Duran ve Miş, 2019, s. 373).

Ak Parti genel başkanı olan Recep Tayyip Erdoğan bir röportajında, radikal bir tutum sergileyen herhangi bir partinin iktidar olması veya iktidarda kalıcı olmasının pek mümkün olmadığını belirtmiştir. Bundan dolayı Ak Parti, toplumun her kesimini kucakladığı ve radikallikten uzak olduğunu her fırsatta dile getirilmektedir. Ak Partinin yapmış olduğu vurgulamalarda belirgin bir şekilde demokrasiye atıf yapılmaktadır. Ak Partinin kendisini “muhafazakâr” olarak tanıtmaması, milli görüş hareketinin aksine “İslamcı” tanımlamasından uzak tutmuş ve ayrıca partinin “din ve gelenek” yanlısı bir yaklaşımının bulunduğunu göstermekte yardımcı olmuştur. Demokrasi nitelemesi de onun çağdaş, halkçı ve adalet yanlısı bir yönetimi arzulayan bir kimliğe ve düşünceye sahip olduğunu göstermektedir (Güler, 2007, s. 143). Bu tutum ve refleksle Ak Parti’nin “Milli Görüş Hareketi” gibi radikal bir İslamcı olarak vurgulanmadığı görülmektedir. Fakat Ak Parti’nin bu tür “demokrat ve ılımlı” söylemlerde bulunması, muhalif kesimde ne kadar karşılığı olduğu, soru işaretidir. Zira Ak Partiyeye karşı yapılan muhalif eleştiriler de bunu görebilmek zor değildir.

Ak Parti’nin kurucu kadrosunda yer alan isimlere bakıldığında, önce siyaset alanında tecrübeye sahip oldukları görülür. Üstelik bu kişiler milli görüş hareketi içinde bulunduklarından “İslamcı” çizginin ne gibi problemlere neden olduğunun farkındalardır. Bundan dolayı kendilerini farklı göstermek adına “Muhafazakâr-Demokrat” olarak tanıttıkları yorumunda bulunulabilir. Zaten, Recep Tayyip Erdoğan “Milli Görüş Gömleğini Çıkardık” söyleminde bulunmuştur. Ancak din ve gelenek yaklaşımını kapsayan bir biçimde muhafazakâr kimliğini öne çıkarmıştır. Bu açıdan bakıldığında Anavatan Partisine benzetilmekte, Avrupa örneğinde ise verecek olursak “Hristiyan Demokrat” partiye benzediği söylenebilir. Din, aile ve geleneklere önem veren ekonomi alanında ise, neo-liberal politikaları tercih ettiği söylenebilir (Akgün, 2006, s. 26-29).

Görüldüğü üzere kendi programları aracılığı ile muhafazakâr bir vurgulamada bulunan Ak Parti, kuruluşundan günümüze birçok genel ve yerel seçimi kazanmıştır. Bu başarıda muhafazakârlığın yanında, demokratlığı da vurgulaması, başörtüsü yasağının

kaldırılması ve aynı zamanda laiklik kavramı ile birlikte dinsel söylemi de bırakmamasının rolü büyüktür. Fakat 2019 yerel seçimlerde yapılan ittifaklar ve ekonomik problemlerden sonra Ak Parti'nin söylemlerinde “muhafazakâr demokrat” anlayışından, ülkenin tarihsel, kültürel ve dinsel değerlerini öne çıkaran “milliyetçi muhafazakâr” anlayışına yöneldiğini görülmektedir (Özer, 2019, s. 57-58).

2.5.4. Türk ve Batı muhafazakârlığı

Muhafazakâr düşünce genel anlamda köklü ve keskin yeniliklere ve çağdaşlaşmaya karşı şüphe duymuş ve tepki göstermiştir. Bakıldığında bu düşüncenin başlangıç noktasında siyasi, dini, sosyal ve ekonomi alanında alışlagelmiş yöntem ve uygulamalar ile radikal bir ayrılığının olduğunu belirten “modernleşmenin” olduğu görülmektedir. Bu anlamda Batı ve Türk muhafazakârlığının ortaya çıkmasının “modernleşme” ile yakından ilişkisi bulunmaktadır. Zira batı da muhafazakâr düşüncenin gelişimi, “Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi” ile ortaya çıkan modernleşme hareketiyle başladığı gibi, Türk muhafazakâr düşünce ise aynı şekilde “Batılılaşma ve Modernleşme” düşüncesiyle gelişmeye başlar. Bu iki muhafazakâr anlayış, radikal değişim ve dönüşüme karşı tepkisel bir yaklaşım göstererek, bu radikalliğe nazaran ihtiyatlı bir tutum sergilemiştir (Vural, 2007, s. 147).

Türk muhafazakârlığı, Batı muhafazakârlığı gibi siyasi ve sosyolojik alanda sil baştan bir yapılanmaya karşı çıkmış ve tepkisini göstermiştir (Çaha:2006). Her iki muhafazakâr düşüncede toplumun makine olmadığını, “canlı bir organizma” olduğunu düşünür. Bilgiye ulaşmada ise Hume'un düşüncesi de aynı dönemde yaşamış olduğu John Locke ile benzer şekilde “saf akla” dayalı değil “tecrübeye” dayalıdır. Batının modernleşmeye başladığı dönemde “saf akla” dayanan fikir adamları, geçmişten günümüze kazanılan tarihsel ve kültürel birikimleri elinin tersi ile iten bir devlet ve toplum yapısını dile getirmişlerdir. Bu düşünce ekolü insan aklının tarih, kültür ve teokratik öğretilerden bağımsız olduğunu belirtmişlerdir. Bundan dolayı bireyler, devlet ve toplumu tekrardan sil baştan oluşturabilirler. Hume'da buna karşılık olarak siyasi ve sosyal bilgilerimizin tecrübeye göre elde edileceğini söyler. Tarihsel ve kültürel birikimleri elimizin tersi ile itemeyiz, bu birikimlerin arka planda olmamasını dile getirir (Çaha, 2006, 17).

Muhafazakârlar toplumu canlı bir organizmaya benzettiklerinden, değişiminde doğal bir şekilde geliştiğini vurgularlar. Bundan dolayıdır ki değişimin dış müdahale ile olması toplum yapısında bozulmalara neden olacaktır. Toplumu canlı olarak gördükleri için bir

bölümüne müdahale edilirse sadece o müdahale edilen yer etkilenmeyecek, geriye kalan bölümlerde etkilenecektir. Bu konuda David Easton “sistem teorisini” geliştirerek, sistemin farklı organları bulunur ve bunlar birbirine bağlı bir şekilde bütünü oluşturur. Bütünde bulunan organlar süreç içerisinde değişime uğrar, herhangi bir organda gerçekleşen değişim, geriye kalan organlara da sirayet eder ve bütünsel bir değişime neden olur. Easton, sistemin “intibak” özelliğine de sahip olduğunu belirtir. Bundan dolayı sistem kendiliğinden değişimlere uyum sağlayabilecek özelliktedir (Çaha, 2006, s. 19).

Batı ve Türk muhafazakârlığı için önemli bir ortak özellik komünizm düşüncesidir. Bu düşünce, Amerika için en tehlikeli düşmanlar arasında gösterilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde muhafazakârlar tarafından “komünist hareket” insanlara, din düşmanı olarak lanse etmekte ve ahlaksızlığa sürüklemekte olduğunu belirtmektedir. Komünistliğin Amerikan değerlerinin yok edilmesi yönünde tehdit oluşturduğu düşünülmektedir. Bundan dolayı bu görüş yasaklanmalı, bu harekete üye olanlar devlet işlerine alınmamalı, toplumda bulunan her kesim komünizme karşı hep beraber mücadele etmelidir (Köni ve Torun, 2013, s. 200-201).

Kuruluşundan bugüne Türkiye Cumhuriyeti hem ideoloji hem de kültürel alanda “anti-komünist” bir tutum sergilemiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Türkiye, Amerika öncülüğündeki “batı bloğu” tarafında olmayı seçmiştir. Bununla birlikte çok partili hayata geçilmesi ile yapılan seçimler sonucunda iktidara gelen sağ cenah “anti-komünist” bir tutum sergilemiştir. Bu açıdan Nazım Yazıcı’nın “Komünist Tehlikesi” adı altında çıkardığı broşür örnek olarak verebilir. Bu broşürün temel vurgusu Türk ulusunun “ezeli düşman” karşısında dikkati elden bırakmamasıdır. Yazıcı, siyasi alanda ulusun muhalefet gereksinimi varken, yanlış seçimler sonucunda komünizm eliyle “hayvanlaştırılmış insanlara” dönüştürülmesine mani olmak gerekir. Bununla birlikte “Milliyetçi Türk çocuklarının... saf milliyetçiliklerine faşist damgası vurulmasına (...) sebep olan, babası belirsiz melezlerin hareketi” şeklinde ifade ettiği komünizmin, sebep olabileceği tehlikeleri dile getirmektedir. Ayrıca anti-komünist düşüncenin yapmış olduğu propagandalar içerisinde en çok kullandığı “cinsel özgürlük ve mülkiyet hakkı” çerçevesinde “kadınlarınızın bin bir kişinin malı olması (...) aile reisliğinin elinizden alınması” gibi ifadeler, halkı ciddi şekilde etkilemiştir (Aytül, 2011, s. 102).

Türk ve Batı muhafazakârlarınca, hem din hem de milliyetçiliğin görüş ve kurallarının korunmasının gerekliliği, yaptıkları vurgulamalarda dile getirilmiştir. Toplumsal düzenin sağlanmasında “Din ve Milliyetçilik” kavramları önemli bir unsurdur.

Bu iki kavram birbirleriyle ilintili olarak görülür ve din, muhafazakâr düşünce için önemli sahalardan biridir. Din, her iki muhafazakâr görüşte toplumda istikrarın sağlanmasında tartışmasız rolü olduğunu ve toplumun bütünleşmesi noktasında bir güç teşkil etmektedir. Bu nedenle din, toplumsal düzenin sağlanmasında ve dengenin oluşmasında mühim bir yere sahipti. Ayrıca milliyetçilik kavramını, kendi fikir ve reaksiyonlarının bir unsuru kabul ederek kullanmaktadır. Bu iki muhafazakâr deneyimde, gelenekçiliğe taraf bir yönelim vardır. Bunun nedeni ise, devlet eliyle insanların mevcut haklarının korunmasının yanında, onlar için önemli olan ahlak, din ve refahını da gözeterek, bu konularda daha ileriye taşımayı düşünmektedir (Vural, 2007, s. 148).

İki muhafazakâr deneyim için farklılıklardan bahsedecek olursak, batıda hem siyasi hem de sosyal hayatta Katolik kilisesinin etkisi oldukça fazlaydı. Özellikle politik alanda yönetici unsur olarak işlev gördüğünü ve kurumsallaştığını söyleyebiliriz (Safi, 2005, s. 155). Hal böyleyken, Fransız Devrimi'nin gerçekleşmesi ile laiklik anlayışının yükselmesi sonucunda, Hristiyanlık inancı muhafazakârlık anlayışın önemli sütunlarından birini oluşturdu. Zira muhafazakârlar, toplumda dinin etkisi zayıflarsa, bu durumun toplumda istikrarsızlığa yol açacağını dile getirmişlerdir. Bundan dolayı batı muhafazakâr deneyim, laiklik kavramına karşıt bir duruş göstermişlerdir. Ancak Türk muhafazakârlığının, siyasi hayatta sergilediği görüntü ve takındığı tutuma bakarsak batı örneğinde olduğu gibi laiklik olgusunu doğrudan hedef almamıştır. Din ve gelenek kavramlarının önemine vurgu yapmışlar ve hatta parti programlarında muhafazakâr olduklarını açıkça belirtmelerine rağmen, batı muhafazakârlarının dine karşı gösterdikleri korumacı tutumu göstermemişlerdir. Tabi burada bahsedilen muhafazakârlardan maksat, Türk siyasi hayatında yer alan figürler olduğunu unutmamak gerekir.

Cumhuriyet dönemi yapılan reformlarda ifrat olduğunu düşünen Şeyh'ül-İslam konumunda olan Mustafa Sabri Efendi ile dönemin önemli kalemlerinden Mehmet Akif Ersoy gibi fikir adamları, muhafazakârlığın gelişim ve ilerlemeye karşı olmadığını, ancak dışarıdan gelebilecek aşırılıklara, fren görevinde olduğunu belirtmişlerdir. Bu fikirlerini de, kendi geleneklerine önem gösteren Japonya gibi ülkeleri örnek olarak sunup temellendirmeye çabalamışlardır. Türk muhafazakârlığı, Tanzimat ve Cumhuriyet devrinde yaşadığı bazı özel koşullar sebebiyle daha pratik çareler aramaya çalışmıştır. Tabi böyle bir durumda “muhafazakâr siyaset felsefesi” alanında teorik anlamda yoksun kalmışlardır. Bu alandaki düşünürlere baktığımız zaman ekseriyeti felsefeden ziyade edebiyat ve sosyal bilimler alanında olduğu için, tutumlarını kültürel ve romantik olarak sunmuşlardır. Bundan

dolayı modernleşme ve siyasi hadiselerle karşı yaptıkları eleştiriler yüzeysel olmuştur (Vural, 2007, s. 154).

2.6. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu kısmında muhafazakârlık algısıyla ilgili yapılmış yurt içi ve yurt dışı akademik araştırmalara yer verilmiştir.

2.6.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar

1. Kamil Şahin (2010) yapmış olduğu araştırmayla toplumun muhafazakârlık eğilimini, üniversite gençliğine dayalı bir şekilde tespit etmeye çalışmıştır. Bu araştırmanın amacı, üniversite gençliğinin muhafazakârlık eğilimlerini tespit, olarak belirlenmiştir. Küme örnekleme yöntemi kullanılan araştırmanın evreni 2008-2009 Yüksek Öğrenim Programına kayıtlı, toplam öğrenci sayısı 2757828’dir. Örneklemini ise, bölgeler baz alınarak seçilmiş dört üniversiteden (Gazi, Akdeniz, Sakarya ve Atatürk Üniversiteleri) küme örnekleme yöntemi kullanılarak tespit edilen 1098 öğrenci oluşturmuştur. Anket tekniği ile toplanan verilerin analizi sonucu, üniversite gençliğinin siyasal bir muhafazakârlık eğilimi gösterdikleri, buna karşılık kültürel bir muhafazakârlık eğiliminin ise olmadığı görülmüştür. Diğer önemli bir bulgu; gençlerin yüksek düzeyde bir dini ve ahlaki muhafazakârlık içinde oldukları yönündedir. Gençlerin dini muhafazakârlık eğilimleri ortalaması 5 üzerinden 4.049 iken, ahlaki muhafazakârlık 4.427 ortalama ile oldukça yüksek düzeyde çıkmıştır.

2. Serüven ’in (2014) çalışması “Türkiye’deki Sağ-Muhafazakâr Siyasetçilerin Toplumsal ve Kültürel Eksenli Muhafazakârlık Algıları Üzerine: Bir Alan Çalışmasından Notlar”dır. Bu çalışmada çalışması niceliksel ve niteliksel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılmıştır. 2009 yılında 12 il merkezinde gerçekleştirilen araştırmada örneklem grubu olarak; 6 farklı sağ-muhafazakâr partiye (Adalet ve Kalkınma Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Saadet Partisi, Demokrat Parti, Anavatan Partisi ve Büyük Birlik Partisi) mensup toplam 126 yerel oluşturmuştur. Araştırma bulgularına göre; sağ-muhafazakâr siyasete mensup siyasetçilerin muhafazakârlık kavramını “ağırlıklı bir biçimde kültürel ve toplumsal değerlere bağlılık” olarak algıladıkları anlaşılmıştır.

3. Muhafazakârlık eğilimini ya da algısını araştıran diğer bir araştırma Akın ve ark. (2013) tarafından yapılmıştır. Bu araştırma ile Konya ilinde yükseköğrenim gören

öğrencilerin muhafazakârlık algısı tespiti için çalışılmıştır. Kota örnekleme yöntemiyle belirlenen örneklem grubuna uygulanan anketle toplanan verilerin analizi sonucu; muhafazakârlık algısının aile, din ve gelenek ekseninde oluştuğu görülmüştür. Değişime kapalılık, dindarlık ve milliyetçilik, Konya Selçuk Üniversitesi öğrencilerince muhafazakârlık ile ilgili öne çıkan algılar olmaktadır.

4. Paker'in (2017) araştırması "Yeni Muhafazakâr Gençlik Kültürü: (İzmir'deki Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma)" adını taşımaktadır. 2016 öğretim yılında kayıtlı öğrencilerden amaçlı örnekleme yöntemiyle tespit edilen 68 öğrencinin (37'si kız, 31'i erkek) oluşturduğu örneklem grubundan elde edilen verilere göre muhafazakârlık ; "Mevcut yapıya hayat veren geleneksel değer ve normları koruma taraftarlığı" olarak algılandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca muhafazakârlık, hızlı değişimle birlikte geleneklerden kopulmasına karşı çıkma anlamına geldiği de bu araştırma bulgularından biridir.

5. Sekmen (2022) araştırmasına baktığımızda "Muhafazakârlık ve lüks tüketim arasındaki ilişki: muhafazakâr Instagram takipçileri üzerine bir araştırma" konusunu oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı sosyal medya platformlarından biri olan Instagram da bulunan muhafazakâr influencer takipçilerinin "muhafazakâr ve lüks tüketim" konusuna dair görüşlerini incelemektedir. Araştırma olasılıksız amaçlı örneklem yöntemini kullanmıştır. Örneklem grubu 12 kişiden oluşmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgulardan biri "başörtüsü muhafazakârlık algısının merkezinde olmasına karşın, giyimde uygulanan ölçütler, ibadetler ve karşı cins ile olan ilişkiler muhafazakârlığın çerçevesini çizmekte" olduğuna ulaşılmıştır. Bir diğer bulgu ise muhafazakârlığın lüks yaşam tarzını israf görerek bu durumun muhafazakârlıkla bağdaşmadığına ulaşılmıştır.

6. Vural (2007) "Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakârlık" isimli çalışması üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde muhafazakârlık ve ideoloji ilişkisini incelemiştir. Aynı zamanda muhafazakârlığın farklı biçimlerde görünümünü ortaya koymaya çalışmıştır. İkinci bölümde muhafazakârlığın değerlerini ve ön yargılarını incelemiştir. Üçüncü bölümde ise "Çağdaş muhafazakârlık, Türk muhafazakârlığı ve Yerellik problemine yer vermiştir. Ayrıca "Bir Türk muhafazakârlığı mümkün müdür?" sorusu altında Türk muhafazakârlığının, Batı muhafazakârlığı ile karşılaştırması yapılmıştır.

2.6.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar

1. Andrew Heywood (2011) “Siyasi İdeolojiler” kitabında muhafazakârlık kavramının kökleri ve gelişimi açısından yaptığı değerlendirmede muhafazakârlığın siyasi konum ve ideoloji olarak ilk kez 19. yüzyılın başlarında kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca bu çalışmada muhafazakârlığı “muhafaza etme arzusu” gösterdiği ana temaları; gelenek, beşeri eksiklik, organik toplum, mülkiyet, hiyerarşi ve otorite, olarak ifade etmiştir.

2. Beneton (2011) “Muhafazakârlık” adlı çalışmasını “muhafazakârlık denilince ne anlamalı?” sorusuna yanıt vermişçesine kaleme almıştır. Buradan yola çıkarak muhafazakârlığın gelişimini ve dünya siyasetindeki etkisini incelemektedir. Beneton muhafazakârlığı, modernliğe karşı ortaya çıkıp geliştiğinden “karşı-devrimci” bir ideoloji olarak ifade eder. Aynı zamanda yapılan bu çalışma incelendiğinde muhafazakârlığın 19.asırda Avrupa’da ne şekilde bir etkileşim oluşturduğunu sorgulamaktadır.

3. Nispet (2011) Muhafazakârlık “Düş ve Gerçek” isimli kitabında muhafazakârlığın “Liberalizm ve Sosyalizm” ile birlikte üç önemli siyasi ideolojiden biri olduğunu belirtir. Çalışmasının muhafazakârlığın tarihsel gelişimini değil, anatomisi veya dogmaları üzerine olduğunu belirtir. Çalışmada muhafazakârlığın dogmalarını ise “Tarih ve Gelenek, Ön yargı ve Akıl, Otorite ve İktidar, Özgürlük ve Eşitlik, Mülkiyet ve Hayat, Din ve Ahlak” olduğu gösterilmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Yöntemi

Türkiye’de Muhafazakârlığın Toplumsal Algılanışı: Tunceli – Elâzığ Karşılaştırmalı Bir Çalışma, isimli bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması olarak desenlenmiştir.

Nitel araştırma, incelemekte olduğu probleme yönelik sorgulayıcı ve yorumlayıcı bir şekilde yaklaşarak, problemi var olduğu şekliyle anlamaya çalışan bir yöntemdir. Bu araştırma yöntemi, problemin çözümüne yönelik gözlem, görüşme ve belgelerin incelenmesi gibi veri toplama araçlarının kullanıldığı, probleme ilişkin olguların gerçekçi bir biçimde incelendiği, öznel-yorumlayıcı bir süreç olarak görülmektedir (Baltacı, 2019, s. 369-370). Özellikle neden ve nasıl sorularının karşılığının arandığı bu tip araştırmalarda (Yin, 2002), belli bir olay ya da olguya ilişkin yapılan derinlemesine analizlerle elde edilen bulgular, ilgili kimselerin araştırmaya konu olan problemi, daha iyi anlamalarına katkı sağlayacağı beklenir (Merriam, 1998). Aynı zamanda çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması olarak da desenlenmiş ve veriler ise yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır (Yaman, 2021, s. 8). Durum çalışmalarının en belirgin özelliği, olgu, olay ve durumu mümkün derecede derinlemesine incelemektir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu bağlamda karmaşık ve bir o kadar da soyut bir yapıyı oluşturan muhafazakârlığın inanç, kültür ve kendine özgü özellikleri yönüyle farklılık gösteren iki il (Tunceli-Elazığ) yerel halkının, muhafazakârlık ile ilgili görüşlerinin neler olduğunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu çalışmanın, durum çalışması deseniyle daha iyi ve ayrıntılı bir biçimde ortaya konulacağı ve anlaşılacağı düşünülmektedir.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evrenini 2022 yılında Elazığ ve Tunceli’de ikamet eden aynı zamanda Elazığlı ve Tuncelili oldukları belirlenen en az lisans düzeyinde eğitim almış bireyler oluşturmuştur. Araştırmanın çalışma grubu maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Böylece oluşturulan örneklem grubunun, mümkün olduğunca çeşitliliği ve problemi farklı boyutları ile ele alarak saptamasına olanak sağlaması istenmiştir (Creswell, 2007; Yıldırım & Şimşek, 2005). Bu anlamda araştırma 26’sı Elazığ ve 16’sı Tunceli olmak

üzere toplam 42 katılımcı üzerinde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Araştırmaya dahil edilen bireylerin demografik özellikleri Tablo 3.1.'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Araştırmaya dahil edilen bireylerin demografik bilgileri

İl	Değişkenler		Frekans (f)	Yüzde (%)
Tunceli	Cinsiyet	Kadın	8	50
		Erkek	8	50
		Toplam	16	100
Elâzığ	Cinsiyet	Kadın	9	34,6
		Erkek	17	65,4
		Toplam	26	100
Tunceli	Yaş	18-28	1	6,25
		29-39	7	43,75
		40-50	5	31,25
		51-61	2	12,50
		62 ve üstü	1	6,25
		Toplam	16	100
Elâzığ	Yaş	18-28	3	11,54
		29-39	7	26,92
		40-50	8	30,77
		51-61	8	30,77
		62 ve üstü		
		Toplam	26	100
Tunceli	Eğitim düzeyi	Lisans	1	6,25
		Yüksek lisans	15	93,75
		Doktora		
		Toplam	16	100
Elâzığ	Eğitim düzeyi	Lisans	3	11,54
		Yüksek lisans	23	88,46
		Doktora		
		Toplam	26	100
Tunceli	Meslek	İşsiz		
		Memur	12	75
		İşçi	1	6,25
		Esnaf		
		Emekli		
		Öğrenci	3	18,75
		Ev kadını		
		Toplam	16	100
Elâzığ	Meslek	İşsiz	1	3,85
		Memur	18	69,20
		İşçi	1	3,85
		Esnaf	3	11,55
		Emekli	1	3,85
		Öğrenci	2	7,70
		Ev kadını		
		Toplam	26	100

Tablo 3.1'in devamı

İl	Değişkenler	Frekans (f)	Yüzde (%)
Tunceli	Medeni durum	Evli	37,50
		Bekar	56,25
		Diğer	6,25
		Toplam	100
Elâzığ		Evli	19,23
		Bekar	76,92
		Diğer	3,85
		Toplam	100
Tunceli	Aylık Gelir	2001 TL'den az	
		2001- 3000 TL arası	
		3001 - 4000 TL	
		4001 - 5000 TL	12,50
		5001 - 6000 TL	6,25
		6001- ve Üstü TL.	81,25
		Toplam	100
Elâzığ	Aylık Gelir	2001 TL'den az	
		2001- 3000 TL arası	
		3001 - 4000 TL	11,55
		4001- 5000 TL	3,85
		5001- 6000 TL	11,55
		6001- ve Üstü TL.	73,05
		Toplam	100
Tunceli	Siyasi Görüşleri	Siyasi görüş yok	12,50
		Muhafazakâr	
		Milliyetçi	6,25
		Liberal	
		Atatürkçü	25
		Sosyalist	12,50
		Sosyal Demokrat	31,25
		Diğer	12,50
		Toplam	100
Elâzığ	Siyasi Görüşleri	Siyasi görüş yok	11,55
		Muhafazakâr	19,23
		Milliyetçi	30,77
		Liberal	11,55
		Atatürkçü	7,70
		Sosyalist	3,85
		Sosyal Demokrat	7,70
		Diğer	30,77
		Toplam	100

Tablo 3.1 incelendiğinde görüleceği üzere araştırmaya 42 birey dahil edilmiştir. Bunların % 38,1'i Tunceli ve % 61,9'u ise Elâzığ yerel halkındandır. Yine araştırmaya Tunceli ilinden olan katılımcıların cinsiyete göre dağılımlarına bakıldığında %50'si kadın ve %. 50'si de erkektir. Elâzığ'lı katılımcıların ise, % 34,6 kadın, % 65,4 erkektir. Elâzığ ve Tunceli toplam katılımcılarının cinsiyete göre ise %40,5'i kadın, % 59,5' ise erkektir. Yaş gruplarına bakıldığında Tunceli ilinden olan katılımcıların % 6,25'i 18-28, % 43,75'i 29-

39, % 31,25'i 40-50, % 12,50'si 51-61, % 6,25 ise 62 ve üstü görülmektedir. Elâzığ ilinden olan katılımcıların yaş grup dağılımına bakıldığında ise, % 11,54'ü 18-28, % 26,92'si 29-39, % 30,77'si 40-50, %30,77'si ise 51-61 olarak görünürken 62 ve üstü yaş grubunda ait bir veri bulunmamaktadır. Eğitim düzeyine ait verilere bakıldığında Tunceli ilinden araştırmaya dahil edilen katılımcıların % 6,25'i lisans, % 93,75 ise yüksek lisans olduğu görülmürken, Elâzığ ilinden katılımcıların % 11,54 lisans, % 88,46 ise yüksek lisans olduğu görülmektedir. Katılımcıların meslek gruplarına baktığımızda Tunceli ilinden olan katılımcıların % 75'i memur, % 6,25'i işçi, % 18,75'ni ise öğrenci oluşturmaktadır. Elâzığ iline bakıldığında % 3,85'i işsiz, % 69,20'si memur, % 3,85'i işçi, % 11,55'i esnaf, % 3,85'i emekli, % 7,70'ni ise öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcıların medeni durumuna ilişkin verilere bakıldığında Tunceli ilinden olan katılımcıların % 37,50'si evli, % 56,25'i bekâr, % 6,25'ni ise diğer grup oluşturmaktadır. Elâzığ ilinden katılımcıların ise, % 19,23'ü evli, % 76,92'si bekâr, % 3,85'ni ise diğer grup oluşturmaktadır. Gelir durumlarına göre Tunceli'deki katılımcıların % 12,50'si 4001-5000, % 6,25'i 5001-6000, % 81,25 ise 6001 ve üzeri gelir dağılımında yer alırken, Elâzığ'daki katılımcıların ise % 11,55'i 3001-4000, % 3,85'i 4001-5000, % 11,55'i 5001-6000, % 73,05 ise 6001 ve üzeri grubunda yer almaktadır. Araştırmaya konu olan diğer bir demografik özellik ise “siyasi görüş” analizidir. Bu analizde Tunceli ilinden olan katılımcıların %12,50'si hiçbir siyasi görüş belirtmezken, % 6,25'i milliyetçi, % 25'i Atatürkçü, % 12,50'si sosyalist, % 31,25'i sosyal demokrat, % 12,50 ise diğer grubu oluşturmaktadır. Tunceli ilindeki katılımcıların hiçbirisi muhafazakâr olduğuna dair bir veri paylaşmamıştır. Elâzığ ilindeki katılımcıların ise % 11,55'i hiçbir siyasi görüş belirtmezken, % 19,23'ü muhafazakâr, % 30,77'si milliyetçi, % 11,55'i liberal, % 7,70'i Atatürkçü, % 3,85'i sosyalist, % 7,70'i sosyal demokrat, % 30,77 ise diğer grubu oluşturmaktadır. Elâzığ ilindeki katılımcıların % 23,12'si ise birden fazla siyasi görüş belirtmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

3.3.1. Veri toplama aracı

Bu araştırmada elde edilen veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanılmıştır. Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik oldukça önemsenmektedir. Diğer bir ifadeyle nitel araştırmalarda (Kuruçay,

2019) geçerlik ve güvenilirliğin sağlanmasında veri toplama aracı büyük önem taşımaktadır. Araştırmanın güvenilirliği doğru ölçüm aracı ve tutarlı olmasına bağlıdır (Yaman, 2021, s. 137). Geçerliği ise ölçme aracının amaca hizmet etmesiyle ilişkilidir. Bu amaçla hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme formu tez danışmanları başta olmak üzere, alana ilişkin uzman kimselerin görüş ve önerilerine dayalı olarak hazırlanmıştır. Katılımcıların fikir ve görüşlerini açık, anlaşılır ve net bir biçimde ortaya koyabilmelerini sağlayabilmek amacıyla da 5 akademisyenle pilot görüşme yapılmış ve görüşme formuna son şekli verilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Görüşme formu iki bölümden oluşturulmuştur. Görüşme formunun birinci bölümde katılımcıların demografik özellikleriyle ilgili 12 soru (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, ikamet yeri vb...), ikinci bölümünde ise muhafazakârlıkla ilgili 7 soru bulunmaktadır (Ek: 1). Çalışma grubunda yer alan bireylerle yapılan görüşmeler, görüşme formuna dayalı olarak 2022 yılı Nisan ve Mayıs aylarında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla yüz yüze gerçekleştirilen görüşme yaklaşık olarak 35 dakika sürmüştür. Görüşmelerden önce araştırma etiği gereği görüşme hakkında katılımcılara bilgi verilmiş ve böylece çalışmaya gönüllü katılmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmelerden elde edilen bilgiler daha sonra bilgisayar ortamına aktararak, analizi sağlanmıştır.

3.3.2. Veri toplama süreci

Araştırmanın verileri 20/04/2022-15/05/2022 tarihleri arasında araştırmacı tarafından Tunceli’de 16, Elazığ’da ise 26 kişi ile yapılan yüz yüze görüşme sonucunda elde edilmiştir. Veri toplama esnasında araştırmaya dahil olan bireylere, araştırma hakkında gerekli bilgiler verilmiş ve içten ve samimi cevap vermeleri istenmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin yanıtladıkları yarı yapılandırılmış görüşme formları kontrol edilerek toplanmıştır. Araştırmanın amacına yönelik hazırlanan görüşme formunun uygulanabilmesi için Munzur üniversitesinin ilgili birimlerinden gerekli izinler ve etik kurul raporu alınmıştır (Ek: 2).

3.3.3. Verilerin analizi

Verilerin analizine geçmeden önce toplanan anket formları dikkatlice incelenmiş, böylece dikkatsiz cevaplama ve kayıp veri yönüyle kontrol edilmişlerdir. Yapılan kontrol neticesinde araştırmaya dahil edilen bireylerin demografik özellikler kısmı ile bazı araştırma

sorularına yanıt vermedikleri görülmüştür. Bunun üzerine bireylerle yapılan görüşme sonucu eksik ve hatalı yanıtlar yeniden düzenlenerek (Kümbetoğlu, 2005), toplamda 42 katılımcının yanıtları üzerinden analiz için veri seti oluşturulmuştur.

Verilerin analizinde betimsel ve içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Verilerin sağlıklı analizi için katılımcı görüşleri tekrar tekrar incelenmiş, ifadelerde dile getirilen benzer ve farklı görüşler belirlenmiş, konu alanı ile ilgisi bulunmayan ifadeler ayıklanmıştır. Böylece verilerin analizi, çalışma grubunun anlatımlarına dayanarak betimlenmiştir (Kümbetoğlu, 2005).

Katılımcılara uygulanan görüşme formundaki sorular şemsiye olarak kullanılmış ve görüşme esnasında yapmış oldukları değerlendirme ve yorumlar incelendikten sonra 4 adet ana tema belirlenmiştir. Belirlenen temalar uzman kişilerin yardımları ile oluşturulmuştur. Katılımcılara uygulanan 7 soruluk görüşme formu incelendiğinde 6. ve 7. sorulara verilen yanıtlardan “muhafazakârlık” teması, 3. ve 5. sorulara verilen yanıtlardan “değişim” teması, 1. ve 2. sorulara verilen yanıtlardan “gelenek ve din” teması, 4. soruya verilen yanıtlardan ise “laiklik” teması belirlenmiştir. Daha sonra katılımcı görüşlerinden alıntı yapılmış ve seçilen ifadeler özgünlüğü korunarak sunulmuştur. Aynı şekilde araştırmanın güvenilirliğini arttırmak amacıyla çözümleme işlemi araştırmacı tarafından önceden belirlenen çerçeve kapsamında üç alan uzmanı tarafından bir birinden bağımsız olacak şekilde değerlendirilmiştir. Analiz sonucu ulaşılan bulgular dört katılımcının görüşüne sunulurak teyit edilmiştir. Oluşturulan temaların sorulan sorularla ilişkisi tablo 3.2.’de verilmiştir.

Tablo 3.2. Temalar

TEMALAR		
1. TEMA	Soru 6: Elazığ toplumunu muhafazakâr buluyor musunuz? Neden? Soru 7: Tunceli toplumunu muhafazakâr buluyor musunuz? Neden?	MUHAFAZAKÂRLIK
2. TEMA	Soru 3: Türk muhafazakârlığının toplumsal, siyasal ve kültürel değişimlere karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Soru 5: Türkiye’de muhafazakârlığın bir dönüşüm içerisinde olduğunu düşünüyor musunuz?	DEĞİŞİM
3. TEMA	Soru 1: Muhafazakârlık kavramını nasıl tanımlarsınız? Açıklayınız? Soru 2: Türkiye toplumu özelinde, muhafazakârlık hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?	GELENEK VE DİN
4. TEMA	Soru 4: Türkiye’de muhafazakâr kesimin, laiklik kavramına bakışını nasıl yorumlarsınız?	LAİKLİK

4. BULGULAR ve YORUM

Katılımcıların muhafazakârlığa ilişkin görüşleri 4 tema altında toplanmıştır. Bu temalar: “MUHAFAZAKÂRLIK”, “DEĞİŞİM”, “GELENEK VE DİN” ve “LAİKLİK” şeklindedir. Çalışma grubunda yer alanların temalara ilişkin görüşleri aşağıda sunulmuştur.

4.1. Araştırmanın Birinci Temasına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci teması “muhafazakârlık” olup, bu temaya ilişkin bulgular ve yorumlar aşağıda verilmiştir

Muhafazakârlığın belirginleşmesindeki önemli olgulardan biri “modernizm”dir. Muhafazakârlığın tam anlamıyla modernliğe karşı olduğu söylenemez. Ancak modernleşmeye göre konumlandığı görülür. Dolayısıyla yaşanan her değişim sonrasında muhafazakârlığın tekrardan tanımlanmasına neden olmaktadır. Bundan dolayı muhafazakârlığın tanımlanması karmaşık bir hale gelmektedir (Bora ve Onaran, 2006, s. 234).

Tarihsel olarak incelendiğinde, modernliğe eğilim gösteren her yapı ve düşünce, başarıyı yakaladıktan veya kurumsallaştıktan sonra “tutucu” bir görüntüye bürünmekte (konservatif bir hale gelmekte), muhafazakârlaşmaktadır. Bu muhafazakârlaşma aynı zemin üzerine kurulmamıştır. Yani Batı’da kapitalist düşüncenin gelişimi ile “burjuva ideolojisi” yenilikçi ve ilerici olarak bilinmekte, fakat daha sonraları kurumsallaşmış muhafazakâr bir davranış göstermiştir. Kemalist düşünce ilk zamanlarda devrimci, çağdaş ve muasır medeniyetler seviyesine ulaşmaya çabalayan bir görünüme sahip olsa da, kurumsallaştıktan sonra kendine özgü bir şekilde tutuculaşmış/tutuculaştırılmıştır (Genç ve Coşkun, 2015, s. 28).

Türkiye’de Cumhuriyetinde var olan iktidarların ve bu iktidarlarda bulunan aydın kesimin dört farklı muhafazakârlık türü göze çarpmaktadır. Bunlar; 1. Kemalist Muhafazakârlık (Bu muhafazakârlık türü farklı dönemlerde Batıcı veya Milliyetçi/Türkçü zeminde görülmektedir); 2. Milliyetçi Muhafazakârlık (Bu muhafazakârlık ise, Irkçı-Milliyetçi/Türkçü veya Milliyetçi-Dinsel davranış görüntüsü alabilmiştir); 3. Dini Muhafazakârlık (Osmanlıcılığa/Osmanlıya geri dönüş özlemine ya da “Türkik-Sünni-Hanefi” İslam’a dönüşü dillendiren bir tür olarak görülmüştür); 4. Dinsel-Milliyetçi Muhafazakârlık (Her iki olgununda değişik tonlarda kendini gösterdiği bir muhafazakâr

davranışa sahiptir) (Genç ve Coşkun, 2015, s. 28). Bundan dolayı ülkemizde muhafazakârlık algısı farklı açılardan değerlendirilebilir. Çalışma grubuyla yapılan görüşmelerde muhafazakârlık temasına ilişkin ifadeler tablo 4.1.'de verilmiştir.

Tablo 4.1. Muhafazakârlık temasına ilişkin katılımcıların yapmış olduğu değerlendirmelerden öne çıkanlar (Metin başlarında yer alan kısaltmalarda K1: Birinci Katılımcı, E/K: Cinsiyet ve E/T: Elazığ-Tunceli olarak belirtilmiştir).

TEMA 1: MUHAFAZÂKARLIK
TUNCELİ: CEVAPLARDAN ÖNE ÇIKANLAR
K1-E-T- “Tunceli halkı Alevi inancı konusunda kısmen muhafazakar görüyorum. Ancak Elazığ toplumu için ise Sünni-Milliyetçi bir muhafazakar görünüş var.”
K3-K-T- “Elazığ toplumu büyük oranda muhafazakardır. Zira kadın, erkek demeden laikliği savunan ve yaşayanlara karşı eleştirel bir yapıya sahipler. Tunceli’de 10 yıldır yaşayan biri olarak söylüyorum geleneksel bir tutuculuk mevcut. Yeniliklere açık olmalarına rağmen eleştirel bir davranışa sahipler.”
K5-E-T- “Aslında Elazığ toplumu daha çok milliyetçilik kavramı ön planda olmasına karşın, son yıllardaki iktidar ilişkileri çıkara dayalı muhafazakarlığı savunmaktadır. Tunceli toplumu ise tam tersi gittikçe yerel ve dinsel geleneklerden uzaklaşmakta, liberal ve sosyal demokratlığa yakınlaşmaktadır.”
K6-E-T- “Elazığ farklı görüş ve fikirlerle kapalı bir toplum olduğunu düşünüyorum. Dolayısı ile muhafazakar buluyorum. Tunceli toplumunda ise kısmi bir muhafazakarlık söz konusu.”
K7-E-T- “Tunceli alevi kimliği neticesinde muhafazakarlıktan uzaktır.”
K8-E-T- “Tunceli halkı hem muhafazakar hem de değil. Cevabım çelişkili görülebilir, ancak değişime açıklar ve savundukları değerlerde korumacılar.”
K10-E-T- “Tunceli toplumu gelenekleri açısından kısmen muhafazakar olabiliyor. Onun dışın alabildiğine değişimlere açık.”
K11-K-T- “Tunceli toplumunda kendi gelenek ve kültürlerini koruyor, ancak değişim, gelişim ve yeniliklere daha açık bir yapı mevcut. Elazığ iline göre bu konuda daha dirençli.”
K12-K-T- “Elazığ halkı kalıplaşmış alışkanlıkları ve tutuculukları çok göze çarpan bir toplum. Tunceli ise, farklılıklara daha açık bir yapıya sahiptir.”
K13-K-T- “Elazığ özelinde ataerkillik, yerel kimlik ve hemşerilik gibi konularda tutuculuk var. Aynı şekilde Tunceli toplumunda da ataerkillik olmasa da hemşerilik konularında tutucu bir yapıya sahiptir.”
K15-E-T- “Elazığ toplumunda kimlik kargaşası olduğunu düşünüyorum. Bu kargaşanın üstünü genellikle dinsel ve milliyetçi davranışlarla örterler. Tunceli ilini dinamik ve değişim toplumu olarak görebiliriz. Ama Tunceli’de yer alan sol düşüncenin de yer yer tutucu bir karakter gösterdiğini görebiliriz.”
ELÂZİĞ: CEVAPLARDAN ÖNE ÇIKANLAR
K1-E-E- “Elazığ toplumunun dini değerlerinden eylemsel olarak uzaklaştığı nedeniyle muhafazakar olarak görmüyorum. Tunceli toplumunun ise dini açıdan muhafazakar olduğunu düşünmüyorum.”
K2-E-E- “Elazığ ilini Milliyetçi-Dinsel muhafazakar olarak tanımlaya bilirim. Tunceli ilini ise muhafazakar olarak tanımlayamam.”
K3-E-E- “Elazığ toplumu kısmen muhafazakar bir yapıya sahip, fakat son dönemlerde cumhuriyetçilik ve laiklik olguları eskiye nazaran daha çok benimsenmekte.”
K4-E-E- “Elazığ toplumu dine karşı bir saldırı hissettiği anda tepkileri sert olabiliyor.”
K5-E-E- “Elazığ toplumu menfaatleri doğrultusunda muhafazakar görünüyor. Tunceli ise, kendi inançları doğrultusunda kısmen muhafazakardır.”
K8-E-E- “Seçim eğilimi milliyetçi-muhafazakar olsa da, Elazığ seçmenleri genel olarak gücün yanında yer alan bir yapıya sahip. Tunceli toplumunda seçmenler genellikle değişime açıklar. Fakat tarafı olduğu değerleri korumada oldukça kararlılar.”

Tablo 4.1’in devamı

K9-E-E- “Elazığ muhafazakar bir yapıya sahip çünkü değişim ve dönüşümden uzak, zihinsel olarak durağan olarak görüyorum.”
K10-E-E- “Elazığ toplumunun İslami eylemlerindeki hassasiyet söylemde olduğu kadar değil, fakat muhafazakar olmadığını belirtenlere karşı sert bir tutum gösteriyorlar. Tunceli toplumu ise sağ ideolojiye karşı tutucu olduklarını düşünüyor.”
K12-E-E- “Elazığ toplumu geleneklere bağlı ve kültürel kodları güçlü bir yapıdadır. Her ne kadar küreselleşmenin etkisi aksi yönde etkilense de hala muhafazakar yapı ağır basmaktadır. Tunceli içinde yeni nesil aydınlanma ve aklı ön plana çıkarma eğilimleri daha fazladır.”
K15-E-E- “Genel olarak Elazığ toplumu muhafazakardır. Muhafazakarlığı mevcut yapıyı koruma olarak tanımlarsak, Elazığ bu tanıma uyuyor.”
K16-K-E- “Elazığ’da arkaik bir muhafazakarlık olduğunu düşünüyorum. Daha çok kendi doğusundan göç aldığı için, bu anlamda gereken demografik akış tek yönlüdür. Buda tek tip muhafazakarlığın kemikleşmesine neden olmaktadır. Tunceli toplumu kendi geleneklerine değer verirler, ancak Elazığ kadar ısrarcı olmamaktadırlar.”

Tablo 4.1’de yer alan katılımcı ifadeleri, Tunceli ve Elâzığ ilinden katılımcıların karşılıklı olarak bir birlerini muhafazakârlıkla ilgili nasıl gördüklerine ilişkin görüşlerini yansıttığı görülecektir. Buna göre; çalışma grubunda yer alan Tuncelililer Elâzığ’ı/Elâzığ toplum yapısını oldukça muhafazakâr olarak görmektedirler. Temel nedenlerinden biri İslam’ın Sünni mezhebinden olmaları (K1-E-T)yanında, laiklik karşıtlığı (K3-K-T) söz ve eylemlerini, sahip oldukları siyasi muhafazakârlık ve farklı fikirlere kapalı oluşlarını (K6-E-T) göstermektedirler. Nitekim K1-E-T: “Elâzığ toplumu için ise Sünni-Milliyetçi bir muhafazakâr görüntüş var” ifadesi örnek olarak gösterilebilir. Laiklik karşıtlığı olarak K3-K-T: “Elâzığ toplumu büyük oranda muhafazakârdır. Zira kadın, erkek demeden laikliği savunan ve yaşayanlara karşı eleştirel bir yapıya sahip” yorumunda bulunmuştur. Siyasi muhafazakârlık açısından K5-E-T: “Aslında Elâzığ’da daha çok milliyetçilik kavramı ön planda olmasına karşın, son yıllardaki iktidar ilişkileri çıkara dayalı muhafazakârlığa yönelmişlerdir” ifadeleri ile dile getirmiştir. Farklı fikirlere kapalılık ile ilgili K6-E-T: “Elâzığ farklı görüş ve fikirlere kapalı bir toplum olduğunu düşünüyorum. Dolayısı ile muhafazakâr buluyorum” yorumunu yaparken, K12-K-T: “Elâzığ halkı kalıplaşmış alışkanlıkları ve tutuculukları çok göze çarpan bir toplum” ifadesi anlamlı bulunmuştur. Tunceli katılımcıları kendi illerini ise, geleneksel ve mezhepsel anlamda kısmen tutucu görmektedir. K1-E-T: “Tunceli halkı Alevi inancı konusunda kısmen muhafazakâr görüyorum” ve K10-E-T: “Tunceli toplumu gelenekleri açısından kısmen muhafazakâr olabiliyor. Onun dışında alabildiğine değişimlere açık” olarak görmüştür. Ayrıca Tunceli katılımcıları yaşadıkları ilin yeniliklere açık bir yapıda olduğunu da ifade etmişlerdir. K11-K-T: “Tunceli toplumunda kendi gelenek ve kültürlerini koruyor, ancak değişim, gelişim ve yeniliklere daha açık bir yapı mevcut”, bir başka katılımcı K8-E-E: “Tunceli halkı hem

muhafazakâr hem de değil. Cevabım çelişkili görülebilir, ancak değişime açıklar ve savundukları değerlerde korumacılar” yorumunda bulunmuştur. Siyasi anlamda ise K15-E-T: *“Tunceli’de yer alan sol düşüncenin de yer yer tutucu bir karakter gösterdiğini görebiliriz”* şeklinde düşüncesini dile getirmiştir.

Elâzığ ilinden katılımcılar ise Tunceli toplumunu mezhepsel ve geleneklerine karşı kısmen muhafazakâr görür. Bunun yanında Elâzığ ilinden katılımcıların hem fikir oldukları konu, Tunceli ilinin siyasi ve sosyal değişime açık olduklarıdır. Örneğin; K12-E-E: *“Tunceli içinde yeni nesil aydınlanma ve aklı ön plana çıkarma eğilimleri daha fazladır”* şeklinde bir görüş belirtirken, K8-E-E: *“Tunceli toplumunda seçmenler genellikle değişime açık”* olduğunu dile getirmiştir. Elâzığ ilinden bir başka katılımcı “K1-E-E” Tunceli toplumunun dinsel açıdan muhafazakâr olmadığını söylemektedir. Fakat Tunceli ilinden katılan “K15-E-T” görüşmecinin yapmış olduğu değerlendirmeyi destekler nitelikte olan, Elâzığ ilinden katılımcı “K10-E-E”nin yorumda *“Tunceli toplumu ise sağ ideolojiye karşı tutucu olduklarını düşünüyorum”* yorumunda bulunarak Tunceli toplumunun sağ ideolojiye karşı tutucu olduğunu belirtmektedir. Elâzığ ili katılımcılarının yukarıda da görüldüğü gibi kendilerini farklı nedenlerle muhafazakâr olarak tanımlamışlardır. Bu nedenler arasında dini hassasiyet, milliyetçi duygu ve değişime kapalı oldukları gösterilmiştir. K9-E-E: *“Elâzığ muhafazakâr bir yapıya sahip çünkü değişim ve dönüşümden uzak, zihinsel olarak durağan olarak görüyorum”* yorumunda bulunurken, diğer bir katılımcı K2-E-E: *“Elâzığ ilini Milliyetçi-Dinsel muhafazakâr olarak tanımlaya bilirim. Tunceli ilini ise muhafazakâr olarak tanımlayamam”* şeklinde değerlendirmiştir. Yalnızca katılımcı “K1-E-E” Elâzığ ilinin dini değerlerden eylemsel anlamda uzaklaştığını belirtmiş ve kendi ilini muhafazakâr olarak görmediğini ifade etmiştir. Bir başka katılımcı K3-E-E: *“Elâzığ toplumu kısmen muhafazakâr bir yapıya sahip, fakat son dönemlerde cumhuriyetçilik ve laiklik olguları eskiye nazaran daha çok benimsenmekte”* olduğunu ifade ederek muhafazakârlığı laikliğe karşı bir şekilde konumlandığı anlaşılmaktadır.

4.2. Araştırmanın İkinci Temasına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci teması “değişim” teması olup, bu temaya ilişkin bulgular ve yorumlar aşağıda verilmiştir.

Muhafazakârlık kavramı telaffuz edilince genel olarak akla gelen veya yapılan yorum, yenilik karşısında eski olanın savunulmasıdır. Diğer bir ifadeyle muhafazakârlığın

değişim karşıtı bir tutum olduğu kanısına varılır. Ancak muhafazakârlığı davranış biçiminden ziyade, siyaset felsefesi açısından değerlendirecek olursak durum hiçte böyle gözükmemektedir. Oakeshott muhafazakârları “çekingen yenilikçiler, değişimi sevdikleri için değil aksine kaçınılmaz olduğu için kabul ederler” şeklinde ifade etmiştir (Akıncı, 2009, s. 139). Bu konuda daha açıklayıcı olmak için Burke’ün şu ifadelerine bakabiliriz:

“[...]Hepimiz, değişim kanuna boyun eğmek durumundayız. Değişim kanunu, Tabiatın en güçlü kanunudur, belki de tabiatın varlığını devam ettirmesinin aracıdır. Bu yasa içinde bizim yapabileceğimi, insan aklının yapabileceği tek şey, değişimin hissedilmeyecek şekilde, derece derece gerçekleşmesini sağlamak olabilir. Bu şekilde değişimden beklenen yararlar, dönüşümün sakıncaları yaşanmaksızın elde edilebilir” (Burke, 2005, s. 27).

Şüphesiz muhafazakâr anlayışta bilinmezliğe karşı güvensizlik duygusunun oluşu, değişime olan çekingenliği artırır. Fakat bu çekingenlik durumu “tutum” manasında olan tutuculuk ile aynı değildir. Muhafazakârlar tarafından gösterilen çekingen davranışın nedeni daha derindir. Aydınlanma düşüncesi ile beraber muhafazakârlar için önemli olan değerler ve geleneksel kurumların yıpratılması, değişiminden sonra oluşabilecek sonuçlara karşı endişe duymasına neden olmuştur. Aynı şekilde Fransız Devrimi ile yaşanan kopuşların sebep olduğu acılar göz önüne alındığında, bu anlayışın, neden çekingen ve endişeli bir davranış sergilemelerini anlayabiliriz (Özipek, 2004, s. 90).

Bilindiği üzere muhafazakâr düşünce toplumu bir organizma olarak görmekte ve buna dayanarak doğal bir düzenin varlığına inanması, gerçekleştirilmek istenen hangi radikal değişim olursa olsun buna karşı çıkacağını göstermektedir. Zaten devrime olan karşı duruş muhafazakârlığın en başından beri ortaya koyduğu bir yaklaşım biçimidir. Bu yaklaşımı Maistre, “karşı-devrim değil, devrimin karşıtını istiyoruz!” diye ifade etmiştir (Özipek, 2004, s. 95). Bu bağlamda değişim konusu ile alakalı Elâzığ ve Tunceli ili çalışma gurubunun ifadeleri tablo 4.2’de belirtilmiştir.

Tablo 4.2. Değişim temasına ilişkin katılımcıların yapmış olduğu değerlendirmelerden öne çıkanlar (Metin başlarında yer alan kısaltmalarda K1: Birinci Katılımcı, E/K: Cinsiyet ve E/T: Elazığ-Tunceli olarak belirtilmiştir).

TEMA 2: DEĞİŞİM
TUNCELİ: CEVAPLARDAN ÖNE ÇIKANLAR
K1-E-T- “Muhafazakarlıkta pragmatizm (faydacılık) anlayışı ile esneye biliyor. Yani fayda sağlayabileceği bir alanda ilkelerinde yumuşayabiliyor.”
K2-K-T- “Değişimi engelleyen müdahaleci bir yapıya sahip.”
K3-K-T- “Değişime kapalı tabiri caizse at gözlüğü ile bakıyorlar.”
K4-K-T- “Muhafazakarlıktan ziyade toplum olarak değişimlere kapalı bir tavır sergilediğimizi düşünüyorum. Bundan dolayı bu durumu muhafazakarlıkla sınırlandırmanın yanlış olacağı kanısındayım.
K5-E-T- “Ülkemizdeki muhafazakar toplum değişime, batılılaşmaya ve seküler yapıya karşı durmuştur.”
K7-E-T- “Gelenekseli kutsallaştırdıkları için değişime kapalı bir tavır içindedirler.”
K9-E-T- “Yapmacık ve menfaat temelli değişimler var.”
K10-E-T- “Çıkar açısından siyasi söylemlerde değişimler olabilir, ancak inanç ve düşünce açısından değişim söz konusu değil. Kısaca mahalle baskısına devam ediliyor.”
K11-K-T- “Toplumsal anlamda (çok azı hariç) değişimlere kapalı olduğumuzu düşünüyorum. Açıkçası “yanlış ya da doğru olduğuna bakmaksızın” kendi gibi olanı tercih etmekteyiz.”
K12-K-T- “Değişimlere açık olamıyorlar, özellikle siyasi bir muhafazakar eğilimi olanlar, kendilerindeki yanlış ya görmüyor yada görmezlikten geliyor.”
K13-K-T- “Geleneksel metotları modern gelişimlere tercih ederler.”
K14-E-T- “Etimoloji olarak kavram “muhafaza etmekten” gelir. Yani mevcut olanı korumaktır. Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarından beri var olan bir zihniyettir. Ancak ilk dönemlerde ulusal statükoculuk varken şuan daha çok dinsel eğilim daha baskın konumdadır.”
K15-E-T- “Türkiye’de muhafazakarlık toplumsal değişim konusunda hep İslami kodlarla hareket eder. Siyasal ve kültürel değişimi yavaş yaşarlar. Kaygıları daha çok dinsel tutum ve davranışlar ile ilgilidir.”
ELÂZİĞ: CEVAPLARDAN ÖNE ÇIKANLAR
K1-E-E- “Türkiye’de muhafazakarlığın bağınazlığa doğru dönüştüğünü düşünüyorum.”
K2-E-E- “Türk muhafazakarları iki kısma ayrılır. 1. Gerçekten mütebedeyyin olanlar. 2. Siyasi, sosyal ve ekonomik fayda elde etmek için kendisini muhafazakar tanımlayanlar. Bundan dolayı gerçek mütebedeyyinler ilkelerinden vazgeçmez. Fakat faydacı olanlar kendi çıkarı uğruna esneye bilir veya değişe bilir.”
K7-E-E- “Kendi bilinçlerine göre müspet değişimlere olumlu bakar.”
K8-E-E- “Kendilerini muhafazakar olarak tanımlayıp değişimlere karşı durmanın ve eskiye olan özlem duygularının tamamen hamasi buluyorum.”
K9-E-E- “Din temelli düşünen hazırıcı, paketçi değer edinme ve bunları koruma çabası olarak değerlendiriyorum.”
K10-E-E- “Geçmişe nazaran çokta sert olduklarını söyleyemem. Örneğin; İslami açıdan kendini muhafazakar olarak gösteren bir aile kızını bale kursuna gönderebiliyor.”
K13-E-E- “Ülkemizde muhafazakarlık geleneksel anlamda kuşaklara aktarıldığı için siyasal ve sosyal değişimler olumsuz karşılanıyor. Ancak muhafazakarlık türleri çoğaldıkça değişime ayak uydurmaktadırlar.”
K16-K-E- “Türk muhafazakarlığı değişimi okuma kabiliyetinden uzaktır. Hatta var olanı pratik olarak sürdürmeye çalışırken bile sembolik bir uygulama boyutunu aşamaz.”
K17-K-E- “Dindarlık açısından bakacak olursak, daha seküler bir yaşama doğru değişimin varlığı gözlemlenebilir.”
K18-K-E- “Türkiye’de Muhafazakarlık kavramının insanları kutuplaştırdığını ve bunun insanları değişimlere karşı sınırlandırdığını düşünüyorum.”
K21-K-E- “Türkiye’de muhafazakar kesim, kendisi gibi düşünmeyenlere, karşı bir tavır takındıkları için yeniliklere ve değişime kapalıdır.”
K22-K-E- “Muhafazakarlığın değişimlere ayak uydurmakta zorlandıklarını düşünüyorum.”

Tablo 4.2’de yer alan katılımcı görüşleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, muhafazakârlığın din ve gelenek ekseninde değişime karşı bir duruş sergilediği yönünde ifadeleri görülecektir. Aynı şekilde bu değişimin din ve gelenek (K15-E-T; K11-K-T vd.) ekseninde olması önemli bazı kaygıları oluşturduğu da söylenebilir. Nitekim katılımcılardan “K15-E-T” değerlendirmesinde *“Türkiye’de muhafazakârlık toplumsal değişim konusunda hep İslami kodlarla hareket eder. Siyasal ve kültürel değişimi yavaş yaşarlar. Kaygıları daha çok dinsel tutum ve davranışlar ile ilgili”* olduğunu, dini kaygıdan dolayı değişimin yavaş bir şekilde ilerlediğini belirtmiştir. K7-E-T: *“Gelenekseli kutsallaştırdıkları için değişime kapalı bir tavır içindedirler”* yorumu ile gelenekselin değişimi sınırladığını ifade etmektedir. Bir başka Tunceli katılımcısı olan K11-K-T: *“Toplumsal anlamda (çok azı hariç) değişimlere kapalı olduğumuzu düşünüyorum. Açıkçası yanlış ya da doğru olduğuna bakmaksızın, kendi gibi olanı tercih etmekteyiz”* yorumunda bulunarak, muhafazakârlığın farklılıklara karşı kapalı bir davranış gösterdiğini belirtmiştir. Tunceli ilinden K10-E-T: *“Çıkar açısından siyasi söylemlerde değişimler olabilir, ancak inanç ve düşünce açısından değişimin olmadığı”* yönünde değerlendirmiştir. Tunceli ilinden katılan iki görüşmeci “K11-K-T ve K4-K-T” muhafazakârlığın dışında, Türk toplumu olarak değişime karşı kapalı olduğumuzu ve bunun nedenini ise, kendi gibi olanı tercih ettiğinden kaynaklandığı, tespitinde bulunmuştur.

Elâzığ ilinden olan K16-K-E: *“Türk muhafazakârlığı değişimi okuma kabiliyetinden uzaktır. Hatta var olanı pratik olarak sürdürmeye çalışırken bile sembolik bir uygulama boyutunu aşamadığını”* belirtmiş ve bu şekilde muhafazakârlar değişim konusunda yeterli bir gelişme gösteremediğini ifade etmiştir. Elâzığ ilinden bir başka katılımcı K18-K-E: *“Türkiye’de Muhafazakârlık kavramının insanları kutuplaştırdığını ve bunun insanları değişimlere karşı sınırlandırmakta”* olduğunu, muhafazakârlığın kutuplaştırıcı tavrı ile değişimi kısıtladığını belirtmiştir. Muhafazakârlığı hamaset yönü ile değerlendiren katılımcı K8-E-E: *“Kendilerini muhafazakâr olarak tanımlayıp değişimlere karşı durmanın ve eskiye olan özlem duygularının tamamen hamasi buluyorum”* yorumunda bulunmuştur. Elâzığ ilinden katılan iki görüşmeci K17-K-E: *“Dindarlık açısından bakacak olursak, daha seküler bir yaşama doğru değişimin varlığı gözlemlenebilir”* ve K10-E-E: *“Geçmişe nazaran çokta sert olduklarını söyleyemem. Örneğin; İslami açıdan kendini muhafazakâr olarak gösteren bir aile kızını bale kursuna gönderebiliyor”* değerlendirmesinde bulunarak muhafazakârların gittikçe daha seküler bir yaşama doğru değiştiğini ifade ederken, Tunceli

ilinden katılan görüşmeciler genelde dinsel eğilimin, değişimlerde baskın olduğunu belirtmiştir.

4.3. Araştırmanın Üçüncü Temasına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü teması “gelenek ve din” teması olup, bu temaya ilişkin bulgular ve yorumlar aşağıda verilmiştir.

Muhafazakâr düşünceye sahip olanlar için din olgusu, devamlı değişime uğrayan dünyanın, değişmeyen “ahlak yasası” konumundadır. Muhafazakârlar için din, toplumda bütünlüğü oluşturduğundan dolayı vazgeçilemeyecek derecede önemlidir (Harries, 2004, s. 49). Muhafazakâr dinin, toplumda “istikrar ve otorite” sağlanmasında ciddi bir işleve sahip olduğunu düşünür. Zira Amerikalı yazar ve “Neo muhafazakâr” kavramının kurucusu görülen Irwin Kristol gibi pek çok fikir adamı için din, muhafazakâr düşüncenin en önemli sütunudur. Bireylerin davranış biçimlerini ve arzularının yönünü belirleyen yegâne güçtür (Harries, 2004, s. 99).

Muhafazakârlar dini yalnızca şahsi bir inanç ve kurtuluş yolu olarak görmezler. Onlar dini sosyal bir kurum ve insanlar arasındaki birlikteliği kuvvetlendirdiğini düşünürler (Bottomore ve Nispet, 1990, s. 109). Muhafazakârlara göre, dini değerlerin toplumda birlikteliğin oluşmasında katkısı yadsınamaz derecede çoktur. Çünkü dini değerler toplumda etkisini kaybederse bütünlük ve aidiyet zayıflar (Çaha, 2006, s. 23). Yaşamla ilgili olgulara anlam kazandıran ve bireylerin davranışları üzerinde bir denetim oluşturan din, mantıktan ziyade inanç ve duygularla ortaya koyduğu düşünceleri, aynı şekilde sağ ideolojinin de bireylerin davranış biçimleri üzerine dile getirdiği görüşlerin temelini oluşturmaktadır. Muhafazakâr görüşte din, daha çok toplumsallığın korunması düşüncesini meşru göstermek için bir araç olarak görülmekte. Zira muhafazakârlık ihtiyatlı da olsa gelişmelere göre değişimi kabul eder. Ancak dinin katiyen değişmez kural ve kanunları mevcuttur. Bundan dolayı din ile muhafazakârlığın bazı noktalarda yolları kesişse de tam anlamıyla birbirleri ile örtüşmez.

Dinin örtüşmediği bir başka olgu ise gelenektir. Frithjof Schuon (1907-1998) bu konudaki ifadesi şöyledir: “Bir din, doğuşunda ilk andan itibaren insanları tanrıya bağlar, fakat ona gelenek adı verilmez. Dinin ilk tabirlerinin üzerinden iki ya da üç nesil geçince din gelenek halini alır”. 19. Yüzyıla gelindiğinde Fransız fikir adamları olan Bonald ve Maistre

gelenegi anlam olarak geliştirmiş ve aydınlanma aklına karşı doğru bilgiye gelenekle, bilhassa “kilise gelenegi” ile ulaşılabileceğini iddia etmiştir (Vural, 2007, s. 68).

Gelenek için Türk muhafazakârlarından Baltacıoğlu ise, zaman içerisinde değişen töre ve örflerin değişmeyen kısmını oluşturur. Gelenekçilięi, kültürel birikimleri gelecek için kullanılması ve bu şekilde geçmiş ile bağların koparılmadan geleceğe doğru ilerleyiş olarak ifade eder (Baltacıoğlu, 1943, s. 135). Buradan da anlaşılacağı üzere gelenek, muhafazakârlığın savunduğu tarihsellik ve kültür birikimlerinin önemine vurgu yaptığından dolayı muhafazakâr düşünce için önemli araçlardan başka bir tanesidir. Din için söylediğimizi gelenek içinde söylemek pek yanlış olmaz. Birebir aynı olmasalar da statükonun dolayısı ile kendisinin korunması anlamını taşıdığından gelenek olgusu, muhafazakâr düşünce için önemlidir. Çalışma grubunun gelenek ve din temasına ilişkin ifadeleri tablo 4.3’te verilmiştir.

Tablo 4.3. Gelenek ve Din temasına ilişkin katılımcıların yapmış olduğu değerlendirmelerden öne çıkanlar (Metin başlarında yer alan kısaltmalarda K1: Birinci Katılımcı, E/K: Cinsiyet ve E/T: Elazığ-Tunceli olarak belirtilmiştir).

TEMA 3: GELENEK VE DİN
TUNCELİ: CEVAPLARDAN ÖNE ÇIKANLAR
K1-E-T- “Türkiye muhafazakarlığı genel anlamda Dini-Milliyetçi bir anlayışa sahip.”
K2-K-T- “Muhafazakarlığın mevcut statükoyu korumaya çabalamak olarak görüyorum.”
K3-K-T- “Muhafazakarlık, hangi dini inanç ve mezhep olsun fark etmez, bir şeyleri sorgulayıp anlamadan bağlanmak ve bağlanmış olduğu fikirleri dikte etmeye çalışmaktır.”
K4-K-T- “Muhafazakarlığı gelenekselliği koruma ve tutuculuk olarak görüyorum.”
K5-E-T- “Muhafazakarlık, yeniliğe karşı gelenegi savunan bir reaksiyona sahiptir.”
K7-E-T- “ Muhafazakarlık geleneksel olanı korumak isteyen ideoloji bir tutumdur.”
K11-K-T- “Tek düze ve sabit fikir anlayışı ile düzeni koruma tutumu gösterir. Bundan dolayı gelenekseli korumaya çabalar.”
K15-E-T- “Muhafazakarlık, genel anlamda var olanı korumak şeklinde ifade edilebilir. Her ideolojinin ve yaşam tarzının bir muhafazakar yanı vardır. Ani değişimlerden ziyade evrimsel geçişi savunurlar ve geleneksel normlara sahip çıkarlar.”
K16-K-T- “Muhafazakarlar temelde toplum tarafından benimsenmiş ve uzun yıllardır süre gelen kurumların değerlerin korunmasıdır. Din ve gelenek olgusu bu kurumlara örnek verilebilir.”
ELÂZİĞ: CEVAPLARDAN ÖNE ÇIKANLAR
K1-E-E- “Türkiye’de muhafazakarlığın İslamcılar için kullanıldığını ve dini değerlere bağlı olup bunu sürdürmek için kullanılır.”
K2-E-E- “Muhafazakarlık gelenek ve din inançları çerçevesinde yaşamaya çalışmak şeklinde tanımlayabilirim.”
K3-E-E- “Muhafazakarlığın gelenek ve göreneklerine bağlı bir davranış biçimi olarak görüyorum.”
K6-E-E- “Muhafazakar düşünce kendi kültür ve geleneklerini benimseyerek gelişmeyi arzulayan bir tutumdur.”

Tablo 4.3’ün devamı

K7-E-E- “Türkiye’de muhafazakarlığın milli ve manevi değerlere bağlılık anlamında olduğunu görüyorum.”
K8-E-E- “Genel olarak Türk toplumu, Batı dünyasından aktarılan pek çok düşünce sistemini kendi özüne entegre etme konusunda sancılar yaşamıştır. Bundan dolayı geleneksel ile modern arasında bir ayrım oluşmuştur. Muhafazakarlık düşüncesi gelişimleri içselleştiremediği için siyasi anlamda gelenekçi ve sabit fikirliliğin şekilsel anlamda çerçevesini oluşturmuştur.”
K10-E-E- “Kültürel birikimlere karşı tutuculuk olarak değerlendiriyorum. Siyasi anlamda böyle bir tavır mevcut. Yani siyasette de bu hassasiyet var.”
K11-E-E- “Muhafazakarlık yanlış yorumlanarak dini yaşamın hayata geçirilmesi olarak algılanmaktadır. Kavramsal hata yapıldığını düşünmekteyim.”
K13-E-E- “Toplumun bazı değer yargılarına (din ve gelenek) göre düzenlemek istemektedir. Aslında kavramın içeriği hakkında pek de anladıklarını düşünmüyorum.”
K19-K-E- “Muhafazakarlık din, gelenek ve göreneklerine bağlı bir yaşam tarzıdır. Farklı inanç ve geleneklere karşı dışlayıcı bir yapıya sahiptir.”
K24-E-E- “Muhafazakarlığı, siyasal-sosyal-ekonomik-gelenekseli koruma olarak görüyorum.”
K26-K-E- “Muhafazakarlık bence milliyetçilerin, İslamcı görünmeleridir.”

Tablo 4.3’te Elâzığ ve Tunceli ilinden olan katılımcıların ifadelerinde görülen ortak tema muhafazakârlığın dini değerlerin ve geleneklerin korunması ekseninde yoğunlaştığı görülmektedir. Nitekim katılımcı K11-K-T: “Tek düze ve sabit fikir anlayışı ile düzeni koruma tutumu gösterir. Bundan dolayı gelenekseli korumaya çabalar” yapmış olduğu değerlendirme ile gelenekseli korumaya çalışmanın sabit fikirli olmakla ilişkilendirmiştir. Bir başka katılımcı K16-K-T- “Muhafazakârlar temelde toplum tarafından benimsenmiş ve uzun yıllardır süre gelen kurumların değerlerin korunmasıdır. Din ve gelenek olgusu bu kurumlara örnek verilebilir” muhafazakârlığın tarihten gelen toplumsal değer ve kurumların korunması eğiliminde olduğunu ifade etmiştir. Tunceli ilinden katılan diğer bir katılımcı K5-E-T: “Muhafazakârlık, yeniliğe karşı geleneği savunan bir reaksiyona sahiptir” yorumu ile muhafazakârların yeniliğe karşı geleneği öne çıkardıklarını vurgulamıştır.

Elâzığ ilinden olan katılımcı K8-E-E: “Genel olarak Türk toplumu, Batı dünyasından aktarılan pek çok düşünce sistemini kendi özüne entegre etme konusunda sancılar yaşamıştır. Bundan dolayı geleneksel ile modern arasında bir ayrım oluşmuştur. Muhafazakârlık düşüncesi gelişimleri içselleştiremediği için siyasi anlamda gelenekçi ve sabit fikirliliğin şekilsel anlamda çerçevesini oluşturmuştur” yorumunda bulunarak Türk toplumunun muhafazakârlık kavramını kendine özgü bir biçimde (entegre) geliştiremediğini ve bu durumun sonucunda çağdaşlaşma ve geleneksel arasında kutuplaşma olduğunu belirtmiştir. Elâzığ ilinden katılımcı K2-E-E: “Muhafazakârlık gelenek ve din inançları çerçevesinde yaşamaya çalışmak şeklinde tanımlayabilirim” ve K1-E-E: “Türkiye’de

muhafazakârlığın İslamcılar için kullanıldığını ve dini değerlere bağlı olup bunu sürdürmek için kullanılır” yorumunda bulunarak muhafazakârlığı din ve geleneğe uyum sağlamakla ilişkilendirmiştir. Muhafazakârlığın genel olarak sağ ideolojilere eklenmesi onun milli/milliyetçi kavramı ile anılmasına neden olmuştur. Bu bağlamda katılımcı K1-E-T: *“Türkiye muhafazakârlığı genel anlamda Dini-Milliyetçi bir anlayışa sahip ”* ve katılımcı K26-K-E- *“Muhafazakârlık bence milliyetçilerin, İslamcı görünmeleridir”* yapmış oldukları değerlendirme ile milli/milliyetçi kavramını muhafazakârlık ile ilişkilendirmiştir.

4.4. Araştırmanın dördüncü temasına ilişkin bulgular ve yorumlar

Araştırmanın dördüncü teması “laiklik” olup, bu temaya ilişkin bulgular ve yorumlar aşağıda verilmiştir.

Muhafazakâr düşüncenin ünlü siyaset adamlarından biri olan Burke, çalışmalarında din olgusunun sivil hayattaki rolünü inceler. Burke ortaya koymuş olduğu eserlerinde, “dinin başlıca rolü insanlara iyi davranış için dürtü sağlamakta” olduğunu belirtmiştir. O dinin ölümden sonraki yama inancı sebebiyle “cehennem korkusu” ve ebedi hayatın varlığı, insanlardaki kötüye olan eğilimi frenleme noktasında olumlu etkisinin olacağını düşünmüştür (Monk, 2004, s. 347-348).

Muhafazakâr düşünce için önemli diğer düşünürlerden olan David Hume ve Durkheim, dinin bireyin yaşamında var olan önemli bir unsur olarak görür ve toplumda birlikteliği ve yardımlaşmayı sağlar. Muhafazakâr düşünceyi etkilen fikir adamlarının dine karşı yaklaşımlarına ve Burke’ün dine verdiği önem ve siyasi alanda olması gerektiğini ifade eden söylemlerinden dolayı, muhafazakârlığın laiklik ile uyuşmadığını söyleyebiliriz. Zira laiklik ilkesinde, din ile devlet bütünleşmesinden bahsedilmez. Laiklik, her iki kurumunda farklı alanlar olduğunu ve bundan dolayı yapılacak faaliyetlerin ayrı alanlarda gerçekleşmesini ileri sürer. Laikliğin bu vurgusuna kimi muhafazakârlar tarafından destek gösterilerek “din ve ahlakın devlet tarafından korunması ve gözetilmesi için din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması” zaruri olarak görülür (Sesli ve Demir, 2019, s. 80-81).

Türkiye’de bulunan muhafazakâr kesim için ise laiklik konusunda gösterilen tepki Cumhuriyetle beraber gelen fazla “Batıcı ve Seküler” tutumdur. Ancak Peyami safa önderliği ile kurulan “Türk Düşünce Dergisi” çevresi “Hilmi Ziya Ülken, Mustafa Şekip Tunç, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Reşat Ekrem Koçu” gibi isimler Cumhuriyete karşı gelmenin yanlış olduğu düşünüyordu. Onların karşı durduğu şey, modernliği takip ederken kendi tarihsel ve

kültürel değerlerimize arkamızı dönmekti. Bu konuda Peyami Safa düşüncesini şu ifadelerle belirterek: “bu milletin yabancı bir medeniyetle kendi milli ve dini geleneklerini uzlaştıran ahenkli bir sentez yaratabilmesini” söylüyordu (Mert, 2006, s. 316).

Konuyu özetleyecek olursak, Türkiye’de laiklik Cumhuriyetin kurulmasından sonra modernleşme yolunda ilerlenebilmesi için bu alandaki en zorlu rakip olarak görülen dinin kontrol edilmesi amacıyla, Cumhuriyetin kurucuları tarafından gerekli görülen bir ilke konumundadır. Özellikle Tek Parti döneminde katı bir hal alan laik tutum, bu dönemin sonlanması ile tartışılmaya başlanmıştır. 1947 yılında kısmen yumuşatılan laik anlayış DP (Demokrat Parti) iktidarının ardından tekrardan eleştirilmeye başlanmış ve günümüze kadar çeşitli konularla gündeme gelmektedir. Aşağıda Elâzığ ve Tunceli ilinden araştırmaya katılanların laiklik teması ile alakalı görüşleri tablo 4.4.’de yer verilmiştir.

Tablo 4.4. Laiklik temasına ilişkin katılımcıların yapmış olduğu değerlendirmelerden öne çıkanlar (Metin başlarında yer alan kısaltmalarda K1: Birinci Katılımcı, E/K: Cinsiyet ve E/T: Elazığ-Tunceli olarak belirtilmiştir).

TEMA 4: LAİKLİK
TUNCELİ: CEVAPLARDAN ÖNE ÇIKANLAR
K1-E-T- “Muhafazakarların laikliğe bakışı kısmen ön yargılı olduğunu düşünüyorum. Zira muhafazakar sosyal yaşamın zayıflatılması ile dinden uzaklaşma olarak düşünüyorlar.”
K3-K-T- “Türkiye’de kendini muhafazakar olarak tanımlayan kesimin çok büyük bir çoğunluğu laikliğe karşıdır.”
K4-K-T- “Laiklik ve Muhafazakarlık Türkiye toplumu için iki zıt kutup olarak değerlendirebilirim.
K6-E-T- “Laiklik ilkesinin önemli olduğunu düşünen kesim için “dokunulmaz” görülmekte, ilkeyi din karşıtlığı olarak gören kesim ise mutlaka değiştirilmesi gerekmektedir. Laiklik yanlısı ve karşıtı gruplar içerisinde kendi muhafazakarlığını yaratmaktadır.”
K7-E-T- “Tamamında olmasa bile büyük çoğunluğu laikliğe karşıdır.”
K8-E-T- “Çok azınlık bir grubun laiklik ilkesini anlayamadığını veya kabul etmediğini düşünüyorum.”
K11-K-T- “Laiklik ve Muhafazakarlık siyasetleştirildiği için ve zaman zaman ranta dönüştüğünden kavramlar tam olarak algılanamamaktadır. Bundan dolayı karşıtlıklar görülmekte.”
K13-K-T- “Muhafazakar refleksin laiklik kavramına karşı negatif bir eğilime girdiğini düşünüyorum.”
K15-E-T- “İslami anlamda kaygılı oldukları için laiklik ilkesini tehdit olarak algılarlar ve bundan dolayı sıcak bakmazlar.”
ELÂZİĞ: CEVAPLARDAN ÖNE ÇIKANLAR
K1-E-E- “laikliği İlahi iradenin eksik ve kusurlu görüldüğü nedeniyle, muhafazakarlar tarafından kabul görmemektedir.”
K2-E-E- “Muhafazakarların laikliğe karşı düşmanlık beslediğine inanıyorum.”
K3-E-E- “Laikliği dinsizlik olarak gördükleri için sıcak baktığı söylenemez.”
K4-E-E- “İki kavramında kullanılıp birbirlerine karşı kullanılmış olmasından dolayı etki-tepki durumu var. Ancak iki kavramda tam anlamıyla kullanılmıyor.”
K5-E-E- “Laiklik anlayışı hem muhafazakarlarda hem de muhafazakar olmayanlarda yanlış değerlendirildiğini ve anlaşılmadığını düşünüyorum.”
K7-E-E- “Muhafazakarlar laikliği din karşıtı olarak görmez. Ancak din karşıtı olarak kullanılmadığı sürece.”

Tablo 4.4'ün devamı

K8-E-E- <i>"Laiklik kavramının anlamını bilmedikleri için laikliği din düşmanı olarak gördüklerini düşünüyorum."</i>
K10-E-E- <i>"Laiklik kavramının Türkiye'de mevzuat ve uygulama açısından ele alacak olursak, mesela başörtüsü yasağı gibi katı uygulamalar muhafazakarlar tarafından dinsizlik olarak algılandığı için sert bir tutum sergilerler."</i>
K12-E-E- <i>"Ülkemizde laiklik muhafazakarlar tarafından dinsizlik olarak algılansa da, sonraları bu görüşün değişime uğradığı görülmekte. Bazı yönleri ile laikliğin olumlu yönde etkisinin olduğu düşünülmektedir."</i>
K14-K-E- <i>"Türkiye'de şuan laiklik ilkesi tam olarak uygulanmıyor ve siyasetin içinde din olgusu çok ilintili bir durumda."</i>
K16-K-E- <i>"Son dönemlerde Türkiye'de muhafazakar Kesimin laikliğe karşı olan soğuk yaklaşımının ortadan kalktığı kanımsındayım. Hatta bazı muhafazakar söylemlere sahip olanlar bile laikliği bir değer olarak savunma yoluna gitmektedirler."</i>
K20-K-E- <i>"Muhafazakar kesimin, laiklik ilkesinin belirttiği din ve devlet işlerinin ayrı olması gerektiği düşüncesini, pek dikkate almadığını düşünmekteyim."</i>

Tablo 4.4'de katılımcı görüşleri derinlemesine incelendiğinde, görüşlerde ortak temanın "laiklik" olduğu görülecektir. Nitekim katılımcılardan K1-E-T: *"Muhafazakârların laikliğe bakışı kısmen ön yargılı olduğunu düşünüyorum. Zira muhafazakâr sosyal yaşamın zayıflatılması ile dinden uzaklaşma olarak düşünüyorlar"* bu konuya değinerek, sosyal yaşamda dinin zayıflatılmasını düşündüklerinden muhafazakâr kesimin laikliğe karşı ön yargılı olduğunu düşünür. Tunceli ilinden olan katılımcı K15-E-T: *"İslami anlamda kaygılı oldukları için laiklik ilkesini tehdit olarak algırlar ve bundan dolayı sıcak bakmazlar"* muhafazakârların din kaygısından dolayı laikliğe karşı olumsuz olduğunu belirtmiştir. Tunceli katılımcılarından K4-K-T: *"Laiklik ve Muhafazakârlık Türkiye toplumu için iki zıt kutup olarak değerlendirebilirim"* ve K11-K-T: *"Laiklik ve Muhafazakârlık siyasileştirildiği için ve zaman zaman ranta dönüştüğünden kavramlar tam olarak algılanamamaktadır. Bundan dolayı karşıtlıklar görülmekte"* laikliğin ve muhafazakârlığın kutuplaştığını ve bu durumun karşıtlık yarattığını belirtmiştir.

Elâzığ ilinden katılımcı K1-E-E: *"laikliği İlahi iradenin eksik ve kusurlu görüldüğü nedeniyle, muhafazakârlar tarafından kabul görmemektedir"* ve katılımcı K10-E-E: *"Laiklik kavramının Türkiye'de mevzuat ve uygulama açısından ele alacak olursak, mesela başörtüsü yasağı gibi katı uygulamalar muhafazakârlar tarafından dinsizlik olarak algılandığı için sert bir tutum sergilerler"* yorumunda bulunarak, laikliğin dini inanışa ve yaşantıya uymadığından dolayı muhafazakârların tepki ve eleştirisine neden olmuştur. Elâzığ ilinden olan diğer bir katılımcı K12-E-E: *"Ülkemizde laiklik, muhafazakârlar tarafından dinsizlik olarak algılansa da, sonraları bu görüşün değişime uğradığı"*

görülmekte. Bazı yönleri ile laikliğin olumlu yönde etkisinin olduğu düşünülmektedir” ve K16-K-E: “Son dönemlerde Türkiye’de muhafazakâr Kesimin laikliğe karşı olan soğuk yaklaşımının ortadan kalktığı kanısındayım. Hatta bazı muhafazakâr söylemlere sahip olanlar bile laikliği bir değer olarak savunma yoluna gitmektedirler” yorumları ile son dönemlerde muhafazakârların laiklik ilkesine olan tutumlarında yumuşama olduğunu beyan etmiştir. Katılımcı K8-E-E: “Laiklik kavramının anlamını bilmedikleri için laikliği din düşmanı olarak gördüklerini düşünüyorum” yorumunda bulunarak, muhafazakârların laikliği anlamadıklarını belirtmiştir. Elazığ ili katılımcısı K14-K-E: “Türkiye’de şuan laiklik ilkesi tam olarak uygulanmıyor ve siyasetin içinde din olgusu çok ilintili bir durumda” dinin siyasi hayatta etkisinin arttığı ve bu nedenle laikliğin uygulanması konusunda yetersiz kaldığını belirtmiştir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Muhafazakârlık kavramının ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde, tarihte yaşanan üç önemli gelişmenin etkisi yadsınmayacak kadar büyüktür. Bu gelişmelerden birincisi Fransız Devrimi'nin gerçekleşmesidir. Bahsi geçen devrim Fransa sınırlarını aşarak, dünyanın çeşitli yerlerine yaydığı fikir ve prensipleriyle, yalnızca Fransa'da mevcut yapıyı değiştirmekle kalmayıp, birçok ülkede benzer etki ve tesirleri görülmüştür. Muhafazakârlık düşüncesinin gelişmesinde etkisi olan diğer önemli gelişme Sanayi Devrimidir. Bu devrim ile iş bölümü değişmiş, üretim ve tüketime dayalı olarak toplumsal yapının dönüşmesiyle, bireycilik düşüncesi yaygınlaşmıştır. Üçüncü gelişme Aydınlanma hareketidir. Köken olarak Avrupalı bir ideoloji olan aydınlanma, düşünce bazında önemli değişimlere yol açmış ve başta Avrupa olmak üzere, dünyada yeni bir dönemi başlatmıştır (Karabağ, 2015, s. 32)

Muhafazakârlığın ortaya çıkmasında modernleşme ve bu modernleşmeyi siyasal ve sosyal hayatta uygulama biçiminin etkisi büyüktür. Çünkü muhafazakârlık, batı toplumlarında olduğu gibi, Türkiye toplumunda da modernleşmeye göre konumlanmakta olduğunu görülmektedir. Bundan dolayı günümüz Türkiye'sinde muhafazakârlık denilince hala tutucu, gerici, dini kaygıları olan, milli hamaset yapan ve gelenek kurallarına bağlı bir yaşam tarzı gibi, farklı biçimlerde algılanmaktadır.

Bu araştırmayla da bir anlamda muhafazakârlığın hala tutucu, gerici, dini kaygıları olan, milli hamaset yapan ve gelenek kurallarına bağlı bir yaşam tarzı olarak algılandığı görülmüştür. Nitekim araştırmaya katılanların derinlemesine analiz edildiğinde katılımcı görüşlerinin, dört tema altında incelenmesi gerekmiştir.

Araştırmanın birinci temasını oluşturan “muhafazakârlık” ifadeleri değerlendirildiğinde; Tunceli toplumunun literatürde geçen ideolojik bir muhafazakârlığa sahip olmadığı, değişimlere açık olduğu görülmektedir. Tunceli toplumunun sosyal ve siyasal hayatta farklılıklara açık olduğu (K8-E-E: “*Seçim eğilimi milliyetçi-muhafazakâr olsa da, Elâzığ seçmenleri genel olarak gücün yanında yer alan bir yapıya sahip. Tunceli toplumunda seçmenler genellikle değişime açıktır. Fakat tarafı olduğu değerleri korumada oldukça kararlılar*”, K8-E-T: “*Tunceli halkı hem muhafazakâr hem de değil. Cevabım çelişkili görülebilir, ancak değişime açıktır ve savundukları değerlerde korumacılar*”) ancak savundukları değerler açısından tutucu oldukları tespit edilmiştir. Hiçbir katılımcı

tarafından Tunceli toplumunun siyasal anlamda muhafazakâr olan bir yapıda olduğu yönünde görüş belirtilmemiştir. Kısmen geleneksel veya mezhepsel anlamda tutucu tavır sergiledikleri yönünde (K1-E-T: “*Tunceli halkı Alevi inancı konusunda kısmen muhafazakâr görüyorum*”, K10-E-T: “*Tunceli toplumu gelenekleri açısından kısmen muhafazakâr olabiliyor. Onun dışında alabildiğine değişimlere açık*”) yorum yapılmıştır. Bu bağlamda Tunceli toplumunun politik muhafazakârlıktan uzak ve değişimlere açık bir toplum yapısının olduğu görülmektedir. Elâzığ toplumu hakkında katılımcılar Tunceli iline nazaran, din, siyaset ve farklılıklara kapalılık (K8-E-E, K5-E-T: “*Aslında Elâzığ toplumu daha çok milliyetçilik kavramı ön planda olmasına karşın, son yıllardaki iktidar ilişkileri çıkara dayalı muhafazakârlığı savunmaktadır*”, K4-E-E: “*Elâzığ toplumu dine karşı bir saldırı hissettiği anda tepkileri sert olabiliyor*”, K9-E-E: “*Elâzığ muhafazakâr bir yapıya sahip çünkü değişim ve dönüşümden uzak, zihinsel olarak durağan olarak görüyorum*”) yönünden muhafazakâr bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir. Tunceli toplumundan farklı olarak Elâzığ, değişime daha kapalı ve politik muhafazakâr kimliği olan bir toplum olarak görülmektedir.

Araştırmanın ikinci teması “değişim” olup, bu temaya ilişkin araştırmaya dahil edilen bireylerin ifadeleri değerlendirildiğinde; her iki ilden katılımcıların muhafazakârlığın değişime karşı olumsuz ve direnç gösteren bir tutum veya ideoloji olduğu noktasında hem fikir oldukları anlaşılmaktadır. Aynı zamanda muhafazakârlığı olumsuz bir toplumsal davranış olarak gördükleri de söylenebilir. Söz konusu olumsuzluğun en önemli nedenleri olarak din ve gelenek (K15-E-T: “*Türkiye’de muhafazakârlık toplumsal değişim konusunda hep İslami kodlarla hareket eder. Siyasal ve kültürel değişimi yavaş yaşarlar. Kaygıları daha çok dinsel tutum ve davranışlar ile ilgilidir*”, K9-E-E- “*Din temelli düşünen hazırcı, paketçi değer edinme ve bunları koruma çabası olarak değerlendiriyorum*”) gösterilmiştir. Bunun dışında muhafazakârlığın kutuplaştırıcı davranışı nedeniyle (K18-K-E: “*Türkiye’de Muhafazakârlık kavramının insanları kutuplaştırdığını ve bunun insanları değişimlere karşı sınırlandırmakta*”) değişimi kısıtladığını belirtmiştir. Ancak Elâzığ ilinden bazı katılımcılar (K17-K-E-, K10-E-E-) muhafazakârların seküler yaşama karşı ılımlı yönde değişmekte olduğunu belirtmektedir.

Araştırmanın üçüncü teması “gelenek ve din” başlığı altında ele alınmıştır. Bu tema kapsamında katılımcıların görüşüne esnasında verdikleri cevaplar analiz edildiğinde Tunceli ve Elâzığ katılımcıları, muhafazakârların din ve gelenek olgusuna önem verdiğini ve bu olgulara karşı korumacı bir tutum içinde oldukları görülmektedir. Nitekim (K16-K-T:

“Muhafazakârlar temelde toplum tarafından benimsenmiş ve uzun yıllardır süre gelen kurumların değerlerin korunmasıdır. Din ve gelenek olgusu bu kurumlara örnek verilebilir”, K1-E-E: *“Türkiye’de muhafazakârlığın İslamcılar için kullanıldığını ve dini değerlere bağlı olup bunu sürdürmek için kullanılır”*) oldukları görülmektedir. Bunun yanında her iki ilden olan katılımcılar muhafazakârlığı milliyetçi kavramı ile (K1-E-T: *“Türkiye muhafazakârlığı genel anlamda Dini-Milliyetçi bir anlayışa sahip ”*, K26-K-E: *“Muhafazakârlık bence milliyetçilerin, İslamcı görünmeleridir”*) ilişkilendirmiştir. Türkiye’de siyasal hayatta “politik muhafazakârlığın” genel olarak sağ ideolojilere eklenmesi veya ittifak içerisinde bulunması nedeniyle, katılımcıların milliyetçilik kavramının muhafazakârlıkla ilişkilendirmesinde etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Dünya’da diğer muhafazakâr örneklerinde olduğu gibi Türk muhafazakârlığında da din ve gelenekselin korunması önem taşımaktadır. Bu durum katılımcıların yapmış oldukları değerlendirme ile daha net görülmektedir.

Araştırmanın dördüncü teması “laiklik” tir. Bu tema kapsamında ele alınan değerlendirmelere göre; Tunceli ve Elâzığ katılımcıları muhafazakârların laiklik kavramına karşı ön yargılı ve olumsuz yaklaştıkları noktasında hem fikir oldukları görülür. Çalışma grubunda yer alan bireylerin laiklikle ilgili önyargı ve olumsuz düşünceye sahip oluşlarının nedeni olarak; dini inanç ve değerleri göstermişlerdir. Tuncelili katılımcılar cumhuriyetin laiklikten uzaklaşmasını tehdit olarak görüp, bu haliyle olumsuzlaştırırken, muhafazakârlar tam aksine laikliği din karşıtlığı, özellikle de İslam dini karşıtlığı ve batı icadı şeklinde okuyarak, onu olumsuzlaştırmaktadırlar. Nitekim (K15-E-T: *“İslami anlamda kaygılı oldukları için laiklik ilkesini tehdit olarak algırlarlar ve bundan dolayı sıcak bakmazlar”,* K1-E-E: *“laikliği İlahi iradenin eksik ve kusurlu görüldüğü nedeniyle, muhafazakârlar tarafından kabul görmemektedir”*) işaret etmektedir. Bu bağlamda Türk muhafazakârlığının laikliğe karşı yaklaşımı, Fransız muhafazakârları ile benzerlik göstermektedir. Fransız devrimi ile siyasal ve sosyal hayatta modern bir yapının kurulmak istenmesi, bu yapı kurulurken gelenek ve inancın hedef alınması ve bu doğrultuda gerçekleşen katı laik uygulamalar, inançları gereği toplumun bazı kesiminin dışlanmasına ve hatta cezalandırılmasına neden olmuştur. Türkiye’de cumhuriyetin kurulması ile benzer bir süreç yaşanmıştır. Modernleşme yolunda kendisine rakip olarak gören din ve gelenek kurumlarının etkisinin, özellikle siyasi hayatta azaltılması amacıyla katı laik uygulamaya gidilmiştir. Bu durumun muhafazakârlar açısından laikliğe karşı ön yargılı veya olumsuz (K10-E-E: *“Laiklik kavramının Türkiye’de mevzuat ve uygulama açısından ele alacak*

olursak, mesela başörtüsü yasağı gibi katı uygulamalar muhafazakârlar tarafından dinsizlik olarak algılandığı için sert bir tutum sergilerler”) yaklaşmasındaki payı büyüktür. Ancak katılımcılar muhafazakârların dini kaygılarının dışında, siyasi hatta oluşan kutuplaşmanın (K6-E-T: *“Laiklik ilkesinin önemli olduğunu düşünen kesim için “dokunulmaz” görülmekte, ilkeyi din karşıtlığı olarak gören kesim ise mutlaka değiştirilmesi gerekmektedir. Laiklik yanlısı ve karşıtı gruplar içerisinde kendi muhafazakârlığını yaratmaktadır”, K4-E-E: “İki kavramında kullanılıp birbirlerine karşı kullanılmış olmasından dolayı etki-tepki durumu var. Ancak iki kavramda tam anlamıyla kullanılmıyor”)* laikliğe karşı olumsuz yaklaşımlarına neden olduğunu belirtmektedir.

Araştırma bulguları bir bütün olarak değerlendirildiğinde; Tunceli ve Elâzığ katılımcıları muhafazakârlığın değişime karşı dirençli ve mesafeli olduğunu düşünmektedirler. Her iki ilden katılımcılar muhafazakârların gelenek ve din olgularına karşı korumacı bir davranış sergilediğini, bu şekilde siyasal ve sosyal hayatın yenilik açısından sınırlandırıldığına inanmaktadırlar. Elâzığ ve Tunceli katılımcılarının genel anlamda hemfikir oldukları bir başka konu ise laiklik ilkesidir. Bu konuda katılımcılar muhafazakârlığın laikliğe karşıt bir düşünce geleneği olarak görmektedir. Tunceli ve Elâzığ katılımcılarının kendi toplumu ve birbiri hakkında yapmış oldukları değerlendirme sonucunda Tunceli ilinin politik muhafazakârlıktan uzak ve değişimler karşısında direnç göstermeyen bir yapıda olduğu görülmektedir. Ancak savunuculuğunu yaptıkları düşünceye yönelik tutucu bir davranış sergilemektedirler. Elâzığ toplumu ise Tunceli iline nazaran politik muhafazakârlığa sahip ve değişime karşı daha kapalı bir yapıda olduğu görülmüştür.

6.2. Öneriler

Muhafazakâr algının tespitine yönelik yapılacak sonraki araştırmaların daha geniş bir evren üzerinden gerçekleştirilmesi yerinde olacaktır. Bu konuya yönelik çalışma yapacak olan araştırmacılar, çalışma kapsamlarını genişleterek, muhafazakârlık algısının altında yatan değişkenleri daha objektif temelli ortaya koyabilir, böylece toplum değerlerinin ve sosyolojik yapısının daha doğru anlaşılmasına katkı sunabilirler. Diğer taraftan siyasal ve sosyal hayatta muhafazakâr ve muhafazakâr karşıtlığının birbirlerine olan önyargılarından kurtulup, farklılıklara empati yoluyla yaklaşımları gerekmektedir. Bu şekilde toplumda meydana gelen sorunlara karşı gerçekçi ve faydalı görüş kazandırılabilir.

7. KAYNAKLAR

- Abay, G.**, 2010. Demokrat Parti döneminde Türk basınında din (1950-1960). *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 33s.
- Akarçay, E.**, 2008. Bir muhafazakârlaştırma projesi olarak Türk İslam sentezi. *Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 45s.
- Akgün, B.**, 2006. Türkiye’de merkez sağ siyaset geleneği ve Ak Parti. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 23-37.
- Akın, M.**, 2018. Turgut Özal ve Anavatan Partisi muhafazakarlığı. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 15(55): 121-139.
- Akın, M.H., Aydemir, M.A., Nacak, İ.**, 2013. Konya’nın muhafazakarlık algısı üzerine uygulamalı bir çalışma. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 36: 145-167.
- Akıncı, M.**, 2008. Türk muhafazakâr düşüncesinde cumhuriyet dönemi hâkim modernleşme anlayışı eleştirisinin bir boyutu olarak anti-pozitivist tutum ve bu tutumun kaynağı. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 5(18): 125-146.
- Akıncı, M.**, 2009. Muhafazakarlık ve değişim: değişime direniş mi yoksa ihtiyatlı değişimi savunmak mı?. *Aksaray Üniversitesi İİBF dergisi*, 1(1): 136-137.
- Akkaş, H.H.**, 2001. Türk modernleşme tarihinde muhafazakar siyasi düşünceler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2): 1-12.
- Akkaş, H.H.**, 2003. Muhafazakar siyasi düşünce kavramı üzerine. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2): 242-254.
- Aksakal, H.**, 2017. Türk muhafazakârlığı, terennüm, tereddüt, tahakküm. Alfa Yayınları, İstanbul, 44s.
- Akşin, S.**, 2011. Kısa Türkiye Tarihi. Yayıncılık Matbaacılık, İstanbul, 81s.
- Aktaşlı, H.U.**, 2011. Türk muhafazakârlığı ve Kemalizm: Diyalektik bir ilişki. *Doğu-Batı Dergisi*, 58: 147-162.
- Alpkaya, F.**, 2006. Kazım Karabekir: Modern Türkiye’de siyasi düşünce muhafazakarlık. İletişim Yayınları, İstanbul, 73s.
- Anaz, N.**, 2017. Amerikan muhafazakarlığı ve dış politika. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 14(51): 35-53.
- Aytül, T.**, 2011. Muhayyel komünizm: Türk sağının anti-komünizm propagandası. *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, 58: 91-114.
- Ayvazoğlu, B.**, 2006. Türk Muhafazakarlığının kültürel kuruluşu, modern Türkiye’de siyasi düşünce muhafazakarlık. İletişim Yayınları, İstanbul, 61s.

- Baltacı, A.,** 2019. Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 368-388.
- Baltacıoğlu, İ.H.,** 1943. Türk'e doğru. Kültür Yayıncılık, İstanbul, 33s.
- Baykal, Ö.,** 2021. Sağ bir siyaset olarak milli görüş hareketi. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 17(60): 34-58.
- Belge, M.,** 2006. Muhafazakârlık üzerine: Modern Türkiye'de siyasi düşünce: Muhafazakârlık. İletişim Yayınları, İstanbul, 92-104s.
- Beneton, P.,** 2011. Muhafazakârlık (1. Baskı). (Çeviren Cüneyt Akalın), İletişim Yayınları, İstanbul, 74s.
- Bora, T., Onaran, B.,** 2006. Nostalji ve muhafazakarlık. (Ed. A. Çiğdem), Muhafazakarlık.. İletişim Yayınları, İstanbul, 234-260s.
- Bottomore, T., Nispet, R.,** 1990. Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi. Verso Yayıncılık, Ankara, 56s.
- Burke, E.,** 2005. Gelenekselcilik. *Muhafazakâr Düşünce*, 3: 11-28.
- Creswell, J.W.,** 2007. Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches. Thousand Oaks, CA, 18-23s.
- Çaha, Ö.,** 2001. Dört akım dört siyaset (1. Baskı). Zaman Kitap, İstanbul, 41s.
- Çaha, Ö.,** 2004. Muhafazakâr düşüncede toplum. *Liberal Düşünce Dergisi*, 34: 15-23.
- Çaha, Ö.,** 2006. Muhafazakar düşüncede toplum. *Liberal Düşünce Dergisi*, 34: 15-24.
- Çakır, R.,** 2014. Milli görüş hareketi: Modern Türkiye'de siyasi düşünce İslâmcılık içinde İletişim Yayınları, İstanbul, 544- 575s.
- Demirel, D.,** 2005. Küresel ekseninde devletin yeni kimliği: Etkin devlet, 60: 105-128.
- Demirel, T.,** 2005. Adalet Partisi: Modern Türkiye'de siyasi düşünce liberalizm. İletişim Yayınları, İstanbul, 81s.
- Dönmez, E.,** 2019. 19. yüzyıl Türk romanında muhafazakârlık. *Doktora Tezi*, Sakarya Üniversitesi, Ankara.
- Duman, F.,** 2017. Muhafazakar düşüncede otorite anlayışı. *Milel ve Nihal İnanc, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 1: 136.
- Duman, F.,** 2017. Muhafazakar ideolojide farklı düşünce gelenekleri bağlamında muhafazakarlığın doğası, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1: 27.

- Duran, H., Miş, N.,** 2019. İttifaktan blok siyasetine 31 mart yerel seçimleri. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 363-393.
- Erler, Ö.,** 2007. Yeni muhafazakarlık AKP ve muhafazakar demokrat kimliği. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 10: 126-132.
- Gencer, B.,** 2014. Ahmet Cevdet'in çağdaş Türk muhafazakar düşüncesine etkisi, *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 10(39): 7-30.
- Genç, E., Coşkun, T.,** 2015. Muhafazakarlık ve Türkiye muhafazakarlıklarının bazı halleri, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8: 27-40.
- Göka, E., Göral, F.S., Güney, Ç.,** 2006. Bir hayat olarak Türk muhafazakârı ve kaygan siyasal tercihi, modern Türkiye'de siyasi düşünce muhafazakârlık. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Göle, N.,** 2002. Melez desenler İslam ve modernlik üzerine. Metis Yayınları, İstanbul.
- Güler, T.,** 2007. Türk siyasi tarihinde muhafazakarlık kimliği ve Akp örneği incelemesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 77s.
- Güngörmez, B.,** 2003. Muhafazakârlığın sosyolog havarisi: Robert Nisbet, *Doğu Batı*, 25: 147-157.
- Harries, O.,** 2004. Muhafazakarlığın anlamı: Liberal düşünce. Bahar, Ankara, 34s.
- Heywood, A.,** 2007. Muhafazakârlık: Siyasi İdeolojiler. Adres Yayınları, Ankara, 85-129s.
- Heywood, A.,** 2011. Muhafazakârlık: Siyasi ideolojiler. Adres Yayınları, Ankara, 82-110s.
- İrem, N.,** 2006. Bir değişim siyaseti olarak Türkiye'de Cumhuriyetçi muhafazakarlık, modern Türkiye'de siyasi düşünce muhafazakarlık. İletişim Yayınları, İstanbul.
- İrem, N.,** 2008. Cumhuriyet modernleşmesinin sınırları ve bir sınır dili olarak muhafazakâr modernite. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 18: 11-32.
- Karabağ, İ.,** 2015. Aydınlanma ideolojisinin dile yansımaları: J. C. Gottsched ve J. C. Adelung'un dil üzerine düşünceleri. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015(15): 31-47.
- Koçak, C.,** 2014. Osmanlı/Türk siyasî geleneğinde modern bir toplum yaratma projesi olarak anayasanın keşfi: Yeni Osmanlılar ve birinci meşrutiyet, modern Türkiye'de siyasi düşünce Cilt-1 Tanzimat ve Meşrutiyet'in birikimi, İletişim Yayınları, İstanbul, 110-114s.
- Kongar, E.,** 2005. 21. Yüzyılda Türkiye. Remzi Kitabevi, İstanbul, 91-93s.
- Köker, L.,** 2006. Kemalizm/Atatürkçülük: Modernleşme, devlet ve demokrasi: Modern Türkiye'de siyasi düşünce: Kemalizm. İletişim Yayınevi, İstanbul, 97-118s.

- Köni, H., Torun, H.,** 2013. Muhafazakarlık olgusu ve Amerika - Türkiye örneklerinde dini muhafazakârlık. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 10(38): 181-209.
- Kristol, Irvin.,** 1993. Reflections of a neo-conservative, Basic Books, New York.
- Kuruçay, Y.,** 2019. Ergenlerde dindarlık ve hayatın anlamı arasındaki çok yönlü ilişki üzerine bir araştırma. *Doktora Tezi*, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Kurun, İ.,** 2017. Yeni sağ ve demokratikleşme arasındaki ilişki: Turgut Özal dönemi Türkiye'si örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(22): 358-374.
- Kümbetoğlu, B.,** 2005. Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma. Bağlam yayıncılık, 236s.
- Mardin, Ş.,** 1983. Jön Türklerin siyasi fikirleri 1895-1908. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Merriam, S.B.,** 1998. Eğitimde nitel araştırma ve örnek olay uygulamaları. San Francisco: Jossey-Bass Yayıncıları.
- Mert, N.,** 2006. Muhafazakarlık ve laiklik, modern Türkiye'de siyasi düşünce muhafazakarlık, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Meşe, İ.,** 2006. Modernleşme sürecinde Türk siyasal kimliklerinde muhafazakâr ve yenilikçi tavırlar. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 9(10): 125-147.
- Mollaer, F.,** 2004. Rasyonalist düşünce geleneği karşısında muhafazakârlık: Burke'ten Hayek'e, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 2: 10-13.
- Mollaer, F.,** 2009. Muhafazakarlığın iki yüzü. Dergah Yayınları, İstanbul.
- Mollaer, F.,** 2017. Türk Muhafazakârlığında Bir Cevelan. Dergah Yayınları, İstanbul.
- Monk, L.H.,** 2004. Modern siyasal düşünce tarihi: Hobbes'tan Marx'a büyük siyasal düşünürler. Say Yayınları, İstanbul.
- Nisbet, N.,** 2006. Muhafazakarlık: Sosyolojik çözümlemenin tarihi-1. Kırmızı Yayınları, İstanbul, 148s.
- Nisbet, R.,** 2011. Muhafazakârlık düş ve gerçek. Kadim Yayınları, Ankara.
- Özer, B.,** 2019. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin muhafazakarlık anlayışı üzerine bir değerlendirme, *Medeniyet Araştırma Dergisi*, 4(1): 43-59.
- Özipek, B. B.,** 2006. Muhafazakarlık, devrim ve Türkiye, modern Türkiye'de siyasi düşünce muhafazakarlık. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özipek, B.B.,** 2004. Muhafazakârlık: Akıl toplum siyaset. Liberte Yayınları, Ankara.

- Özipek, B.B.**, 2005. Muhafazakarlık: akıl, toplum, siyaset, Kadim Yayınları, Ankara.
- Özyurt, C.**, 2016. Modern Türk düşüncesinin sosyolojisi (1839-1923). Kadim Yayınları, Ankara.
- Paker, İ.**, 2020. Yeni muhafazakar gençliğin tüketim alışkanlıkları. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 39: 124-146.
- Safi, İ.**, 2005. Türkiye’de muhafazakârlığın düşünsel-siyasal temelleri ve muhafazakâr demokrat kimlik arayışları. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Safi, İ.**, 2007. Türkiye’de muhafazakâr siyaset ve yeni arayışlar. Lotus Yayınevi, Ankara.
- Sarıtaş, İ.**, 2012. Alman muhafazakarlığı (1789-1945): Devrimden yıkıma. *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sebzeci, M. Ç.**, 2005. Türkiye’de muhafazakar demokrasi, *Alternatif Bakış Dergisi*, 4.
- Sekmen, M.**, 2022. Muhafazakârlık ve lüks tüketim arasındaki ilişki: Muhafazakâr Instagram takipçileri üzerine nitel bir araştırma. *Bilimname Dergisi*, 69-103.
- Sesli, M., Demir, Ş.**, 2019. Laiklik ve ideolojiler arasındaki ilişkiyi anlamak. *Enderun Dergisi*, 3(2): 73-85.
- Sunar, İ.**, 1983. Demokrat Parti ve popülizm. Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Suveren, Y.**, 2014. Türkiye’deki sağ-muhafazakâr siyasetçilerin toplumsal ve kültürel eksenli muhafazakârlık algıları üzerine: Bir alan çalışmasından notlar. *Mülkiye Dergisi*, 38: 5-40.
- Şahin, K.**, 2010. “Türkiye’de gençliğin muhafazakar eğilimleri”, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Sakarya.
- Tanpınar, A.H.**, 2003. 19. Asır Türk edebiyatı tarihi. Çağlayan Yayınları, İstanbul.
- Tekin, Y., Akgün, B.**, 2005. İslamcılar-Demokrasi ilişkisinin tarihi seyri: Modern Türkiye’de siyasi düşünce İslamcılık. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tunç, M. Ş.**, 2010. Liberallik ve şuurlu muhafazakârlık. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 25(26): 99-104.
- Turan, İ.**, 1977. Siyasal sistem ve siyasal davranış. İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Yay. No:389, İstanbul.
- Türköne, M.**, 1993. Modernleşme, laiklik ve demokrasi. Ark Yayınları, Ankara.

- URL 1**, 2020. <http://politikaakademisi.org/2020/01/17/muhafazakarlik-uzerine-tarihsel-ve-kavramsal-bir-analiz/01.07.2023>. Muhafazakarlık üzerine tarihsel ve kavramsal bir analiz. 1 Temmuz 2023.
- Vural, M.**, 2007. Siyaset felsefesi açısından muhafazakarlık (2.Baskı), Elis Yayınları, Ankara.
- Yaman, H.**, 2021. Avrupa’da göçmen olmak: hegemonik ilişki bağlamında psiko-politik bir değerlendirme. *Doktora Tezi*, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Yanardağ, M.**, 2004. Yeni Muhafazakârlar (Neo–Cons). Chiviyazıları Yayınevi-Nemesis Kitaplığı, İstanbul.
- Yayla, A.**, 2004. Siyasi düşünce sözlüğü, Adres Yayınları, Ankara, 18-22s.
- Yayla, A.**, 2006. Atilla yayla ile muhafazakârlık üzerine. *Köprü Dergisi*, 97: 57-75.
- Yıldırım, A., Şimşek, H.**, 2005. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seç-kin Yayıncılık, Ankara, 69s.
- Yin, R.K.**, 2002. Case study research: Design and methods thousand Oaks. SAGE Publications, CA, 12-14s.
- Zürcher, E.J.**, 2000. Modernleşen Türkiye’nin tarihi, (7. Baskı), (Çev. Yasemin Saner Gönen), İletişim Yayınları, İstanbul, 65-67s.
- Zürcher, E.J.**, 2006. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve siyasal muhafazakârlık: Modern Türkiye’de siyasi düşünce muhafazakârlık. İletişim Yayınları, İstanbul, 102s.
- Zürcher, E.J.**, 2005. Modernleşen Türkiye’nin tarihi. İletişim Yayınları, İstanbul, 86s.